

У нумары:

Газетна-кніжная арытмія

Набыткі Нацыянальнай кніжнай палаты (з 1922 года) даюць падставы для найцікавейшага аналізу

Стар. 4

Нязгасная зорка нацыянальнай перыёдыкі

«Звяздзе» — старэйшай, папулярнай газеце Беларусі — споўнілася 90 гадоў

Стар. 5

Залатая сярэдзіна

Агляд 7-х нумароў часопісаў «Полымя», «Маладосць» і «Нёман»

Стар. 7

Масток між Мінулым і Будучым

Фэстываль «Звіняць цымбалы і гармонік» у Паставах будзе адбывацца, як і раней, штогод

Стар. 11

Звычайная дзедаўшчына

Пагаджацца ці не з аўтарам артыкула — Іванам Пяшко — справа кожнага чытача

Стар. 15

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880

На сваёй зямлі

Што малююць дзеці? Маму і тату, сваю вуліцу і свой дом. Суседзяў, школьную настаўніцу, родны двор, знаёмы краявід з акна. Усё, што агуляе іх на сваёй зямлі, што вабіць і хвалюе. Таму і атрымаў такую назву — «На сваёй зямлі» — Міжнародны конкурс дзіцячага малюнка. Вынікам яго сталася аднайменная выстаўка лепшых работ, што прайшла ў сталічнай мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

Шматлікія мэтавыя праекты прысвячаюцца сёлета Году Дзіцяці, абвешчанаму ў нашай краіне. Аднак у адрозненне ад многіх з іх, конкурс «На сваёй зямлі» не прымаркоўваўся адмыслова да гэтай надзённай нагоды: ён — ужо традыцыя, запачаткаваная сем гадоў таму. Яго грунтоўнасць, яго маштаб ураджаюць. Уявіце сабе, што ў конкурсе 2007 года ўдзельнічала 7579 дзіцячых работ з 11 краін: Арменіі, Беларусі, Інданезіі, Індыі, Казахстана, Кітая, Латвіі, Малдовы, Расійскай Федэрацыі, Сербіі, Украіны!

Міжнароднае журы, якое ацэньвала конкурсныя работы, узначальваў намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Я рисую», член Беларускага саюза мастакоў Леанід Гоманаў. І няпроста ж было ім, судзіям, вызначаць умоўную мяжу паміж добрым, лепшым і выдатным, разглядаючы малюнкi, у якіх адлюстраваліся чыстыя, шчырыя, гарманічны і дасціпны, а часам не па-дзіцячы мудры светапогляд аўтараў — творчых асоб ад 5 да 17 гадоў!

Адкрыццё выстаўкі «На сваёй зямлі» адбывалася ў святочнай атмасферы ганаравання пераможцаў конкурсу і ўшаноўвання ўсіх юных талентаў, спрычынёных да мастацкай творчасці. 105 работ вызначыла журы для ўзнагароджвання ў розных намінацыях,

626 — адабрала для міжнароднай выстаўкі, але на сценах галерэі не ўдалося размясціць нават і трэцюю частку гэтай падборкі (магчымасць паглядзець яе цалкам з'явілася дзякуючы інтэрнет-сайту). Апроч таго, каля васьмісот юных мастакоў, чый узровень творчасці звярнуў на сябе ўвагу прафесіяналаў, адзначаныя дыпламамі ўдзельнікаў конкурсу, а каля 4-х тысяч атрымалі лісты-падзякі ад аргкамітэта.

Тое, што правядзеннем унікальнага праекта «На сваёй зямлі» апякуюцца розныя арганізацыі і ўстановы, адчувалася падчас урачыстай цырымоніі падвяжвання яго творчых вынікаў, у якой удзельнічалі прадстаўнікі двух міністэрстваў краіны — культуры і адукацыі, кіраўніцтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, «Беларускага Зялёнага Крыжа», замежныя дыпламаты. У выступленнях не прысутнічала, як гэта бывае зазвычай, дзяжурнага замілавання даравітымі дзецьмі. Пераважала сур'ёзная ацэнка дальнабачнай дзяржаўнай палітыкі, скіраванай на падтрымку дзятвы, на творчае развіццё і самарэалізацыю таленавітай моладзі. Гучала вялікая падзяка бацькам, якія абралі для сваіх дзяцей такую адмысловую — нялёгкую, але цудоўную дарогу ў мастацкі свет. Вядома ж, асабліва ўдзячнасць выказвалася педагогам: дзе ёсць таленавіты Настаўнік, там абавязкова расквітнее і новы талент.

Георгій Бутрым, начальнік упраўлення па сацыяльнай і выхавальчай рабоце Міністэрства адукацыі Беларусі, між іншым, зазначыў, што міністэрства кожны год праводзіць мноства конкурсаў, а правядзенне творчых акцый такога кшталту мае надзвычай важнае значэнне, бо без фарміравання эстэтычнага густу і разумення мастацтва немагчыма выхаваць паўнагартаснага чалавека і падрыхтаваць яго да жыцця. Сапраўды, так. І як тут не парада-

вацца за вынікі сёлетняга конкурсу, натхнёнага глыбокай, вечнай, агульначалавечай тэмай, — за тое, што дзеці па-мастачку тонка выказалі не толькі свой погляд на свет, але любоў да навакольнага асяроддзя, да прыгажосці, якую заўсёды можна заўважыць нават у самым будзённым! Любоў да сваёй зямлі...

Год ад году аўтарытэт конкурсу расце, пашыраецца кола яго ўдзельнікаў, павялічваецца колькасць узнагарод. (Між іншым, звярнула на сябе ўвагу сур'ёзная прадуманасць, функцыянальнасць спонсарскіх падарункаў: напрыклад, стосы паперы для малявання, нават мальберт). Сёлета як лепшая была вылучаная мастацкая школа № 1 Віцебска, яе педагог Уладзімір Пузікаў, навучэнка Маша Зайцава... Сярод узнагароджаных гучалі імяны педагогаў-мінчанак Наталі Бекіш і Людмілы Гарохавай, выкладчыкаў мастацкіх студый Васіля Сідарэнікі (Гомель), Міколы Дубровы (Мазыр), Таццяны Несцярук (Стоўбцы), Таццяны Лешчанкі (Слуцк), таленавітых настаўнікаў і выхаванцаў з Сянно, Слоніма, Ляхавічаў, Магілёва, Салігорска, Баранавічаў... Асобна была адзначаная графіка юных мастакоў з Сербіі.

У рэпартажным відэасюжэце, знятым падчас леташняга конкурсу Галінай Адамовіч — сусветна вядомым беларускім рэжыёрам-дакументалістам — прамоўлена такая фраза: «Чым долеі гэты праект будзе існаваць, тым багацей мы будзем духоўна». Здаецца, няма чаго і дадаць. Хіба што пажаданне юным творцам: каб на сваёй зямлі жылося ім шчасна. Каб нішто не перашкодзіла расквітнець кожнай індывідуальнасці, рэалізаваць сябе напоўніцу і атрымаць прызнанне менавіта тут. На сваёй зямлі.

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: старшыня журы Л. Гоманаў уручае конкурсныя ўзнагароды.

Фота К. Дробава

Пакуль не апазналі ўсіх герояў

Нядаўна Беларусь прымала расійскіх журналістаў, ваенных і навукоўцаў, якія сабраліся для абмеркавання праблем захавання гісторыка-культурных каштоўнасцяў Расіі і Беларусі, а таксама памяці аб ахвярах Вялікай Айчыннай вайны. Сямінар меў назву "Агульная гістарычная мінуўшчына Расіі і Беларусі" і праводзіўся пры падтрымцы Пастаяннага камітэта Саюзнай Дзяржавы.

Падчас сямінара яго ўдзельнікі наведалі мемарыяльныя комплексы "Хатынь", "Брэсцкая крэпасць-герой", 86-ю Чырванасцяжную пагранічную групу імя Ф. Дзяржынскага і 11-ю пагранічную заставу імя Героя Савецкага Саюза А. Кіжаватава, шэраг іншых памятных месцаў. Сярод іх — 52-і асобны спецыялізаваны батальён Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь (Смаргонь, Гродзенская вобл.), на базе якога ўдзельнікі сямінара пазнаёміліся з выставай унікальных знаходак, спецабсталяваннем і заканадаўчым базай па пошукавай дзейнасці.

Падчас сямінара быў праведзены "круглы стол" на тэму "Узаемадзеянне Беларусі і Расіі па захаванні гісторыка-культурных каштоўнасцяў". Са станам архіўнай справы расійскіх калег пазнаёміў старшыня Дэпарта-

мента па архівах і справаходстве Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Адамушка. Ён паведаміў, што нядаўна поўнаасцю завяршыўся пераезд фондаў Нацыянальнага архіва ў будынак НББ, які доўжыўся каля паўгода. З 1 кастрычніка ён адновіць сваю работу. Па словах Уладзіміра Адамушкі, у беларускіх архівах ёсць звіткі яўрэйскай Торы, кошт якіх у грашовым эквіваленце нават цяжка ўявіць, а таксама архівы Радзівілаў, якія налічваюць каля 28 тыс. адзінак захоўвання.

Уладзімір Адамушка звярнуў увагу на праблему захавання архіўнай спадчыны, паколькі апошнім часам значна актывізавалася злачынцы, якія ў розных краінах свету зносяць дакументы са сховішчаў. Зараз беларусы актыўна працуюць над аптымізацыяй сістэмы аховы.

Не толькі архівы спрыяюць захаванню гісторыка-культурнай спадчыны, але і пошукавая работа, якую вядуць і беларусы, і расіяне. І сёння застаецца шмат забытых імёнаў, безыменных могілак. Пра вопыт сваёй працы падчас "круглага стала" распавёў начальнік Ваенна-мемарыяльнага цэнтра Узброеных Сіл Расійскай Федэрацыі, генерал-маёр Аляксандр Кірылін. Па яго словах, сур'ёзная работа па ўдакладненні прозвішчаў воінаў, што загінулі ў Вялікую Айчынную, на заканадаўчым узроўні ў Расійскай Федэрацыі пачала весціся адносна нядаўна. Пахаванні больш як 9 млн. савецкіх салдат знаходзяцца ў 49 краінах свету. Зараз пашпартызавана каля 31 тыс. могілак, у якіх знайшлі вечны спакой больш за 70 працэнтаў неапазнаных салдат. Асноўнымі цяжкасцямі, па сло-

вах Аляксандра Кірыліна, з'яўляюцца перапахаванні, а таксама страта першасных дакументаў — адпаведных данясенняў воінскіх камандзіраў. Таксама перашкодай стала адсутнасць дакументаў аб могілках савецкіх салдат, жорстка расстраляных гітлераўцамі падчас акупацыі... Аднак усе сабраныя звесткі зраз аблічбоўваюцца, некаторыя базы дадзеных прадстаўлены ў Інтэрнеце на сайце <http://www.obd-memorial.ru>

Як бачна, сёння пераг нашымі краінамі стаяць задачы зберагчы не толькі помнікі архітэктуры, але і данесці нашчадкам памяць пра герояў, якія гінулі за тое, каб гэтыя помнікі стаялі над сонечнымі промянямі міра і дабрабыту.

Уладзімір ШУТАВЕЎ
Фота аўтара

Падарожжы класікаў

Юбілейны год Якуба Коласа і Янкі Купалы адгукнуўся шматлікімі мерапрыемствамі і па-за межамі Беларусі. Так, у Польшчы ў ліпені адкрылася выстава Васіля Пятровіча Шаранговіча "Мой родны кут", прысвечаная знакамітым беларускім песнярам.

Па словах Васіля Шаранговіча, народнага мастака Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, заслужанага дзеяча культуры Польшчы і дырэктара Музея сучаснага выяўленчага мастацтва, гэта выстава з'яўляецца своеасаблівай "інвентарызацыяй" яго твораў, прысвечаных беларускім класікам. Значым, што творчасць Якуба Коласа прадстаўлена амаль у 100 акварэлях мастака да паэмы "Новая зямля", а таксама ў шматлікіх ілюстрацыях да выбраных вершаў, творчасць Янкі Купалы — у шматлікіх гравюрах і літаграфіях, манументальнай літаграфіі

"А хто там ідзе?" і інш. Выстава "Мой родны кут", прысвечаная 125-гадоваму юбілею песняроў, стала лагічным працягам мерапрыемстваў, у якіх удзельнічалі гэтыя творцы. Таму выстава раздзялялася на дзве часткі: першая — акварэльныя працы пад назвай "Невялікае падарожжа па мясцінах Купалы і Коласа" (пад такой назвай яна адбылася ў Гданьску, падчас адкрыцця там памятнага знака Янку Купалу), другая — гравюры да паэм Янкі Купалы і партрэты песняроў (творы экспанаваліся на іншай выставе, у Варшаве).

Вынікам менавіта гэтых дзвюх выстаў — у Гданьску і Варшаве — стала афіцыйнае адкрыццё экспазіцыі "Мой родны кут", што адбылося ў памяшканні аб'яднання "Музей і Цэнтр беларускай культуры" у невялічкім польскім горадзе Гайнаўка. Экспазіцыя прыцягнула ўвагу грамадзян Польшчы і беларускай дыяспары. У лі-

ку выстаўленых твораў Васіля Шаранговіча — акварэлі "Невялікае падарожжа па мясцінах Купалы і Коласа", ілюстрацыі да паэм Янкі Купалы "Яна і Я", "Курган", "Бандароўна", "Машэка" і інш.), дзве літаграфіі з серыі па матывах творчасці пісьменніка "Дзе крыўда адвечная спела", гравюры да вершаў Якуба Коласа і партрэты твораў.

Далей выстава "наведае" Варшаву, затым — Баранавічы і Бабруйск. Такі выбар беларускіх гарадоў, па словах мастака, абумоўлены тым, што ў сталіцы гэтыя творы ўжо выстаўляліся, гэтак жа як і ў Полацку, Пінску, Светлагорску і Нясвіжы. Цяпер Васіль Шаранговіч хоча пазнаёміць з імі тых, хто яшчэ не меў такой магчымасці.

Ганна КОТ

На здымку: з ілюстрацый Васіля Шаранговіча да паэм Янкі Купалы "Яна і Я".

Фота аўтара

Свята горада

Гораду Бяроза — райцэнтру, які размясціўся на прыгожай рацэ Ясельда, споўнілася 530 гадоў. З нагоды гэтай даты тут адбылося вялікае свята са шматлікімі мерапрыемствамі з удзелам калектываў мастацкай самадзейнасці раёна. Добрую святочную праграму падрыхтаваў да свята горада калектыв мастацкай самадзейнасці Светацкага сельскага Дома культуры, якім шмат гадоў кіруе Лідзія Лёліч. Яна сама добра спявае і змагла згуртаваць сваіх аднавяскоўцаў.

Іван АСКІРКА

На здымку: калектыв мастацкай самадзейнасці Светацкага сельскага Дома культуры на свяце горада, акампаніруе Святлана Якімовіч.

Фота аўтара

У чэрвені прэзентацыяй у Дзяржынскай раённай цэнтральнай бібліятэцы рэдакцыя часопіса "Польмя" распачала шэраг сустрэч з чытачамі, прысвечаных 85-годдзю гэтага старажытнага ў рэспубліцы літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага выдання, якое будзе адзначацца ў снежні.

«Польмя» ў Міханавічах

Чарговая сустрэча адбылася нядаўна ў пасёлку Міханавічы, дзе "прапісана" Мінская раённая цэнтральная бібліятэка. Вядучы сустрэчы — загадчык аддзела, член рэдкалегіі часопіса Анатоль Зэкаў зрабіў кароткі экскурс у гісторыю "Польмя", распавёў прысутным пра сённяшнія клопаты палымянцаў, спыніўся на асобных творах, што ўбачылі свет на старонках выдання апошнім часам, і на тых, што рыхтуюцца да друку.

Пра паэзію і публіцыстыку ў часопісе гаварылі загадчыкі адпаведных аддзелаў Вадзім Спрынчан і Пятро Сабіна. Апош-

ні асаблівы акцэнт зрабіў на рэалізацыі сумеснага з Нацыянальнай акадэміяй навук праекта па асаенню аграрнай тэматыкі, у прыватнасці, жыцця аграгарадкоў, а таксама на публікацыях па краязнаўстве пад рубрыкай "Наш край". Думкамі пра сваё супрацоўніцтва з часопісам падзяліўся яго аўтар, метадыст народнага гісторыка-краязнаўчага аб'яднання "Прылуцкая спадчына" Ігар Гатальскі. Зрэшты, яго краязнаўчыя матэрыялы па даследаванні сталічных ваколіц многімі бібліятэкарамі, прысутнымі на сустрэчы, плённа выкарыстоўваюцца ў правядзенні адпаведных мерапрыемстваў.

Прагучалі на сустрэчы і паэтычныя творы: Вадзім Спрынчан прачытаў вершы на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах, а Анатоль Зэкаў павесяліў публіку літаратурнымі пародыямі.

Прысутныя падзяліліся сваімі ўражанымі ад некаторых публікацый часопіса, ухвалілі пры гэтым рубрыкі "Школьны факультатыв", "Легенды ХХ стагоддзя", "Наш край", "Метрыка літаратурная", а таксама выказалі шэраг слухных прапаўноў па далейшым удасканаленні выдання.

Анатоль ЗАРЭЦКІ

АБСЯГІ

У каледжы пішуць вершы

Гродна. 125-годдзю з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа прысвячаўся паэтычны конкурс "Маладая муза", у якім бралі ўдзел каля 50 пачынаючых літаратараў.

Арганізатары конкурсу — Кастрычніцкі раённы камітэт БРСМ, аддзел па справах моладзі адміністрацыі Кастрычніцкага раёна і абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Пераможцаў вызначалі ў трох узроставых катэгорыях. Лепшымі былі прызнаныя спробы пяра вучаніцы СШ № 5 горада Гродна Паліны Ілючак і бібліятэкара Гродзенскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Макаёнка Іны Сотнікавай. У намінацыі "Сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы і ВНУ" лаўрэатамі конкурсу сталі навучэнцы Гродзенскага політэхнічнага каледжа, якія прэзентавалі калектывны зборнік вершаў.

Першы сольны канцэрт

Гродна. У зале Гродзенскага дзяржаўнага музычнага вучылішча адбыўся першы сольны канцэрт скрыпачнай музыкі ў выкананні Любові Саладухінай. Гучалі творы Брамса, Сібеліуса, Гершвіна...

Любоў Саладухіна — выпускніца рэспубліканскага музычнага каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Нарадзілася і вырасла яна ў Гродне. Скончыла тут музычную школу, пасля чаго паступіла ў сталічны каледж. Гэтая адораная дзяўчына брала ўдзел у шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных музычных конкурсах, тройчы становілася стыпендыятам спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Наперадзе ў Любові Саладухінай — новыя творчыя дасягненні і перамогі. У гэтым пераконвае яе першы сольны канцэрт.

Раман ПЯТРОЎСКИ

На возеры Укля

Браслаў. На маляўнічым беразе возера Укля Браслаўскага раёна мясцовыя мастакі Галіна і Міхаіл Ставіцкія правялі пленэр для пераможцаў раённага фестывалю выяўленчага мастацтва "Я здзіўляю сяброў".

Тры дні чатырнаццаць адораных дзяцей з СШ № 1 горада Браслава, Іказненскай і Друйскай сярэдніх школ, выяўленчага гуртка ЦДТ жылі на прыродзе, рабілі замалёўкі ўпадабаных мясцін, пад кіраўніцтвам настаўнікаў асвойвалі розную тэхніку жывапісу, а пасля ў шматлікіх конкурсах імкнуліся прадэманстраваць свае здабыткі.

Ганна ЦАР

Праект года

Баранавічы. Гарадская цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма на працягу ўсяго 2007 года праводзіць праваслаўныя чытанні. "Усяго мяркуем наладзіць шэсць тэматычных сустрэч, — расказвае дырэктар Баранавіцкай гарадской ЦБС Людміла Максімовіч. — У лютым мы вялі дыскусію пра ролю жанчыны ў сучасным свеце. У сакавіку сабраліся, каб правесці "Падарожжа па біблейскіх мясцінах". У маі тэма сустрэчы была вызначана наступным чынам: "Святыя Кірыл і Мяфодзій — першанастваўнікі добра, веранастаўнікі народа".

А зусім нядаўна загадчыцы пятага і трэцяга філіялаў ЦБС А. Туркевіч і Т. Міхалковіч правялі сустрэчу "Лаўры праваслаўнай царквы". Сталым памагатым баранавіцкіх бібліятэкараў па традыцыі выступіў айцец Віталій, святар Свята-Аляксандра Неўскай царквы.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

«Паркалёвая вясёлка» радуе жанчын

Нацыянальны від гэкаратыўна-прыкладнога мастацтва шматковай тэхнікі шыцця атрымаў шырокае распаўсюджванне на Полаччыне ў пачатку XXI стагоддзя. Такую вясёлку можна было зрабіць, пабываўшы на выставе «Паркалёвая вясёлка», якая прайшла ў выставачнай зале бібліятэкі імя Якуба Коласа г.Полацка.

Шматлюднай жаночай аўдыторыі даспадобы прыйшліся выбабы рукадзельніц клуба «Рошва» гарадскога Цэнтра рамёстваў і нацыянальнай культуры. Гэты від самадзейнага народна-прыкладнога мастацтва стаў папулярным дзякуючы кіраўніку клуба Ніне Ярмух, якая ў 2001 годзе пачала весці курсы менавіта па шматковай тэхніцы шыцця. А потым ужо з'явіўся клуб. Зараз жанчыны сталі сапраўднымі майстрыхамі. У 2006 годзе клубу нададзена званне народнага калектыву. Выбавы Таццяны Захаранкавай і Святланы Гарбаценкі былі адзначаны ў ліку лепшых на конкурсе работ народна-прыкладнога мастацтва ў Маскве, а праца Святланы нават дэманстравалася ў Францыі.

Арганізатары «Паркалёвай вясёлкі» Таццяна Ігнатвіч і Святлана Бондарава — члены клуба сяброў культуры «Вытокі» — так удала размясцілі творы, што атрымалася гарманічная яркая кампазіцыя. Больш за ўсё назве выставы адпавядае вялікае стракатае пано «Пісанкі» — калектыўная праца членаў клуба, зробленая ў стылі «пэчворк» з абрэзкаў паркалю. Прыгожая коўдра «Шаўковы рай» майстра Галіны Мазуравай выканана ў тэхніцы «трапунта» — з шоўку. Наогул, аўтары прац выступілі з самымі рознымі тэхнікамі шматковага шыцця. Гэта пано ў стылі «саммерсет» Наталі Рамашкі, якое вылучаецца дакладнасцю ліній, гармоніяй колеру, і манаарнаментальнага невялікага пано ў

стылі «гавайская архітэра» Людмілы Швыдчай, дыптых Ірыны Грыбоўскай «Усходнія матывы», што адрозніваецца асаблівасцямі спалучэння розных тканін. Усім нам добра знаёмая шматкова тэхніка «ляпачыха» — шчыльна нашытыя на палатне тонкія, у выглядзе стужак, абрэзкі тканіны, што асабліва было папулярна на Беларусі ў пасляваенныя гады. Тут з ёй выступілі Ніна Ярмух і Тамара Несон (дываны). Добры ўдзелі наведвальнікаў выклікаюць лялькі «Грышанька» і «Баба Нюра» — аб'ёмная шматкова скульптура майстра Валерыі Кушнірэчкі. А выбавы майстра Таццяны Захаранкавай прыцягальныя тым, што яны выкананы ў рознай тэхніцы. Яе пано «Льняная мазаіка» вылучаецца тонкім падборам каляровай гамы і кавалачкаў тканіны, а праца «Прызнанне ў каханні» выканана ў тэхніцы «аб'ёмнае крэзі»». Звяртае на сябе ўвагу шматкова коўдра «Ад сэрца да сэрца» Наталі Новікавай.

Сёлета ў маі горад Полацк святкуе сваё 1145-годдзе. Да гэтай даты майстры клуба «Рошва» задумалі зрабіць гораду падарунак-абярэг як сімвал аднавання ўсіх людзей добрай волі. Абрэг складаецца з пано, выкананых у рознай тэхніцы шыцця шматковага шыцця. Кіраўніком гэтага міжнароднага праекта з'яўляецца Ніна Ярмух.

Валянціна СОПКАВА

На здымку: фрагмент «Полацкага абярга».

Імя і слова

У Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя С. Пушкіна прайшла Міжнародная навуковая канферэнцыя «Імя і слова (проблемы семантыка-прагматычнага ўзаемадзеяння ў славянскіх мовах)». Правядзенне такой канферэнцыі менавіта ў Брэсце невыпадкова: кафедра беларускай і рускай моў з метадыкай выкладання аб'яднала лінгвістаў, якія займаюцца семантыка-прагматычнымі даследаваннямі ў славянскіх мовах. Пры кафедры створана навуковая школа прафесара, доктара філалагічных навук В. Сянкевіча па тэме «Намінальна-функцыянальная лінгвістыка».

Канферэнцыя выклікала вялікую зацікаўленасць сярод вучоных-лінгвістаў. Больш як 190 даследчыкаў з розных гарадоў Беларусі, а таксама Польшчы, Расіі, Украіны даслалі свае даклады і паведамленні.

Даклады і паведамленні на пленарным і секцыйных пасяджэннях адрозніваліся шматаспектнасцю і глыбінёй. У вучоных была добрая магчымасць абмяняцца навуковай інфармацыяй, прадставіць сучасныя славянскія лінгвістыкі, паспрачацца.

На заключным пленарным пасяджэнні былі заслуханы справядзачы кіраўнікоў секцый, падведзены вынікі, выказаны пажаданні аб рэгулярнасці правядзення падобных канферэнцый па данай праблематыцы. Присутныя вызначыліся з тэрмінам правядзення другой Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Імя і слова»: яна адбудзецца ў якасці наступнага (2008) года ў Акадэміі Падляскай у Седльцах (Польшча).

Галіна КАНЦАВАЯ

Пачынаючы з 2004 года, група полацкіх энтузіястаў выдае адмысловую кніжную серыю «Спадчына Полацкай зямлі». Усяго пабачыла свет пяць выпускаў: «Храм Покрова Пресвятыя Богородицы во граде Полоцке», «Иезуиты в Полоцке. 1580—1820» (часткі 1 і 2), «Путеводитель по городу Полоцку 1910 года», апошні, пяты, — «Полоцкая земля» вядомага гісторыка, археолага Л. В. Аляксева.

У скарбонку полацказнаўства

— Змешчаная ў пятым выпуску серыі «Спадчына Полацкай зямлі» работа доктара гістарычных навук Леаніда Аляксева, — тлумачыць выдавец Аляксандр Суднік, — упершыню была надрукавана ў 1975 годзе ў зборніку «Старажытнарускія княствы» і з'яўляецца працягам яго манаграфіі «Полацкая зямля (Нарысы гісторыі Паўночнай Беларусі IX—XIII стст.)», выдадзенай у Маскве ў 1966 годзе. Высновы Л. Аляксева, выказаныя шмат гадоў назад, застаюцца актуальнымі і сёння. У выданні 1975 года «Полацкая зямля» была ілюстравана ўсяго дзвюма картамі. Мы дадаем да кнігі дадатковы ілюстрацыйны матэрыял. Ён дапамагае чытачу ўвайсці ў тэму. Дарэчы, асабліва тлумачальны, спасылачны апарат выдання...

У кнізе змешчана і найболей поўная бібліяграфія работ Л. В. Аляксева. Выданне «Полацкая зямля» можна па праве лічыць цудоўным падарункам усім, хто цікавіцца гісторыяй Полацка, увогуле старажытнай гісторыяй Беларусі.

Лондан з Парыжам — у Мінску

Крытыкам тут працы не было: у кінатэатры «Перамога» адкрылася выстава, якую «трэба проста глядзець». Яе аўтар, бізнесмен Аляксандр Казлоў, адлегласць ад Лондана да Парыжа вымярае ў фотаздымках.

Дзесяткі «глянцавых» фотакартак — вынік месячнай вандроўкі Аляксандра і яго сям'і па гарадах і мястэчках Вялікабрытаніі ды Францыі. Толькі падрыхтоўка да яе заняла паўгода. Быў дбайна абраны маршрут, азначаны аб'екты для фотаздымкаў, і сям'я Казловых села на самалёт, каб у Вялікабрытаніі ўзяць напраткат машыну і праехаць на ёй 2 тысячы кіламетраў.

Малюнкi з падручнікаў

Абедзве краіны ўразілі Аляксандра сваімі самабытнымі старажытнасцямі — такімі падобнымі па форме і такімі рознымі па змесце. — У школьных гады, калі на ўроках англійскай мовы мы расказвалі тэмы пра Лондан, гэта ўсё было так абстрактна, — сказаў аўтар экспазіцыі ў інтэрв'ю «ЛіМ». — Калі ж бачыш усё на свае вочы — гэта зусім іншае адчуванне, тады толькі ўсведамляеш увесь маштаб культурнага пласта, да якога табе пашчасціла дакранацца.

Гісторыя, традыцыі, людзі — словы, якімі аўтар характарызуе вандроўку і яе мастацкі змест. Праўда, людзей на картках сустракаем няшмат: калі не лічыць тыпова турыстычных замалёвак кшталту «змена каралеўскай варты», большасць людзей, пэўна, патрапілі ў аб'екты выпадкова. Але спішам гэты факт на тое, што людзі засталіся ў сэрцы аўтара — з мастацкага пункта гледжання яго больш цікавіць архітэктура.

Аўтару, пэўна, было цікава прасачыць розніцу ў ладзе жыцця ў паводле ягоных слоў, «двух найпрыгажэйшых гарадах свету».

— Парыж — горад, дзе старажытнасць дасканалы аддзелена ад сучаснасці: у цэнтры горада нават хмарачосаў няма, акрамя вежы Монпарнасе. Лондан — наадварот, у гэтым

сэнсе горад гармоніі: тут побач знаходзяцца мадэрныя шкляны «агурак» і царква XVII стагоддзя — прычым, яны будуць спалучацца самым дзіўным чынам, нават дапаўняць адзін аднаго.

Большасць ракурсаў — даволі стандартныя. Але тое, што здымкі, з якіх можна хоць зараз друкаваць паштоўку, выкананыя беларускім аўтарам, абуджае цікавасць да гэтай экспазіцыі.

Беларускі феномен

Прарэктар па навуковай рабоце Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна кажа, што жанр дзённіка быў і дагэтуль застаецца надзвычай папулярным у беларускім мастацтве.

— Я яшчэ памятаю, як сам у 1990-м упершыню прачытаў — дарэчы, у «ЛіМе» — уражанні аднаго мастака аб Ісландыі. То быў перыяд, калі пісьменнікі, журналісты, творчыя людзі пачалі вязджаць за жалезную заслонку — але ж простыя чытачы не мелі яшчэ такой магчымасці. Я памятаю яшчэ, як напачатку аўтары дзённікаў захапляліся вялікімі збытнымі супермаркетамі, вымытымі трагедарамі — бо гэта шакавала. Потым ужо сталі звяртаць увагу на іншыя рэчы — на старажытнасці, на архітэктуру, напрыклад.

Савецкія грамадзяне, вярнуўшыся з ланцугоў сістэмы, адкрывалі для сваіх суайчыннікаў Еўропу, у той час як еў-

відаць, не лішнім будзе нагадаць, што лёс рускага вучонага, доктара гістарычных навук Леаніда Васільевіча Аляксева самым цесным чынам звязаны з Беларуссю. Закончыўшы гістарычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, у 1948 годзе будучы археолаг едзе па размеркаванні ў Гродна галоўным захавальнікам фондаў гісторыка-археалагічнага музея. З гэтага часу і пачынаецца яго зацікаўленасць ранняй гісторыяй Беларусі. У 1950 годзе малады чалавек паступае ў аспірантуру пры Інстытуце гісторыі АН БССР. І пачынаюцца вандроўкі па дарогах Беларусі. У 1952 годзе Леанід вяртаецца ў Маскву. Але Беларусь застаецца з ім назаўжды. Два гады Л. Аляксеў займаецца раскопкамі ў Браславе, 9 гадоў — у Друцку, 16 — у Мсціслаўлі... А колькі часу было аддадзена карпатлівым архіўным рэсурсам. Менавіта Леанід Васільевіч знайшоў забытыя ўнікальныя негатывы, на якіх адлюстраваны легендарны крыж Еўфрасінні Полацкай. Дарэчы, свой першы артыкул пра майстра Лазара Богшу вучоны змясціў яшчэ ў 1957 годзе. Пазней — у 1969 годзе — Л. Аляксеў надрукуе ў часопісе «Маладосць» артыкул «Крыж Еўфрасінні Полацкай».

Поруч з навуковай працай Леанід Васільевіч з павагай ставіўся і ставіцца да краязнаўства, да папулярызатарскай работы на гістарычнай ніве. У 1962 годзе «Маладосць» надрукавала нарыс Л. Аляксева «На Замкавай гары». У «Полымі» ў 1971 годзе быў змешчаны найцікавейшы артыкул «Гогалеўская Беларусь. Па забытых і неапублікаваных матэрыялах». І гэта не адзінае выступленне вучонага ў літаратурна-мастацкіх выданнях Беларусі. Л. Аляксеў быў таксама частым аўтарам «Помнікаў гісторыі і культуры Беларусі». А ў 1996 годзе ў Мінску пабачыла свет яго кніга «Гродна і помнікі Панямоння».

Мікола МІРШЧЫНА

рапейцы з той жа мэтай накіроўваліся ў больш экзатычныя рэгіёны — у Азію ды Афрыку. Зараз жалезнай заслоны нібыта няма, інтарэс да апісанні вандровак у Еўропе схлынуў, калі грамадзяне самі наездзіліся па іншых кантынентах — але ж на Беларусі жанр дарожных нататак не толькі не страціў сваёй актуальнасці, але набывае новую сілу.

— Калі вяртаешся з замежных вандровак, бачыш новае ў сваіх родных мясцінах, — кажа Міхаіл Баразна. — Напрыклад, я вельмі не любіў Мінск — пакуль у 1996-м не патрапіў у Рым. Тая паездка змусіла мяне ўбачыць шмат новых сімвалаў у беларускай сталіцы, прыйшло разуменне яе прыналежнасці да еўрапейскай цывілізацыі.

Відавочна, з Аляксандрам Казловым адбылося нешта падобнае — аўтар выставы цяпер рыхтуе новы праект, прысвечаны архітэктуры старажытнага Мінска. Спадзёмся, яго Лондан і Парыж не пакінуць аб'якавымі беларускага гледача, які гэтак жа пазнае сваё праз замежнае.

Мікалай АНІШЧАНКА

На здымку: прарэктар па навуковай рабоце Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Міхаіл Баразна, былы пасол Вялікабрытаніі ў Беларусі Браян Бэнэт і аўтар экспазіцыі Аляксандр Казлоў на адкрыцці выставы.

Фота аўтара

Першыя спробы сістэматызацыі

Калі гаварыць пра беларускае кнігавыданне, неабходна звярнуцца да архіва Нацыянальнай кніжнай палаты, які знаходзіцца на завулку Інструментальным. Там захоўваюцца ўсе абавязковыя экзэмпляры друкаваных выданняў, што выходзілі на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь з пачатку мінулага стагоддзя. Прычым, прадстаўлены ўсе віды выданняў: кнігі, перыёдыка (часопісы, газеты, бюлетэні), аўтарэфераты дысертацый, нотныя, выяўленчыя і картаграфічныя выданні. Акрамя таго, захоўваецца ўся дробная друкаваная прадукцыя: лістоўкі, мастацкія плакаты, рэпрадукцыі, паштоўкі.

— Кніжная палата ажыццяўляе асноўную сваю функцыю — цэнтра дзяржаўнай бібліяграфіі, — тлумачыць дырэктар Нацыянальнай кніжнай палаты Алена Іванова. — Гэта — улік усіх друкаваных выданняў, што выходзіць на тэрыторыі Беларусі. Так званы «універсальны бібліяграфічны ўлік» выданняў існуе ці не ў кожнай краіне, і ў нашай таксама. Кніжная палата Беларусі была ўтворана 15 верасня 1922 года, і з гэтага часу пачынаецца поўны збор выданняў, якія выходзілі ў нашай краіне. Тыя, што выходзілі да гэтага, збіраюцца ў рэтраспектыўным плане, напрыклад, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Нацыянальнай акадэміі навук, Прэзідэнцкай бібліятэцы і інш. Там таксама багатыя фонды дарэвалюцыйных выданняў.

— Якія старэйшыя выданні ў вас захоўваюцца?

— Вось, напрыклад, возьмем «Летапіс беларускага друку» за студзень—чэрвень (I паўгоддзе) 1924 года. У гэтым першым летапісе адлюстраваныя 92 выданні. Якія? — «Как работать в издательстве», выданне Агтпрола Беларускага бюро ЦК РКП. Альбо «Беларускі работніцка-сялянскі календар за 1924 год» — беларускае кааперацыйна-выдавецкае таварыства «Савецкая Беларусь» (Першая дзяржаўная друкарня). Альбо навуковае выданне: «Очерки по истории первобытной культуры. Перевод с немецкого».

— Падобныя выданні — першая спроба сістэматызацыі таго, што выдавалася ў Беларусі?

— Першае — у паслярэвалюцыйны перыяд. І цяпер выдаюцца такія ж паказальнікі, і яны маюць амаль такую ж назву: «Летапіс друку Беларусі». Зараз выходзіць некалькі відаў летапісаў: аб кнігах, перыядычных выданнях, нотных і картаграфічных выданнях Беларусі і іншых. Яны ўсе распаўсюджваюцца па падпісцы. Асноўныя карыстальнікі летапісаў — бібліятэкі.

Парад найменняў

— Якія яркія этапы выявіліся ў беларускім кнігавыданні апошніх гадоў?

— Гэта найперш канец 80-х — пачатак 90-х гадоў, калі рэзка павялічылася колькасць выдаўцоў, і, зразумела, колькасць выданняў таксама.

— Характар літаратуры, што выдаецца, ў сувязі з гэтым змяніўся?

— Вялікія зрухі адбыліся ў апошнія 20 год. Друк змяніўся і колькасна і якасна. Калі ў 1987 годзе выдавалася 3001 кніга, то ў 2006 годзе — каля 12 тысяч. Гэта значыць, іх стала амаль у чатыры разы больш. Гэта па назвах. Прычым, калі на працягу 10 год змяненні былі нязначныя, то ў 1997 годзе колькасць выданняў па назвах рэзка пайшла ўгору.

— Што гэтаму найбольш спрыяла — развіццё паліграфіі, матэрыяльнай базы альбо тая колькасць выдаўцоў, якая з'явілася ў незалежнай дзяржаве?

— Усё разам, пэўна. З'яўляюцца новыя выдаўцы, як вынік — узмацняецца канкурэнцыя. Больш патрабавальнымі становіцца чытачы і больш разнастайнымі іх запатры. З'явілася шмат перакладной літаратуры — усе рагатам пачалі чытаць перакладныя раманы, выдавецтва — зарабляць на гэтым неабліга грошы.

Ставячы такі «дыягназ» інфармацыйнай сферы, мы з дырэктарам Нацыянальнай кніжнай палаты Аленай Івановай найперш мелі на ўвазе змены ў тыражах друкаванай прадукцыі. Дыяграмы выпуску газет і кніг за апошнія 20 гадоў, і праўда, нагадваюць сардэчны рытм: з яго ўздымамі і падзеннямі, перыядамі спакою. Графікі не адлюстроўваюць ажыятажны попыт на асобныя выданні, не даюць адказаў на пытанні чаму і калі насельніцтва патрабуе тую альбо іншую літаратуру. Але статыстыка дакладна фіксуе запатрабаванні часу ў кожны з перыядаў развіцця грамадства. І паказваюць працэсы, што адбываюцца ў інфармацыйнай прасторы Беларусі. Агульная тэндэнцыя: пры тым, што з кожным годам выпускаецца больш газет і з'яўляецца шмат новых кніг, іх тыражы невялікія. Прычым сукупны наклад выпускаемых за год кніг у Беларусі яшчэ не дасягнуў узроўню канца 80-х гадоў. Але ў апошнія тры гады назіраецца невялікае павелічэнне тыражоў. Дык якія ж кірункі развіцця пазначыліся ў айчынным кнігавыданні?

Газетна-кніжная арытмія

Дваццаць гадоў таму, у 1987 годзе сукупны тыраж кніг быў большы чым у 2006 годзе, але ж зараз іх па найменнях намога больш! Быў тыраж 57 мільёнаў (1987 год)! У 1993 годзе — больш як 98 мільёнаў! Гэта рэкордны тыраж па краіне. Тады большую частку выданняў займала мастацкая літаратура — каля 30 працэнтаў і па 15 працэнтаў даводзілася на вучэбную і на рэлігійную літаратуру.

Агулам жа можна сказаць, што да канца 90-х гадоў кніжны дэфіцыт фактычна знік. Але скараціўся пры гэтым выпуск сацыяльна-значнай літаратуры, бо гэта стала камерцыйна невыгадна.

У чарговы раз сітуацыя пачала мяняцца ў 1997—1998 гадах, калі выпуск навуковых, навукова-папулярных, вучэбных выданняў павялічыўся амаль удвая.

— Гэтаму садзейнічалі адпаведныя ўрадавыя пастановы?

— Вядома, спрыяла ажыццяўленне праграм і праектаў Міністэрства інфармацыі па выпуску сацыяльна-значнай літаратуры, а таксама іншыя аб'ектыўныя працэсы. Напрыклад, выдаўцы доўга на перакладной мас-літаратуры не маглі зарабляць грошы. Яны пачалі шукаць іншыя нішы. Узнік попыт (ён, між іншым, і цяпер не згасе) на вучэбную і навуковую літаратуру.

Быў час, калі ўсё запаланілі кампеліяцыі, выданні адназдэн-

кі, «для адпачынку». Пераважаю на імі становіліся малазначныя пераборкі ўжо існуючых выданняў па вышыўцы, пляценні, кулінарны — у выніку з'яўляўся нібыта новы твор.

— Ці даводзілася прымяняць нейкія меры да падобных «графаманаў»?

— Звычайна выдавецтвы самі вырашалі пытанні паміж сабою. Часам справы даходзілі нават да суда, асабліва што датычылася аўтарскага права.

— Дыяграма паказвае, што ў 2004 годзе назіраецца некаторы спад у выданні кніг па назвах, іх выпуск чамусьці скараціўся на 11 працэнтаў.

— На самай справе падзення не было. Віною ўсяму — новая метадыка ўліку ў адпаведнасці з прынятым на той час міждзяржаўным стандартам. Справа ў тым, што ў нас ёсць такія выдавецтвы, якія займаюць лідзіруючыя пазіцыі і па тыражах, і па назвах. Але часам на тытульных лістах у звестках аб месцы выдання пішуць «Масква», а дзесьці на

Тыражны неспагэзванкі

Па тыражах кніг у Беларусі назіраецца «арытмія». Ва ўсіх краінах яна існуе, і тлумачэнні тут знайсці вельмі складана.

Дваццаць гадоў таму, у 1987 годзе сукупны тыраж кніг быў большы чым у 2006 годзе, але ж зараз іх па найменнях намога больш! Быў тыраж 57 мільёнаў (1987 год)! У 1993 годзе — больш як 98 мільёнаў! Гэта рэкордны тыраж па краіне. Тады большую частку выданняў займала мастацкая літаратура — каля 30 працэнтаў і па 15 працэнтаў даводзілася на вучэбную і на рэлігійную літаратуру.

Але спецыялісты лічаць, што механізм змены тыражоў вывучаны не ў той ступені, калі можна прагназаваць яго далейшае развіццё альбо даваць рэкамендацыі наступнага павышэння альбо стабілізацыі сітуацыі.

Механізм падзення тыражоў, тым не менш, назіраецца ва ўсім свеце. І дакладна вызначыць, чаму гэта адбываецца, ніхто не можа.

Што паказвае тыраж? Узровень забеспячэння насельніцтва той ці іншай літаратурай. Тут, пэўна, пры яго рэгуляванні спрацоўваюць нейкія рынковыя механізмы. І, відавочна, трэба вывучаць неабходнасць выпуску пэўных відаў літаратуры пэўнай тэматыкі.

Па колькасці выдаваемых на Беларусі кніг лідзіруе выдавецтва «Харвест». Тут выходзіць амаль 30 працэнтаў усіх найменняў і 48 працэнтаў сукупнага гадавога тыражу. Усе астатнія выдавецтвы, нават тыя, хто займае пачэснае другое і трэцяе месцы, адстаюць ад пераможцы ў дзесяткі разоў. У 1987 годзе ў Беларусі выходзіла 215 газет, у 2006 годзе — 699. Але калі газетыны тыраж 20 гадоў таму складаў 985 мільёнаў экзэмпляраў, то ў 2006-м — 611. Палова назваў газет выходзіць у Мінску.

Навейшая гісторыя: год 2006

Па відах выданняў: сярод кніг асноўная частка прыпадае на вучэбныя. Гэта 39,4 працэнты. Далей ідуць навуковыя і навукова-папулярныя выданні (23,5 працэнты). Мастацкая літаратура — 14, 7 працэнта, затым даведачныя, вытворчыя і іншы.

Па колькасці выдаваемых на Беларусі кніг лідзіруе выдавецтва «Харвест». Тут выходзіць амаль 30 працэнтаў усіх най-

менняў і 48 працэнтаў сукупнага гадавога тыражу. Усе астатнія выдавецтвы, нават тыя, хто займае пачэснае другое і трэцяе месцы, адстаюць ад пераможцы ў дзесяткі разоў.

Для параўнання: у 80-я гады больш за ўсё было так званых вытворчых выданняў. Але да 1990-га года іх выпуск скарачаецца. У наступнае дзесяцігоддзе, з 1991 па 2000 гг. — іх ужо ў два разы менш, у гэты час рэзка ўзрастае выпуск вучэбных выданняў...

Асноўная частка кніг выдаецца ў Мінску і Мінскай вобласці (84,7 працэнта). Пасля — Гомельская вобласць, Віцебская, Гродзенская, Магілёўская і Брэсцкая.

У 2006 годзе ва ўсім аб'ёме выпуску кнігі на беларускай мове займаюць 7,1 працэнта, 6,7 працэнта кніг — на іншых мовах, а ўся астатняя частка (86,1 працэнта) кнігі на рускай мове.

З 2001 па 2005 год назіраўся, хоць і нязначны, але рост беларускамоўнай літаратуры, яе доля ў агульным аб'ёме выпуску дасягала 11 працэнтаў, а ў 2005 годзе — падзенне, ледзь не на 4 працэнты.

Перыядычны друк

У газетах ды часопісах сітуацыя зусім іншая. Тут доля беларускамоўных выданняў значна большая: 20 працэнтаў беларускамоўных у часопісным сегменце і 28 працэнтаў у газетным...

Калі беларуская кніга распаўсюджваецца не толькі ў нас у краіне, а і выходзіць па-за яе межы, то перыядычны друк скіраваны на чытача ў Беларусі.

У 1987 годзе ў Беларусі выходзіла 215 газет, у 2006 годзе — 699. Але калі газетыны тыраж 20 гадоў таму складаў 985 мільёнаў экзэмпляраў, то ў 2006-м — 611. Палова назваў газет выходзіць у Мінску.

Зразумела, у агульным патоку перыядыкі найвялікшая плынь — газетная. Трэць — сфера дзяржаўнага сектара.

За дваццаць гадоў тут таксама адбыліся змены. У 1987 годзе сукупны тыраж часопісаў складаў каля 40 мільёнаў, і назіраўся яго рост да 1989 года, а затым — рэзкае падзенне. Так, у 1995 годзе тыраж скараціўся да 12 мільёнаў. Толькі тры гады таму зноў пачаў назірацца рост.

Калі гаварыць пра змест, то сярод часопісаў найбольшая колькасць — навуковыя.

Асноўная доля выпуску часопісаў, як і ў кнігавыданні, прыходзіцца на Мінск і Мінскую вобласць.

На рускай мове ў Беларусі выходзіць 501 часопіс, 131 на беларускай і 16 выданняў на іншых мовах.

Між іншым, лічбы зарэгістраваных выданняў у Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь і ў Нацыянальнай кніжнай палате адрозніваюцца. У апошняй захоўваюцца і тыя друкаваныя мас-медыя, тыраж якіх не патрабуе абавязковай рэгістрацыі. Але яны не мяняюць агульную карціну інфармацыйнай прасторы Беларусі.

Газеты — як зоркі: — агны "свецца" нядоўга, згасаючы ў вірлівай жыццёвай плыні, іншыя выходзяць у свет ці не цэлае стагоддзе. Маю на ўвазе "Звязду", агну са старэйшых газет Беларусі. 9 жніўня гэтаму перыядычнаму выданню споўнілася 90 гадоў. Правесці невялічкі гістарычны экскурс, а таксама пазнаёміць нашых чытачоў з сённяшняй "Звяздой" пагадзілася рэдактар агульнай культуры, кандыдат філалагічных навук Тацяна Падаляк.

Нязгасная зорка нацыянальнай перыядыкі

— Тацяна Уладзіміраўна, давайце ўгадаем асноўныя падзеі, якія значна паўплывалі на фарміраванне "твару" выдання...

— Першы нумар "Звязды" з вялікай цяжкасцю выйшаў 9 жніўня 1917 года ў друкарні Герца Данцыга. З-за радыкальнага для таго часу тэматычнага накірунку газеты ніхто не хацеў друкаваць. Дарэчы, першы выдавец нашай газеты прыходзіцца дзедом народнаму мастаку Беларусі Маю Данцыгу. Нядаўна Май Вольфавіч падараваў нам свой чарговы альбом з подпісам "Звяздзе" ад яе ўнука...

У 1917-м друкарня Данцыга знаходзілася на рагу сучаснай вуліцы Няміга і Багадзельнай (зараз Камсамольская). Ноччу яе ачапіў атрад першага рэдактара газеты Аляксандра Мяснікова. Пад раніцу быў гатовы першы тыраж — 3 000 экзэмпляраў, што на той час было нямаля.

Потым па палітычных матывах "Звязда" закрывалася, выходзіла пад рознымі назвамі. Спачатку газета выдавалася на рускай мове, з 1925 года — сталі публікавацца беларускамоўныя матэрыялы. З 1927 года "Звязда" выходзіць толькі на беларускай мове.

Асобная старонка гісторыі газеты — жорсткі перыяд 30-х гадоў, калі многія рэдактары і журналісты былі рэпрэсаваныя. Фотаздымкі даваенных рэдактараў "Звязды" можна пабачыць на стэндзе ў фее рэдакцыі.

Яшчэ адзін важны перыяд для газеты — Вялікая Айчынная вайна. Менавіта тады рэдакцыя сутыкнулася з цяжкасцямі падпольнай барацьбы. Дарэчы, адзін з чытачоў, Аляксандр Краўцоў, у красавіку 2001 года падараваў нам два экзэмпляры першага нумара "Звязды", што выйшаў у акупаваным Мінску ў чэрвені 1942 года. Іх усё жыццё захоўвала яго родная цётка Кацярына Касьянава з вёскі Свіслач Асіповіцкага раёна Мінскай вобласці.

Народ паставіў некалькі помнікаў "Звяздзе" і журналістам, якія працавалі ў газеце і сумленна служылі сваіму народу. Адзін з іх — на месцы гібелі першага рэдактара падпольнай "Звязды" Уладзіміра Амелянюка на плошчы Незалежнасці.

— На ваш погляд, "Звязда" сённяшня — гэта...

— ...нацыянальнае выданне, якое адлюстроўвала лёс краіны на працягу 90 гадоў; адзіная найстарэйшая штодзённая беларускамоўная газета, якая не толькі ідзе ў нагу з часам, але таксама імкнецца захаваць свае найлепшыя традыцыі. Як прыклад — штогадовы конкурс апавяданняў.

Рубрыка "Анталогія беларускай песні" (вядучы Міхась Шавыркін) карыстаецца цікавасцю ў чытачоў ужо больш як 10 гадоў. Там друкуюцца і тэксты песень, і ноты. Параўнальна нядаўна пачала выходзіць "Жырандоля" — падборка матэрыялаў па культурнай тэматыцы.

Штопятніцу бясплатнай укладкай у нас выходзіць "Чырвоная

змена", зарыентаваная на інтарэсы моладзі. Калісьці гэта была асобная газета, якая праіснавала 80 гадоў, у вайну таксама выдавалася. Было б няправільна, калі б гэты брэнд беларускай журналістыкі знік назаўжды...

Сённяшнія журналісты "Звязды" арыентуюцца на разнастайную аўдыторыю, пра што сведчаць газетныя ўкладкі "Краіна здароўя", "Свая справа", "Купляйце беларускае!"

— Нягледзячы на памкненні выйсці на ўніверсальнага чытача, напэўна, узнікаюць абмежаванні. Напрыклад, звязаныя з беларускай мовай выдання...

— Зразумела, гэта акалічнасць уплывае. Сёння асноўным носьбітам беларускай мовы з'яўляюцца прадстаўнікі інтэлігенцыі — мастакі, літаратары, гісторыкі, настаўнікі дый усе, хто з пашанай ставіцца да свайго, беларускага.

Часам прыходзяць лісты, у якіх чытачы прызнаюцца: "Хацеў паспрабаваць выпісаць іншую газету, але ў наступным месяцы зноўку вярнуўся да сваёй "Звязды". Гэта сведчыць аб тым, што чалавек прывыкае да газеты, а кожны яе нумар — чаканая падзея для чытача...

— Такім чынам, "Звязда" была і застаецца адным з цэнтраў згуртавання беларускамоўнага асяроддзя?

— Бясспрэчна! Многія паэты і пісьменнікі працавалі тут штатна. Менавіта на старонках "Звязды" ўпершыню апублікаваны каля 70 вершаў Янкі Купалы. Творы многіх класікаў беларускай літаратуры пабачылі свет менавіта ў нашай газеце.

— Раскажыце крыху падрабязней пра сяброўства "Звязды" з пісьменнікамі!

— Яно даўнае і плённае. Памятаю, як падэлефанавала Пімену Панчанку, каб дамовіцца наконт гутаркі. Пімен Емяльянавіч ужо цяжка хварэў, але не адмовіў у інтэрв'ю "Звяздзе", бо газету вышываў з 1934 года, як пачаў настаўнічаць. Нават за ноч напісаў верш спецыяльна для "Звязды"...

Рэдакцыя мела шматгадовае сяброўства з Іванам Шамякіным. Нават незадоўга да сваёй смерці Іван Пятровіч даслаў чарговае

апавяданне для ўдзелу ў нашым традыцыйным конкурсе. І гэта — нягледзячы на шырокую выдомасць і званне народнага пісьменніка Беларусі. Дарэчы, менавіта пасля звароту Івана Пятровіча ў Мінгарвыканкам у сталіцы з'явіўся праспект газеты "Звязда".

Наша рэдакцыя заўсёды сябруе з творцамі. Напрыклад, вядомы скульптар Іван Міско напрыканцы 60-х гадоў быў нашым пазаштатным аўтарам.

— Ведаю, што супрацоўнікі рэдакцыі працягваюць на старонках газеты патрыятычныя традыцыі, спрабуюць не дапусціць перапісання гісторыі...

— На пачатку 2006 года рэдакцыя сумесна з Дзяржаўным мемарыяльным комплексам "Хатынь" абвясціла аб правядзенні патрыятычнай акцыі "Нашчадкі вогненых вёсак". Наша газета яшчэ раз нагадала: на тэрыторыі Беларусі фашысты вялі вайну на знішчэнне. Удумайцеся, за тры гады акупацыі было спалена 9 200 вёсак, 5295 з іх знішчаны разам з усім ці часткай насельніцтва...

У 1975 годзе выйшла кніга "Я з вогненнай вёскі..." А. Адамовіча, Я. Брыля і Ул. Калесніка. Гэта моцная дакументальная хроніка, жывы голас людзей, якім пашчасціла выжыць у пекле акупацыі. Але праз 30 гадоў пасля яе выхаду некаторыя сталі імкнуцца перапісаць нашу гісторыю. І таму "Звязда" папрасіла адгукнуцца тых сведкаў трагедыі, што пакуль засталіся ў жывых, каб з вышыні XXI стагоддзя зірнуць на той час. Мы атрымалі шмат лістоў, якія, вядома ж, надрукавалі. А 22 чэрвеня 2006 года ў Хатыні сабралі ўдзельнікаў акцыі. Па яе выніках у фотадакументальнай экспазіцыі "Хатынь" створаны стэнд, прысвечаны ўсім сведкам "вогненых вёсак".

— Апошнім часам у грамадстве актыўна абмяркоўваецца праект закона "Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі". Як лічыце, ці зменіцца пасля яго звяздоўская мова?

— Чаму толькі пасля яго? Калісьці былы дырэктар Інстытута мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандр Падлужны парэкамендаваў паспрабаваць пісаць некаторыя словы так, як прапаноўваецца ў праекце. І газета пайшла на эксперымент. Адзін з аўтараў праекта, прафесар Віктар Іўчанкаў невыпадкова назваў "Звязду" эксперыментальнай пляцоўкай беларускай мовы...

Што ж, няхай "Звязда" працягне жывы і замацоўваць традыцыі беларускай журналістыкі. А мы, у сваю чаргу, віншваем калег з юбілеем! Паспехайце вам на нялёгкай пуцявінах творчага жыцця!

Гутарыў Сяргей ДУБОВІК

На здымках: Тацяна Падаляк; першы нумар падпольнай "Звязды", 1942 год.

Фота аўтара

Вы са мною заўсёды...

Не думаў я тады, у 1981 годзе, калі мяне яшчэ паблагліва паляпвалі па плячы і, ўсміхліва пакепліваючы, называлі "маладзёнам", што дзядзёнца працаваць у слаўтай "Звяздзе". Ды яшчэ ў такі зменлівы і, для каго зайздросны, а для каго і не, хуткаплынны час. Сама дацвіла і адмірала эпоха Брэжнева. Чарненка—Андрэюпаў... Пачатак феерычнага прышэсця Гарбачова... Вось у такі сур'ёзна-клопатны і ў нечым крыху забаўны час дзядзёнца працаваць у органе ЦК КПБ. Шмат можна згадаць пра тымчаснае ўнутрырэдакцыйнае і камандзіровацкае жыццё, яго перыпетыі, варункі ды стасункі. А найперш прыгадаецца, як я ўладкоўваўся на працу ў паважанае выданне, бо ўсяго астатняга без гэтага "дзейства" магло і не быць.

У ліпені згаданага года патэлефанаваў мой незабыўны сябра Аляксей Пісьмянкоў і нейкім узбуджана-таямнічым голасам, без усялякіх уступай, выгукнуў-выдхнуў:

— Слухай, Стары (так кікалі мяне са студэнцкіх гадоў), абзавяўся з Брэста наш сябручок Ягоўдзік. Прасіў перадаць, каб ты неадкладна ішоў у "Звязду" да Алеся Пятровіча Траяноўскага, яму патрэбен літсупрацоўнік у аддзел літаратуры і мастацтва...

"Звязду" я ведаў, бо сяды-тады чытаў, а вось Алеся Пятровіча — не.

— Ды ты і не марудзь, а раптам пашанцуе. Не мог жа цябе Ягоўдзік ганіць, каб толькі не перахваліў... — працягваў сябра. — А што Алеся Пятровіч на першы погляд здасца залішне суровым і педантам, дык не хвалойся. Ягоўдзік з ім таварышуе, казаў, што чалавек ён добры...

Перадаць хваляванне, з якім ішоў у "Звязду", не магу і праз гады, калі ўсё зводзіла бачыцца нават больш выразна, чым тады.

— ...Дык што вы, малады чалавек, умеце рабіць, акрамя як настаўнічаць? (Я год адпрацаваў настаўнікам у СШ № 106.)

— Вершы пісаць...

— А ў нас жа газета. Ці друкавалі вы нарысы, артыкулы?... — усміхліва-пільна ўзіраўся на мяне з-пад акулараў Алеся Пятровіч, не выпускаючы з рук цыгарэтку. А паліў ён іх адна за адной.

— Ды сёе-тое ў насценгазеце...

— Ну што ж, дзядзёнца вас праэкзаменаваць. Я хачу, каб хто напісаў пра народнага майстра. Забыліся мы пра іх... Вось спіс...

"Найначай падрыхтаваны зараней", — здагадаўся я. І паказаў на прозвішча — Альшэўскі. Спадабалася. Ды і хоць нечым было блізкае да разбы па дрэве, якой займаўся майстар.

Тыдзень карпеў над сваім нарыскам. Алеся Пятровіч — хвілін дваццаць, пасля кожнай працягванай старонкі ўважліва-пытальна пазіраючы на мяне з-пад тых самых акулараў. Старонак было дзесяць. Нарэшце прамовіў:

— Пайшлі да галоўнага.

Аркадзь Апанасавіч Тоўсіцкі задаў некалькі далікатна-падбадзёрваючых пытанняў і без лішніх роспытгаў падсумаваў:

— Прачытаю і заўтра ў дзевяць трыццаць дам адказ.

Назаўтра ў гэты самы час я быў залічаны ў штат і вельмі здзіўўся — не пабаяўся ўзяць Аркадзь Апанасавіч на працу нядаўняга настаўніка.

— Я давярэю Алясію Пятровічу, як самому сабе, — казаў ён. — Партызан партызана не паддзядзе...

Аўтарытэт у майго загадчыка ў калектыве быў выключны. Існавала ў газеце такая практыка, што ўсе матэрыялы, падрыхтаваныя ў аддзелах, прачыталіся стыльрэдактарамі. Толькі тыя, па якіх пахадзіла спрактыкаваная рука Траяноўскага, траплялі да намеснікаў ці галоўнага рэдактара напразткі. Праз нейкія тры месяцы, "вымуштраваны" Алесем Пятровічам, я здаваў тым жа шляхам і свае матэрыялы.

А як гарнуліся да яго маладзёжныя звяздоўцы, якія неўзабаве, дзякуючы Алясію Пятровічу, сталі і маімі таварышамі: цяперашні галоўны рэдактар Уладзімір Наркевіч, галоўны рэдактар "Мінскай праўды" Мікола Шлома, Вася Рошчын, Саша Улічэнак, Віця Дудко, Дзіма Новікаў, Слава Булацкі, Саша Лукашук...

Не забуду, хлопцы, нашы пятнічныя футбольныя (у спрыяльнае надвор'е) ці валебольныя (у слякотную і зімовую пару) баталіі. Пасля іх можна было пасядзець цесным гуртам, крыху разыволіцца пасля працоўнага тыдня: паслухаць трапны анекдот, цікавую показку з вандроўкі-камандзіроўкі, ды і ўвогуле — пачуць шмат таго, чаго не дазваляла цензура.

І сёння, праз разняйка пражытыя гады, на адзіноце падрахоўваючы здабыткі і страты, я настальгічна кажу сабе сціпанай душою: "Ты са мною, "Звязда", на ўсё жыццё Вы са мною, Алеся Пятровіч і ўсе-ўсе звяздоўцы".

Уладзімір МАРУК, пісьменнік, намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Польмя"

Пераадоленне пераходнага перыяду

"Літаратура пераходнага перыяду: тэарэтычныя асновы гісторыка-літаратурнага працэсу" / М. А. Тычына і інш.; навук. рэд. М. А. Тычына. — Мінск : Беларус. навука, 2007. — 363 с.

"Мы ў зменах, і, быццам няскончаны твор, не супадаем з сабой", — напісаў нядаўна Аляксандр Рэзанай. Рух, пераход з аднаго стану ў іншы — безумоўны рэфлекс усяго жывога, у тым ліку і чалавека. Але — расліна нараджаецца з зерня, расце, выпускае кветкі; пясчэсткі і насенне ападаюць, расліна старэе, знікае... і ўсё. У чалавека праз існаванне несмяротнай душы жыццё трохі больш ускладненае. Ён, захапляючыся моўнымі адлюстраваннямі быцця, пачынае дубіраваць сябе, а потым з мільёнаў уласных адбіткаў вырошчвае новую грандыёзную расліну — Літаратуру.

Адчувальна, што беларуская літаратура змянілася. Цяпер толькі самыя ўпартыя рэтраграды могуць казаць, што лепшыя часы нашага пісьменства мінулі. Мне гэтыя пазіцыі чамусьці нагадваюць месопатамскіх багоў з галовамі, павернутымі назад (па-акадску "мінулае" — "ум пані", г. зн. "дні, што наперадзе"). Нашая літаратура расце, змяняецца, развіваецца, часам прымае самыя неверагодныя формы, бо — жывая яна...

Кніга "Літаратура пераходнага перыяду: тэарэтычныя асновы гісторыка-літаратурнага працэсу" пакліканыя цэласна асэнсаваць змены, што адбыліся ў літаратуры апошнім часам. Літаратуразнаўцы, гаворачы іх словамі, імкнучыся да пераадолення хаатычных уяўленняў аб "беларускім шляху", вызначаюць *стратэгію літаратурна-эстэтычнай дзейнасці ў XXI стагоддзі, арыентуюць сучасных пісьменнікаў на вырашэнне актуальных праблем дзяржаўна-тварэння і культурабудаўніцтва, абгрунтоўваюць тэарэтычныя канцэпцыі эстэтычнай дзейнасці і шляхі іх эфектыўнай рэалізацыі ў творчай практыцы*.

Аўтары — адметныя навукоўцы аддзела тэорыі літаратуры Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, дзе загадчыкам — доктар філалагічных навук Міхась Аляксандравіч Тычына. Ён жа выступіў навуковым рэдактарам выдання, а таксама аўтарам прадмовы, заключэння і першага раздзела зборніка — "Феномен пераходнага перыяду: праблемы тыпалогіі". Далейшымі раздзеламі з'яўляюцца, па сутнасці, цэнтральным у кнізе, акрэслівае праблему і дае тэарэтычны базіс для далейшых раздзелаў: "Мастацкая рэфлексія беларускай літаратуры як фактар актывізацыі творчых пошукаў" (Я. А. Гарадніцкі), "Постмадэрнізм і актуальныя праблемы нацыянальнай літаратуры" (Г. М. Кісліцкая), "Жанчына ў соцыуме: гендэрны аспект (па творчасці беларускіх паэтэс XX — пачатку XXI ст.)" (С. У. Калядка), "Беларуская гумарыстычная літаратура XIX — пачатку XX ст. у святле сучасных літаратуразнаўчых канцэпцый" (Л. Г. Кісялёва), "Аксіялогія творчасці маладога пісьменніка ў святле варыятыўнасці мастацтва (да тэорыі пытання)" (Ю. А. Масарэнка). Пераказваць кожны раздзел у трох словах — справа марная, бо думак там шмат, і думак цікавых (часам надараюцца нават і адступленні ад асноўнай тэмы).

Відавочна, беларуская літаратурная навука і сама паспяхова пераадоленне пераходнага перыяду свайго развіцця. Ад сябе хачу дадаць: нарэшце, кнігі па беларускім літаратуразнаўстве стала проста цікава чытаць!

У сваю чаргу, некаторыя старонкі (а то і дзесяткі старонак) зборніка прычытаюцца як урывкі з дысертацыйнага даследавання, але гэта можа быць выглумачана своеасаблівай стылёвай манерай аўтараў.

Здзівіла яшчэ і пэўная "стракатасць" падыходаў да асвятлення праблемы: тут і гендэрнае пытанне, і гумарыстычная літаратура XIX—XX стст., і мастацкая рэфлексія. Мяркую, што гэтага здзіўлення не было б у выпадку павелічэння колькасці аўтараў выдання (а то, можа, і некалькі тамоў зрабіць!). Тады б розныя аспекты і падыходы да разгляду праблемы зліваліся б у нешта цэласнае.

Нягледзячы на дробныя недахопы, можна сказаць, што выхад зборніка "Літаратура пераходнага перыяду: тэарэтычныя асновы гісторыка-літаратурнага працэсу" (а таксама іншых "свежых" выданняў Інстытута літаратуры) — падзея знамянальная. Відавочна, беларуская літаратурная навука і сама паспяхова пераадоленне пераходнага перыяду свайго развіцця. Ад сябе хачу дадаць: нарэшце, кнігі па беларускім літаратуразнаўстве стала проста цікава чытаць!

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Р. С. Паспрабаваў набыць групі асобнік зборніка і не змог — разабралі (хоць і каштуе дарагавата). Цяпер, відаць, можна знайсці яго толькі ў кніжным магазіне выдавецтва "Беларуская навука". Купляйце беларускае!

Авангардныя плыні пачатку XX стагоддзя фарміраваліся як рэакцыя на капіталістычнае грамадства, прычым, рэагавалі яны на капітал адназначна адмоўна. Таму, напрыклад, футурысты ўсіх краін падтрымлівалі камуністычныя ідэі і "Краіну Саветаў". Наогул, вельмі многія контркультурныя дзеячы (напрыклад, сусветна знакаміты Курт Ванегут) сімпатызавалі Савецкаму Саюзу менавіта таму, што ён выступаў як процівага спажывецкаму капіталістычнаму грамадству.

Выхаванне Гісторыяй

Сённяшнія школьнікі ведаюць пра Эўклідаву геаметрыю, механіку Н'ютана, тэорыю Эйнштэйна, але не спяшаюцца адкрыць для сябе цывілізацыю мінулага. Дарэмна.

Вядомы вучоны А. Арцыхоўскі лічыць, што кожная гістарычная з'ява, якая не ўзгадваецца ў архівах ці летапісах, можа, тым не менш, пакінуць адмеціну і застацца на зямлі. Мне здаецца, такога ж меркавання прытрымліваецца пісьменніца Раіса Баравікова, якая ў апавесці "Казімір — сын Ягайлы + Насця з 8 «Б» = ..." (часопіс "Маладосць" № 5, 2007г.) распавядае пра падзеі ў Вялікім княстве Літоўскім, якое склалася ў XII стагоддзі.

Ягайла — асоба гістарычная. У 1376 годзе войскі Вялікага княства падпарадкавалі частку Польшчы. Сам Ягайла пасля сваёй паспяхова аперцыі прыйшоў у сваю сталіцу Вільню. Гісторыкі засведчылі і такі факт: у 1447 годзе на прастол заступіў Казімір, сын Ягайлы і Соф'і Гальшанскай, які вёў самастойную знешнюю палітыку, чым і выклікаў нянавісць з боку некаторых феодалаў княства. Аднак якое дачыненне мае гераіня апавесці Р. Баравіковай Насця з 8 "Б" да сына Ягайлы Казіміра?

Справа ў тым, што гераіня твора, трапіўшы ў час сну ў XV стагоддзе, даведалася, што на князя Казіміра рыхтуецца замах у час паляўнічых ловаў з боку Міхайлушкі Жыгімонтавіча. З гэтага моманту, спалучаючы розначасныя падзеі (мінулае і сучаснае), пісьменніца ўводзіць элементы прыгодніцтва ў сюжэтную канву апавесці.

Сон Насці спрабуюць разгадаць блізкія — брат Ігар, аднакласніца Волечка.

Прыступковая паслядоўнасць, ланцугавая рэакцыя ўзмацняе таямнічую сітуацыю твора. У апавесці схема прыгод у цэлым вымаляўваецца, падаецца як вынік неадпаведнасці паміж жаданым і рэальным. Насця спрабуе даведацца праз пошук, ці існаваў рэальна ў жыцці Міхайлушка, сын князя Жыгімонта, які прыняў рашэнне знішчыць сына Ягайлы.

Аднак вернемся да сну дзяўчынкі. Сон Насці — мастацкі прыём канцэптуальнай аналогіі, пашырэння сегментнай прасторы, пошук этымалагічных сувязей. Невыпадка ўведзены ў сюжэтную канву твора і іншапланецяне Інф-1, Інф-2. Выкласці сястры гісторыю Міхайлушкі Жыгімонтавіча

Гісторыкі засведчылі і такі факт: у 1447 годзе на прастол заступіў Казімір, сын Ягайлы і Соф'і Гальшанскай, які вёў самастойную знешнюю палітыку, чым і выклікаў нянавісць з боку некаторых феодалаў княства. Аднак якое дачыненне мае гераіня апавесці Р. Баравіковай Насця з 8 "Б" да сына Ягайлы Казіміра?

не змог эрудзіраваны брат Ігар. Гэта зрабілі прышэльцы з космасу.

Яны растлумачылі васьмікласніцы: "Міхайлушка — сын вялікага князя Жыгімонта, які даводзіўся родным братам Вітаўту Вялікаму, — сказаў Інф-2 і працягнуў, — Жыгімонт сеў на сталец княства Літоўскага з дапамогай поль-

скага караля Ягайлы пасля Свідрыгайлы".

Парадокс сітуацыі ў творы ўзнікае, складаецца з умоўнай фантастыкі, набліжанай да рэальнасці. А вось і вынік. Захапіўшыся гісторыяй, Насця пачынае разумець: індывідуальнасць прыватнага ўключаецца ў гармонію цэлага.

Другі сон дзяўчынкі сапраўды на мяжы фантастыкі: Насця, прадухіліўшы забойства князя ў Чорнай пушчы, трапляе ў палац Казіміра ў Трокі. Вось тут і распачала аўтарка апавед пра росшук Насці, якая даведалася пра пачатак свайго роду. Прышло захапляльнае беларускім летапісамі і хронікамі. Гераіня апавесці, даведаўшыся пра свой радавод, узбагацілася духоўна.

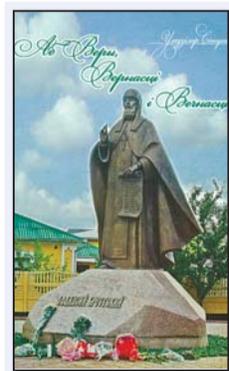
Вельмі хочацца выдзеліць раздзел апавесці "Пачатак новага навучальнага года ў 8 "Б". Назад — праз калідор разамкнёнасці". У ім ёсць падтэкст. Раздзел апавесці — вельмі важны, калі глядзець праз прызму агучанай аўтаркай сітуацыі пошуку сваіх каранёў. Размова ў раздзеле ідзе не пра голую эсхалацыю ідэй, а пра змест самога сацыякультурнага феномена. Пісьменніца аддае тут увагу неабходнасці культурна-гістарычнага напрамку ў школе, сыходзячы з пункта гледжання сацыяльнай ідэнтыфікацыі.

Да зразумення гэтай ісціны пісьменніца падключыла ў твор вядомага паэта (ён з'явіўся ў школе 1 верасня з нагоды Урока ведаў), брата Насці Ігара, які перасэнсаваў свае погляды на гісторыю, сяброўку васьмікласніцы Вольгу, настаўніцу гісторыі Таццяну Пятроўну. У апавесці склаліся канкрэтныя архетыпы (дом, школа, настаўнікі, бацькі Насці).

Хочацца зрабіць і заўвагу па змесце твора. Не было, скажам, неабходнасці таленавітай пісьменніцы ўводзіць у сюжэтную канву твора эпізод са з'яўлення перад вачыма будучага аспіранта містычнай здані жанчыны ў час прагляду ў дзяцінстве тэлепраграмы.

Калідор разамкнёнасці павінен быць зняты. "Без мінулага няма сённяшняга!" — гучыць у падтэксце апавесці думка. Далучаючы гераіню да гісторыі, Р. Баравікова праз своеасаблівую форму мастацкага аповеда, змагла выявіць генетычны закон духоўнага развіцця — неабходнасць інтэлектуальнага росту.

Браніслаў ЗУБКОЎСКИ

Праваднік для вернікаў

Кожнаму чалавеку патрэбна ведаць, што яго думкі і пачуцці паглядзе яшчэ хаця б адзін чалавек на зямлі. Гэта надае ўпэўненасці ў сабе і дапамагае не звярнуць з выбранага шляху. Безумоўна, такая падтрымка патрэбна і вернікам. Яе можна атрымаць ад царкоўных асоб альбо праз гутарку з такім жа вернікам. А можна знайсці ў хрысціянскай паэзіі.

Напрыклад, у кніжцы паэта Уладзіміра Сітухі, якая пабачыла свет у гэтым годзе дзякуючы выдавецтву "Альтэрнатыва". На выданне гэтай кніжкі даў сваё бласлаўленне сам Высокапраасвяшчэннейшы Філарэт, Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Пад каляровай вокладкай размешчаны ўсёго адзін твор, які ўяўляе сабой ці то вялікі верш, ці то маленькую паэму. Аб чым ён? Аб Веры, Вернасці і Вечнасці. Гэтак жа гучыць і назва твора. Дарэчы, амаль такі заглавак ужо існуе ў беларускай літаратуры ("І вера, і вер-

насць, і вечнасць"). Але гэта не плагіят, а спасылка на класічны літаратурны твор. Магчыма, аўтар брашуры жадае падкрэсліць сваю сувязь з мінулай спадчынай. Але я не буду супастаўляць тое з гэтым. Справа ў тым, што дадзеную кніжку трэба разглядаць не як літаратурны твор, а як нейкі завет сучасным хрысціянам, заклік да веры:

*Знайдзі сваё ў малітве слова
І колькі трэба паўтары!
Да веры рухай наступова
Юнак, малы ты, ці стары.*

Каштоўнасць гэтага твора не ў паэтычных прыгожасцях, а ў думках, якімі ён насычаны, у тэмах, якія ўзнімае аўтар. Верш — гэта і заклік да чыстай веры і любові да Бога, і запрашэнне памаліцца:

*Для нас маліцца
сёння трэба
За ўсё ранейшае жыццё...*

Яшчэ пералік і нагаданне боскіх заветаў: "Аб добрым думай толькі", "Аб светлым дбайце, людзі", "Ідзі за праўду напрамом", "Не дай на зло адказу тым жа злом".

Але аўтар не абмяжоўваецца аднымі разважанымі. Ёсць і канкрэтыка. У вершы падаецца экскурс у гісторыю праваслаўя на Беларусі, у Расіі. Паэт узгадвае, як "Саборы, Храмы руйнавалі", маючы на ўвазе, напэўна, яшчэ савецкі час. Але вера ўсё перамагае — лічыць Уладзімір Сітуха. Храмы былі адбудаваныя нанова. Другая частка твора ўжо падобна на своеасаблівы пуцяводны дапаможнік

па святых месцах: Дзівеева, Сароў, Успенскі сабор, Суздаль, Валаам, "Пячоры, Кіева святыні, яшчэ Пачаева..." Вернікі зразумеюць, аб чым ідзе гаворка. Аўтар узгадвае таксама ікону Ціхвінскай Матулі, факт вяртання Святой Казанскай Маці. Пабыўаў паэт нават ў Віфліеме. Варта сказаць гэтаму "пуцевадзіцелю для паломнікаў" надаюць шматлікія якасныя фотаздымкі. Той, хто быў там, як і аўтар, наоў убачыць знаёмы мясціны, той, хто не быў, пранікнецца жаданнем адправіцца ў падарожжа. Але галоўная мэта твора палягае, на мой погляд, нават не ў гэтых закліках да паломніцтва і веры. Важней за ўсё яднанне праз гэты твор хрысціян. У ім кожны можа знайсці думкі, сугучныя ўласным і праз гэта ўпэўніцца ў веры, разгнаць сумненні, знайсці роднасную душу. Хутчэй за ўсё, менавіта гэтага жадаў і сам аўтар, калі пісаў:

*І вернік верніка пазнае,
Адчуе мо за паўварсты,
У сэрцы вера вырастае
З любові, навагі, габраты...*

Вольга ШАКАЛЬ

Залатая сярэдзіна

Сёння існуюць два моўныя штампы — “асабістае меркаванне” і “нічога асабістага”, — якія, на першы погляд, маюць супрацьлеглыя значэнні, але выкарыстоўваюцца фактычна ў аднолькавых сітуацыях, з аднолькавымі мэтамі: каб пераканаць у сваіх поглядах, у справядлівасці сваёй пазіцыі... Аднак першы выраз амаль заўсёды выклікае міжвольнае ўсведамленне суб'ектыўнасці прамойцы, другі — увогуле сябе дыскрэдытаваў... Занадта часта яго ўжывалі прадстаўнікі “высокага” грамадскага рангу — палітыкі, напрыклад (“нічога асабістага — адно дзяржаўнае інтарэсы”), або алігархі (“нічога асабістага — толькі бізнес”), а пасля высвятлялася, што кіраваўся

той ці іншы дзеяч выключна асабістымі інтарэсамі.

Тое самае і ў дачыненні да літаратуры... Нярэдка мастацкія творы пакідаюць уражанне, што ў адлюстраванні “праўды жыцця” аўтар сыходзіў адно з уласнага досведу, трымаўся глыбока індывідуальных перакананняў, таму і выявіў урэшце толькі прыватны, вельмі суб'ектыўны пункт гледжання. У іншым выпадку, наадварот, падаецца, што ў мэтанакіраваным імкненні да абгульнення пісьменнік старанна захоўвае прынцып “нічога асабістага”... Аднак не перажыўшы матэрыял асабіста, не прапусціўшы скрозь уласную душу, стварыць штосьці “жыццяздольнае” немагчыма па вызначэнні. Відавочна, праз гармонію асабістага і агульнага пралягае шлях да “залатой сярэдзіны”, да вышэйшай мастацкай аб'ектыўнасці.

«Польмя» № 7

Шмат публікацый ліпеньскага нумара прысвечана 125-годдзю Янкі Купалы. Сярод іх — матэрыял Анаголя Эрэва “Тут — дыханне Купалы” — своеасаблівае вандроўка па мясцінах, звязаных з лёсам і творчасцю Песняра, артыкулы Івана Чароты “Янка Купала ў Славакіі”, Вольгі Казловай “У агні Вялікай Айчыннай”, Ганны Мятліцкай “Міфалагема Сусветнага Дрэва і сімволіка раслін у паэзіі Янкі Купалы нашаніўскага перыяду” і іншы.

Паэты гэтаксама не абмінулі ўвагай урачыстую падзею. Славу таму Песняру прысвечаны верш Васіля Макарэвіча “Волат”; творам, дзе ўслаўляецца імя Купалы, адкрываецца нізка вершаў Уладзіміра Марука.

Заключныя раздзелы аповесці Івана Карэнды “Воплаўская гасця” (пачатак у № 6, 2007 г.) пакінулі ўражанне, быццам аўтар арыентаваўся на лепшыя традыцыі “галоўнага метаду савецкага мастацтва” — сацыялістычнага рэалізму. Герой твора — выскочы настаўнік Сцяпан Лоўдач (таленавіты педагог, адказны працаўнік, клапатлівы муж, сумленны бацька) — ідэалізуецца настолькі, што ў некаторых эпізодах выглядае нават камічна. Фактычна ўсе сітуацыі, якія дэманструюць высокую маральнасць персанажа, тыповыя для савецкай літаратуры. Ад такіх дробных, як “цімураўская” дапамога старэнькай суседцы, да больш буйных, як, напрыклад, выключна цнатлівыя адносіны да жанчыны... Санаторна-курортны раман Сцяпана мае платанічны характар — складаецца з разоў пра высокую матэрыі і чытанні вершаў. Каб не “падсваць” рэпутацыю свайго персанажа, першы крок “да інтэму” аўтар змушае рабіць жанчыну: “Ля выхаду яна павярнулася <...> да яго і пацалавала ў вусны”. Паводзіны і адчуванні пачынаюцца аднагодовага ўдаўца Сцяпана, відавочна, павінны ўзмацніць разуменне чытачамі яго маральнай чысціні: “Здалося, што пакой захістаўся, што вось-вось са століка пападаюць на падлогу чырванабокія яблыкі. Адчуў, што кружыцца галава. <...> Стала гарача, па шчаках пацяклі кроплі поту. Прылёг на ложка, аднак хутка падхапіўся і выйшаў на балкон, каб папрасіць у ночы глыток свежага паветра”. Ды не толькі вобраз галоўнага героя адлюстраваны ў адпаведнасці са стэрэатыпамі “высокай маралі”, але і сюжэт у цэлым разгортваецца па зададзенай схеме. Кожны атрымлівае па заслугах: адмоўны персанажы — пакараны, сумленны Сцяпан Лоўдач узнагароджваецца каханнем, асабістым шчасцем.

Адсутнасць глыбокай, па-філасофску аналітычнай канцэпцыі, павярхоўнага эскізнасці і эпігонская практыка фактычна ніколі не ўздымаюць мастацкі твор вышэй узроўню пасрэднай белетрыстыкі.

Заканчэнне рамана Уладзіміра Дамашэвіча “На мяжы цяпення” (пачатак у № 4, 5, 6, 2007 г.) даваў падзеі да лагічнага фіналу: жонка Рамейкі памерла. Вось цяпер герой згадаў, якая яна была клапатлівая, надзейная, працавітая і г. д. Праўда, смутак яго быў нядоўгі. Бо ў хуткім часе Рамейка пераклучыўся на іншыя праблемы — заняўся “жыллёвым пытаннем”. Калі былая жонка ўсё жыццё клапацілася пра матэрыяльны дабрабыт дзяцей, то Рамейка па-хуткаму падзяліў іх кватэру: яму ж з новай жонкай трэба віць сваё гняздо. Як адзначалася ў папярэдніх аглядах, сюжэт твора расцягнуты, фабула перанасычана дробнымі дэталімі і апісаннямі... Фактычна кожны візіт героя ў краму абавязкова суправаджаецца пералікам усіх набыткаў, кожная згадка якой-небудзь трапезы — педантычным пералікам страў, што стаялі на stole, кшталту: “Яны расселіся за столікам, перад кожнаю стаяла талерка, філіжанка з каваю, побач каўбаса, сыр, вараныя яйкі. У вазе на высокай ножцы ляжалі ружова-папастыя яблыкі”. Але і вартасці твора мае нямаля. Аўтар пільна вытрымлівае кампазіцыйную паслядоўнасць і логіку падзей. Вобраз галоўнага героя выбудаваны надзвычай рэалістычна, з выключнай дакладнасцю адлюстравана мужчынская псіхалогія, стыль мыслення і паводзінаў. Не менш грунтоўна і па-мастацку выразна дэманструецца “механіка” разбурэння сям’і, выяўляюцца першапрычыны, з якіх пачынаюцца непаразуменні... Раман зодольна прымусяць чытача не толькі шчыра перажываць з-за герояў, але і абвострана рэагаваць на іх учынкі, нервавацца і хвалявацца, аналізаваць падзеі і рабіць пэўныя высновы.

“Да калыскі Купалы” — такую назву мае публікацыя матэрыялаў “круглага стала”, праведзенага рэдакцыяй часопіса “Польмя” 11 мая 2007 года ў Вязынцы, на радзіме Янкі Купалы. У пасяджэнні прынялі ўдзел акадэмік НАН Беларусі Уладзімір Гніламедаў, дырэктар музея Янкі Купалы Алена Мацэвасян і навуковы супрацоўнік музея Алена Бурбоўская і Людміла Давідоўская, галоўны рэдактар часопіса “Гаспадыня” Зіновій Прыгодзіч, крытык Яўген Гарадніцкі, выкладчык БДУ Ганна Мятліцкая, супрацоўнік часопіса.

У рубрыцы “Скарбы мовы”

змешчана даследаванне Васіля Старычонка “Мегафара ў структуры літаратурнага тэксту”.

У рэцэнзіі “Калі сакура цвіце ў Беларусі...” Павел Гаспадыніч аналізуе мастацкія вартасці новай кнігі перакладаў Рыгора Барадуліна “Туканне паэзіі Усходу”.

«Малодосць» № 7

Паэтычная “Малодосць” прадстаўляе вянчок санаэтаў Соф’і Шах “Адкрыццё”. Якое ж “адкрыццё” зрабіла аўтар?

*Ну вось і я прыйшла
да адкрыцця:
куточак родны —
гэта шыр зямная,
гачушка — гэта далеч
векавая,
каханы — высь і неба,
і жыцця.*

Па-мойму, асаблівай навізной “адкрыццё” не вызначаецца. Аднак умненне неспасрэдна вылучыць галоўнае ў асабістых перажываннях, светлая танальнасць эмоцый і інтанацыйная пяшчота надаюць радкам сапраўдную абаяльнасць.

Паэтычным успрымманнем свету з чытачамі дзеляцца гэтаксама Усевалад Гарачка, Алесь Жыгуноў і Сяргей Патаранскі.

У аповесці Уладзіміра Цішурова “Здрада” ўвасоблена трывіяльная сямейна-бытавая гісторыя: муж здрадзіў жонцы з маладой і прыгожай сакратаркай. У фабулу ўвайшлі адпаведныя эпізоды і факты: названы меркантильны матывы, якімі кіравалася маладая спакушаліца, выяўлены памкненні мужчыны. Ніхто з герояў, як гэта звычайна бывае, не стаў больш шчаслівы: былая жонка пакрыўджана і прыніжана, маладая, атрымаўшы жадааны матэрыяльны дабрабыт, прагне іншых уцех, адпаведных яе ўзросту, мужчына змушаны клапаціцца пра абедзве сям’і... Сюжэт банальны. Аднак і такія гісторыі, калі яны ўзноўлены з вытанчанага эмацыянальнасцю і псіхалагічнай дакладнасцю, часам робяцца па-мастацку арыгінальнымі. Але ў дадзеным выпадку аўтар быццам бы наўмысна пазбягае заглыблення ў духоўны свет герояў, манера выкладу падзей — інфармацыйна-апісальная, пазбаўленая сапраўднай культуры пачуццяў. Атрымліваецца не даследаванне жыццёвых калізій, а толькі бедная бясколорная ілюстрацыя.

Сюжэт аповесці Алеся Бадака “Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца” (заканчэнне; пачатак у № 6, 2007 г.) узрошчаны з асобнага жыццёвага эпізоду. Праз колішні выпадак, які адбыўся з персанажам у школьныя гады, аўтар даводзіць характар героя да гранічнага самараскрыцця. Спавядальнасць у асэнсаванні

канфлікту, засяроджанасць на ўнутраных перажываннях персанажа вельмі арганічна перадаюць яго эмацыянальныя станы, глыбока кранаюць. Аповесць мае арыгінальнае кампазіцыйнае рашэнне: у апавед уваходзяць лірычныя маналогі аўтара, якія, нягледзячы на тэматычную раз’яднанасць з асноўным сюжэтам, вельмі арганічна дапаўняюць яго. Хвалючы акцэнт зроблены ў фінальнай перыпетыі: пісьменнік нібыта дэманструе ўладарную волю лёсу, які часам дорыць дзівосныя сустрэчы са сваім мінулым, вымушае абвострана адчуваць адказнасць за свае ўчынкі.

“Малодосць” прэзентуе “часопіс у часопісе” — “Першацвет”. Рэдакцыя будзе друкаваць у ім лепшыя творы літаратурных пачаткоўцаў — вершы і прозу, крытыку і публіцыстыку. “Асабліва ўважліва, — падкрэсліваецца ва ўступе да першага выпуску, — мы будзем ставіцца да твораў сяброў школьных літаратурных аб’яднанняў, якіх шмат у нашай краіне. Мы прыкладзём усе намаганні, каб “Першацвет” спрыяў узнікненню і творчаму росту годнай беларускай літаратурнай змены”. Патэнцыйных аўтараў рэдакцыя запрашае да супрацоўніцтва, а ліпеньскі “Першацвет” надрукаваў вершы вучняў, якіх аб’яднала літаратурна-творчая суполка “Купалінка”.

Увагу маладоасцеўскай чытацкай аўдыторыі, несумненна, прывабіць публікацыя Крысціны Карчэўскай “Аўтастоп, ці як вандроўка, не марнуючы грошай” і Ігара Вутліка “Гульні мабільніка”.

Творчасці Навума Гальпяровіча прысвечаны артыкул Міколы Шабовіча “Хай будзе свята...”.

У матэрыяле Тамары Нуждзіной “Гарчынка песні недапетай” даследуюцца асабістыя, творчыя і духоўныя ўзаемазвязі Еўдакіі Лось і Яўгеніі Янішчыц.

Рубрыка “Старонкі гісторыі” змясціла артыкул Дзяніса Марціновіча “Ян Гамарнік: Штрыхі да палітычнага партрэта”.

«Нёман» № 7

Назва “С надзеяй, трывогай, любовью...”, якая паядала вершы пяці паэтаў з Беларусі і Расіі — Святланы Сырневай, Міхаіла Шэлева, Міхася Пазнякова, Ігара Ляпіна і Рыгора Сакалоўскага, — у пэўнай ступені перадае агульны пафас паэтычных твораў. Грамадзянская лірыка, дзе дамінуюць публіцыстычныя інтанацыі, услаўляе славянскую сядружнасць. Змест і рытм некаторых вершаў міжволі выклікае ў памяці згадкі піянерскага мінулага, бадзёрае дэкламаванне “рэчэвок”. Вось, напрыклад, урачыстыя радкі Міхася Пазнякова:

*Беларусь, Украіна, Рассія!
Дорогие навек имена,
Вы единством и дружбой
красивы
и могучи на все времена!*

Або не менш урачыстыя і энергічныя радкі Ігара Ляпіна:

*Стоят бесстрашныя
славяне,
Стоят делами и словами.
И слышит мир благу весть
Про независимость и честь.*

Паэтычныя абсягі “Нёмана” пашырае творчасць Валянціна Лукшы (пераклад з белар. Э. Скобелева), Алеся Пісарыка (пераклад з белар. І. Бурсава), Андрэя Скарынкіна, Наталлі Заруцкай, Віктара Рассохіна і Міхаіла Березенкава.

“Мозаика судьбы” Эдуарда Скобелева — гэта лаканічныя занатоўкі пісьменніка з асабістага архіва. Дзеля анонсу публікацыі прыдасца прадмова аўтара: “Как и любой из нас, я продукт века с его явной и не-явной борьбой, с его правдой и его ложью, его прозрением и его заблуждением. Волею судьбы я был рано вовлечен в идеологическую борьбу и навел себе немало противников. Их длинные руки останавливали мои материалы в журналах и издательствах. Со временем накопившиеся, но не опубликованные стихи, проза и публицистика образовали огромный архив. Проще всего было бы выбросить всё на свалку, но это было бы как раз признанием поражения и отступлением. Я выбрал средний путь: часть архива, в том числе переписку, многие незавершенные работы уничтожил, а часть попытался спасти, полагая, что плоды моего труда принадлежат более эпохе жизни Отечества, нежели мне. Вот всё, что могу сказать о «Мозаике судьбы»”.

Сярод узораў прозы часопіса — раздзелы з рамана Наталлі Касцючэнкай “Вне меня сущее”. Відавочна, кожны з нас хаяў б аднойчы сутыкаўся з невыгумачальным сутнасцямі свайго ўнутранага свету — інтуіцыяй, прадчуваннем, прадчуваннем... Кожны апынаўся ў сітуацыі выбару, вымушаны быў прымаць адказнае рашэнне. Матэрыял, пакадзены ў аснову твора, спалучыўся ў адзіную мастацкую плынь з некалькіх асобных вытокаў натхнення і думкі — рамантазаванага погляду аўтара на мінулае, на ўласнае маленства, засяроджанага філасофскага самааналізавання і асэнсавання агульнай прыроды існасці, чалавечага быцця. Стылёвай манеры пісьменніцы ўласцівы вытанчаны лірызм, неверагодная, па-свойму абвострана эмацыянальнасць. Пытанні, з якіх пачынаецца апавед, гучаць даволі абгульнена: “Кто я есть на самом деле? Кто мы, люди, есть в действительности? И какова она, действительность? И то сущее, которое вне нас?” Аднак далейшыя развагі аўтара — спробы знайсці адказы на пытанні — выяўляюць вельмі цікавы і глыбокі погляд на духоўную прыроду асобы.

125-годдзю Янкі Купалы прысвечаны артыкул Валерыя Максімовіча “Путь согласия, гармонии и правды”.

У рубрыцы “Литературная критика” друкуюцца рэцэнзіі Алеся Карлюкевіча “В поиске искренности” на раман Аркадыя Пінчука “Белый аист летит” і Надзеі Сенатаравой “Мой светлый стих чуть-чуть печален...”, на зборнік вершаў паэтаў Гомельшчыны “Свято шчымавай памяці”.

Рубрыка “Время. Жизнь. Литература” змясціла артыкулы Тамары Нуждзіной “Творческих душ диалог (Евдокия Лось — Владимир Смирнов: по страницам переписки)” і Алеся Ждана “Счастливые долгие время”, дзе гаворка ідзе пра асабісты і творчы лёс пісьменніка Уладзіміра Машкова. Публікацыя Вольгі Паклонскай “Меня формировали книги...” — гутарка з паэтам Святланай Яўсеевай.

Лада АЛЕЙНИК

Уладзімір
КАРБУЗНА

Новы фінал паэмы “Размова наросцеж”

Здрада

Амерыка,
спаць не дае табе
чужое багацце.

Каго б толькі ты
Не пусціла на друз,
А не дазваляў табе
Разгуляцца
Непераможны
Савецкі Саюз.

Ды сталася дзіва —
Такіх не было яшчэ дзіў,
Певень радасці

за акіянам
закукарэкаў,
Калі красны Крэмль
на трон усадзіў

Удалога,
Са знакам якасці тайнай
Генсека.

З цецеруковага млына яго
ліўні
сляпяя лілі,

Размывалі жыцця дарагія
для нас асновы,

А здалёку плылі
Акулы даляраў
для “перабудовы...”
Гэта, Амерыка, ты
Лоўка,

як купляюцца нейкія
модныя соскі,
Запускала маланкава
ў нас “франты”,

Ды не такія,
Якімі праславіліся
Жукаў і Ракасоўскі.

Мусіць, саміх разбірае там смех,
Як некалькі п’яніц
І прайдзісветаў,
Прыняўшы на сэрца
Смяротны грэх,
Расстралялі
Савецкімі танкамі
Ўладу Саветаў...

Ад перуноў тых народ —
Як аглух, бы знямеў,
Перасела ў горле слова.
Нездарма шмат чаго
ён не разумеў
Яшчэ з “праўды” Хрушчова...

Развалілі Радзіму,
Развялі нас па катухах,
Кроў палілася:
Пайшоў брат на брата, —
І пацукла краіна,
Як Волга,
Ўсім багаццем сваім —
проста жах! —

У кішэні бяздонныя
“дэмакратыў...”

Не чуваць Куліковай Расіі,
Яе Барадзінскіх званоў,
Да праўды і сілы яе векавечнай
Не дакрычацца.
Ужо колькі гадоў,
Колькі чужых нам гадоў
Дзве сястры —
Беларусь і Расія —
Не могуць ніяк аб’яднацца...

Амерыка,
Ты звар’яцела,
Дало ж табе
гэтак перакуліцца.
І чаго захацела —
Стаць сусветнай царыцай!

Ліхадзействам сваім
Разышлася занадта:
У Савецкім Саюзе былым
Прызямлілася з НАТА.

Афганістан падмяла,
Югаславію зацугляла
ракетамі і хлуснёю,

А ўсё табе мала —
Ірак заліла крывёю.

У сусветнай вайне,
Што нахабна вядзеш,
Хочаш выйграць?
Схаваць нас у брудзе?
Толькі ці не зашмат
На сябе ты бярэш?
Знай, перамогі твай
не будзе!

Зямля мая ў сусвецце
Маленькая, як далонь,
Мірная,
пацалаваная Богам —

Святая:
Толькі крані яе —
З’явіцца сіла, як звон,
Рукі паадрывае.

Нам чужога не трэба!
А наша душа
Не ў далярах, а ў песнях
З лясоў і азёраў.
І каб забіць яе,
трэба спярша
Вясну загубіць
І закрыць вочы зорам...

.....
Гаспадар вясны —
родны сын зямлі,
Свецце Божы дар, а не госць,
Не збаімся мы
Халадоў зімы,
Калі ты ў нас ёсць.
А ты ёсць!

Ад зары стаіш
На святой сяўбе,
Сілы буйныя на мяжы.
Сын зямлі сваёй, беражы сябе,
Каб не зніклі мы —
беражы!

Перажыты час,
Як зманілі нас,
Засмуцілі край мой бядой.
У рачулцы той,
Што сышла да дна,
Сёння шмат вады веснавой!

...А вы — злачынцы,
Нашы адпетыя крытыкі,

Тыя, што стаіце
пад пісталетам віны,
Хіба не чуеце,
Як шар зямны выступае
Супраць вашай палітыкі,
Супраць езуіцкай вашай вайны?
Не ранеты —
ракетны вы росціце,
На граніцах,
На сэрцах —
таросамі лёд...
Містэр,
гаварыў я з вамі наросцеж,
Каб пачуў мяне
За акіянам народ!

На гэтым не закрываю
Балючую тэму,
Бо чую сэрцам
І ўсхваляванай крывёй,
Што патомкі дапішуць
Маю паэму
Аб расстралянай Радзіме...
Але неўміручай,
Жывой!

2006 г.

Навум
ГАЛЬПЯРОВІЧ

Ёсць ісічны святыя,
Якія назаўжды...
Над полацкай Сафіяй
Аблокі, як гады.
Над вечнаю Дзвіною,
Над ціхай Палатой,
Дзе лес густой сцяною,
Дзе сцішаны спакой.
Дзе кожны дворык мілы,
Дзе мой пачаўся лёс,
І дзе бацькоў магілы
Між соснаў і бяроз.
Дзе вузенькі завулак
Паміж дамоў пралёг, —
Маёй душы прытулак,
Майго жыцця выток.

Над палатоўскім жоўтым плёсам
Уздыдзе сонца новым днём...
Зямля, што дадзена мне лёсам,
Заўсёды мой адзіны дом.

І ёю мне не наталіцца,
Як любай вуснамі ўначы,
Яна — жыцця майго крыніца,
Яна — вясны маёй ключы.

І я прыходжу, пасівелы,
Да гэтых стромых берагоў,
І дзень, нібыта аркуш белы,
Ляжыць перада мною зноў.

І зноў пішу жыццё нанова,
(У ім нязменна толькі ты),

І ціхае пра край свой слова,
Такі адвечны і святы.

Ганаду Чарказяну

Эх, каб быў жывы мой брат,
Ён бы паспяшаў...
Пасядзі са мной, Ганад,
Так баліць душа.

Не вярнуць гады назад,
Ды хай хопіць сіл.
Пасядзі са мной, Ганад,
Чаю папрасі.

Я зраблю табе настой
З заповітных траў.
Нам яшчэ рабіць з табой
Трэба безліч спраў.

З нас ніхто не вінават,
Што такі наш час.
Падымі са мной, Ганад,
Чарачку за нас!..

Да болю блізкіх адкрываў душу
І водгук там спагадлівы
знаходзіў.
І думаў пра сябе у той нагодзе:
“Не здраджу той спагадзе,
не схлушу.”

А калі свой агортваў горкі боль,
То зноў баяўся, а калі адчую,
Што гэты немы крык

ніхто не чуе,
Што адзінокі зноў перад журбой?
Хоць, безумоўна,
мне той боль бліжэй,
Ды гэты след, гаючы ці балючы,
Адной жыццёвай ніткай заручыць
Зноў са спагадай родных мне людзей.

ЖАНЧЫНА

Ты свеціш, нібы сонца і вясна,
І без цябе пражыць нам немагчыма.
З’явілася, каб свет пазнаў: яна —
Жанчына.

Ты нам нясеш спагаду і спакой,
Сатканая са светлых аблачынаў.
Хто ёсць яшчэ з пляшчотаю такой? —
Жанчына.

Ты — забыццё раз’юшаных стыхій,
Табе сваё цяпло аддаць павінны,
Ты нам даруеш здрады і грахі, —
Жанчына.

Ты — змест таемных
заповітных дум,
Ты вечнай нашай радасці айчына.
Адводзіш і навалу, і бяду, —
Жанчына.

Ты — наша праўда,
споведзь і адказ,
Жыцця ўсяго зямнога пупавіна,
Ты — ўсё, што ёсць найлепшага
у нас, —
Жанчына.

Перад табой з сіваю галавою
Стаю ізноў з адданымі вачыма.
Ты — свечач мой, ты —
шлях адвечны мой, —
Жанчына.

Хай вясну нам вяшчуюць гракі,
Хай зіму нам сняхынкі прыносяць...
Кожны дзень непайторны такі,
І жаданы, калі яго просяць.
Ён падорыць нам столькі надзей,
Ён падорыць натхнення прылівы.
Мы з табой пражывём гэты дзень,
І хай будзе наступны ішчаслівы.
І не будзем сумненні спяціць
У бясконцых прасторах Сусвету,
А памкнёмся наш дзень
так пражыць,
Каб падзякаваць Богу за гэта.

Ціхі смутак вачэй,
Тонкіх рук белізна...
Ты — вясновы ручэй,
Ты — у полі сасна.

Я у лёса прашу,
Каб усё не прайшло,
Каб сагрэла душу
Тваіх вуснаў цяпло.

Каб над светам плыло,
Каб лунала над ім,
І каб месца было
Ў ім на ішчасце дваім.

Фота К. Дробава

1.

Пачуў ацэнку сваім эсэ — дробнатэм'е.

Ну, па-першае, пачынаючы некалі "сечкі", я і не прэтэндаваў на глабальнасць, пакінуўшы гэтую прывілею сапраўдным волатам нашай сучаснай літаратуры, такім як, напрыклад, Карыдонаў, Мюар Фарыдовіч ("Маладосць", № 6, 2007), іншым...

А па-другое — што значыць дробная тэма? Возьмем хоць бы талстоўскую ці мележаўскую Ганнаў. Адна пакахала Вронскага, другая — Васіля, вось і ўся тэма. Дык, можа, справа зусім не ў тэме? "Няма, як сказаў вялікі Шэкспір, кепскіх роляў, а ёсць паршыўцы акцёры, якія псуюць усё, што ім ні дай" (М. Булгакаў, "Барвовы востраў").

І, калі ўжо зайшла размова пра цытаты, вось чарговая "дробная" тэма. Хто ездзіць у мінскім метро, звярнуў, канечне, увагу на кідкую рэкламу: бязрукі Антон Паўлавіч Чэхаў у майцы, на якой напісана: "Все майки хороши, кроме скучных". Такое абыгрыванне вядомага выслоўя "Усе жанры добрыя, апроч сумных". Узісе — нумары тэлефонаў, адрас сайта. Рэкламуюцца маечкі, на якіх можна на заказ рабіць розныя прыкольныя надпісы (напр., "Я вас всех e-mail").

І што? А тое, што Антон Чэхаў тут, выбачаюся, не прышты да майкі рукаў. Крылатыя словы "все жанры искусства хороши, кроме скучных" прагучалі гадоў за 150 да яго нараджэння, з вуснаў французскага пісьменніка і філосафа Мары Франсуа Аруэ, інакш — Вальтэра, і менавіта яго пародзістая галава, калі на тое пайшло, павінна красавацца на рэкламе.

Вось вам практычная карысць ад гэтых некалькіх невялічкіх абзацаў. Цяпер мы ведаем праўду. І, катаючыся ў метро, можам у душы пасміхацца з непісьменных прафесійных капірайтэраў, з усімі іхнімі тысячамі долараў.

2.

Паблажлівасць да дэталюў заўсёды адпомсціць аўтару. Нязначная, несур'ёзная на першы погляд "драбяз" можа перавярнуць увесь сюжэт.

Мы помнім (з "Сечкі"-2), як у аднаго вядомага пісьменніка герой паміраў з голаду, маючы ў кішэні "акрайчык" хлеба памерам з пісьмовы стол.

У другога пісьменніка вучні пішуць сачыненне "Па раману Чарнышэўскага "Что делать?", і галоўны герой, дзесяцікласнік, называе свой літпасаж "Клоповоняющий роман клоповоняющего молодого человека", а ў кароценькім уступе /да сачынення/ паведамляе, што рызыкюўны тэрмін "клоповоняющий" належыць, вядома, не яму асабіста, а пісьменніку Фёдору Дастаеўскаму". Настаўніца ўражана эрудыцыяй свайго вучня і пачынае павяжаць і кахаць яго. Замест таго, каб сказаць: "Ведаеш, мілы мой, табе б самаўпэўненасці крыху паменш, а адукаванасці крыху пабольш. Раю для пачатку схадзіць у бібліятэку, пачытаць пісьмы Талстога, звярнуць увагу на даты, даведацца, хто на самай справе ўжываў гэты рызыкюўны тэрмін, калі і ў сувязі з чым. А ўжо тады, так і быць, прыходзь — "побеседуем о жизни и любви".

Я бяру толькі тыя промахі, якія па неахайнасці аўтараў і недаглядзе рэдактараў пабачылі свет і, на жаль, зажылі самастойным жыццём. Звычайна гэта выпраўляецца на ранній стадыі — у рукапісе. У нашых двух, нават трох выпадках трэба было б "пасадзіць" галаву Вальтэра замест галавы Чэхава, зменшыць герою акрайчык хлеба і памяняць Дастаеўскага на Талстога.

Аднак гэта хутка і без пра-

Сечка-9

Андрэй ФЕДАРЭНКА

"Капірайтэр (copy-writer) — складальнік рэкламных тэкстаў".

"Слоўнік рэкламных тэрмінаў"

"Капірайтэр павінен быць як мінімум пісьменны... Заробак капірайтэра на стаўцы складае ў сярэднім 400 — 600 у. а. па Расіі, у буйных агенцтвах — 1500 — 3000 галяраў ЗША".

3 Інтэрнета

блем робіцца, калі аўтар адэватны. Калі ён давярае рэдактару, слоўніку і крыніцам паходжання цытат.

Калі ж ён упёрты, як баран, ды яшчэ ўзброены якімсьці білетам якогасці саюза (як індульгенцыяй ад бяздарнасці, як пропускам у літаратурны рай), такому сто слоўнікаў пакажы — без толку.

А між тым твор яго пачынаецца: "Чалавек шагаў..." Кажаш: "Ну а чым кепска — крочыў, ступаў, цёгся, валокся, плёўся, перастаўляў ногі?"

— Не, я хачу — шагаў. Мне казалі, што можна так, а хто — не помню, і недзе я чытаў, а дзе — забыўся.

Чалавеку, не звязанаму з рэдактарствам, немагчыма паверыць, што робіцца ў літаратуры апошнім часам. Праца рэдактара ўсё больш ператвараецца ў працу псіхолога, у пэўных выпадках — псіхатэрапеўта. Але гэта было б паўбяды. Усё часцей рэдактару даводзіцца выконваць ролю ідэолага (зампаліта, палітрука), калі на першае месца ў ацэнцы твора ставіцца не мастацкая вартасць, а "партыйная прыналежнасць" аўтара.

Ужо згаданы намі Антон Чэхаў, ацэньваючы некалі раман сярэднявечнага французскага пісьменніка Эдуарда Рода, мімаходзь даў бліскучую характарыстыку цэлай літаратурнай з'яве:

"Если, г. Золя, мы и не так талантливо, как Вы, то зато мы в Бога веруем".

— Хай мы і пішам "шагаў", затое да ўладаў лаяльныя. Вот так-то, господа!

3.

Яшчэ адна старая, "дробная" пісьменніцкая тэма.

Чалавек напісаў апавяданне, 21 старонку. Яно прынятае да друку. Шчаслівы аўтар, тым не менш, рэдка калі забудзе пацікавіцца: "А што я буду з этого иметь?"

— Колькі я за яго атрымаю?

— Ну, прыблізна дзвесце дзесяць тысяч, — адказваю я, успамінаю сваю ідэалагічна-выхаваўчую функцыю і, калі аўтар чалавек малады і не безнадзейны, пачынаю тлумачыць, што літаратурная праца павінна быць самадэстатковай, што грошы ў ёй не галоўнае, што найвышэйшы ганарар для пісьменніка — давадзенне свайго твора да дасканаласці...

— Каб словам было цесна, а думкам прасторна.

— Ах, вунь яно што, — мармыча аўтар. — Вось як трэба пісаць... Цяпер зразумеў. А ведаеце — можна, я сваё апавяданне забяру і яшчэ над ім папрацюю? Падпраўлю, перапішу, скарачу...

Праз некаторы час апавяданне зноў у мяне на стала. Яно ў тры разы карацейшае і ў тры разы лепшае. Я радуся не менш за аўтара. Мае словы не прапалі дарма. Якая ўсё ж цікавая, любімая, важная для

людзей наша рэдактарская праца!

І вось апавяданне надрукавана ў часопісе. У дзень выплаты ганарару аўтар заходзіць да мяне і ўпальым голасам, нічога не разумеючы, кажа:

— Семдзсят тысяч... Але ж вы казалі, апавяданне пасля працоўкі стала ў тры разы лепшым?

— Так і ёсць.

— Дык што ж гэта... За твор, у тры разы горшы, плаціць у тры разы больш, і наадварот?

Я разводжу рукамі. Такая ў нас дзіўная ганарарная арыфметыка. З апушчанай галавой аўтар выходзіць, і няцяжка здагадацца, у якім накірунку ён будзе працаваць далей, які з варыянтаў выбярэ — сем старонак прыстойных ці дваццаць сем пасрэдных.

4.

Зараз у нас спярша пацякуць слінкі, а потым слёзкі.

Ёсць на адным з курортаў Францыі віла. Нічым, здавалася б, не знакаміта. Так сабе — палац як палац.

Аднак жа калі вядомы расіянін — начальнік Чукоткі, народжаны ў Комі яўрэй літоўскага паходжання з беларускім прозвішчам, уладальнік англійскага футбольнага клуба і розных "завадаў, газет, параходаў" захацеў набыць яшчэ і гэты палац ва ўласнае карыстанне, яму катэгарычна адмовілі, нават нягледзячы на яго грошы.

І ведаеце, чаму? Аказваецца, віла знарок пабудавана для "стомленых ад жыцця фран-

цузскіх пісьменнікаў". Менавіта такая фармулёўка.

Наіўныя, смешныя французкі! Замест таго, каб разбірацца з сваімі касмічнымі праектамі, ядзернай зброяй, атамнымі электрастанцыямі і бунтамі ў парызскіх прыгарадах яны яшчэ знаходзяць час на нейкіх пісьменнікаў, да таго ж стомленых ад жыцця! Апошняе асабліва сімпатычна, бо ясна, што гэта наўрад ці Мантэні і Мапасаны, — гэта хутчэй за ўсё пісьменнікі ўзроўню прыкладна нашага Міколы Купрэева, які памёр у доме састарэлых, а пры жыцці, ратуючыся ад холаду, ездзіў у электрычках ад Івацэвічаў да Жабінкі і назад...

Бог святы! Няўжо ёсць яшчэ недзе людзі, нават цэлыя краіны, цэлыя нацыі, якія разумеюць, што пісьменніцкая праца па шкоднасці "сродні изготвлению цинковых белил", а па карысці для дзяржавы — вышэй за часовыя набыткі ўсіх спартсменаў і выканаўцаў папсы разам узятых, што гэта дзяржаўны скарб, што гэта дзякуючы ім, пісьменнікам, і нікому больш, займелі некалі тытульныя назвы самі дзяржавы і носяць іх дасюль, што стомленых ад жыцця вытворцаў і носьбітаў гэтага скарбу варта ўсяляк аберагаць, ашчаджаць, пахмяляць, забяспечваць ім бязбедную старасць, бо цалкам магчыма, што гэта можа аказацца адзіным плюсам, адзінай добрай справай, якая апраўдае і сваё эпизаднае прабыванне на гэтай грэшнай, у прыватнасці, французскай зямлі...

— Рабіць ім больш няма чаго, гэтым французам, — я так скажу.

«Падаюсего — толкни!» Стаміўся ад жыцця?! Мы табе стомімся! Віду захацеў? А вілы табе ў зад! Палац на беразе мора?! А ў электрычку, катацца з Ліёна ў Льеж ці з Парыжа ў Брэст!

Толькі так.

6.

«Скажите нам, Отчества отцы, кого же мы должны принять за образцы?»

А. Грыбаедаў

Ну, і па традыцыі — мовазнаўчая тэма.

Каторы раз пераконваюся, наколькі "жывая" мова прыгажэйшая і разумнейшая за мову "вучоную", прыдуманую якойсьці "не вельмі складанай" галавой.

Напр., на Мазыршчыне людзі казалі і кажучы не "таленавіты", а "таленТавіты". І праўда: куды і чаму гэтае канцавое "т" знікае? Чаму захавалі яго рускія: таланТ — таланТ-ливый?

Я заўсёды пішу па-свойму — "свінЮшнік", а мне заўсёды ўпарта правяць на "свінУшнік", тлумачычы тым, што суфікс -уш больш беларускі за -юшк. А куды падзенем тое, чым комін закрываюць? А рыбны суп (дарэчы, цікава, што ў такой "рыбнай" краіне, як тая ж Францыя, не знайшлося для абазначэння гэтай стравы аднаго слова, а называюць яе — soupe de poisson — суп з рыбы)? А тое, што з носа ці з вуха цячэ, калі кулаком добра прыкласціся?..

"Забраўся" і пайшоў, "завярнуўся" і пайшоў. Паправяць на "сабраўся" і "павярнуўся". І без гэтага выбухнога "з" слова бяднее. А яно павінна быць паўнакроўным, мець гук і колер, каб выклікаць асацыятыўны вобраз. Забраўся — тут і забраў кашулю ў штаны, і заправіўся — у сэнсе, пад'еў... Завярнуўся (актыўнасць дзеяння, экспрэсія) — пакаЗАў ЗАд...

У "Слоўніку эпітэтаў беларускай мовы", стар. 157. "Данік... крадком цікуе на мілы, прыгожы твор яе (Я. Брыль, Сірочы хлеб)". Перакладзем на рускую: "Даник... украдкой следит на милое, красивое лицо её".

— Адэскі акцэнт, — як трапна заўважыў Алесь Наварыч.

Цікаваць можна толькі ЗА кімсьці і ЗА чымсьці. Звычайная памылка, нічога страшнага (у любімага пісьменніка Янкі Брыля — Льва Талстога таксама можна сустрэць: "Накурившись, между солдатами завязался разговор", "Хаджы-Мурат"). Вось толькі ці варта падаваць гэты "адэскі" сказ як эталон прыгожага пісьменства, як прыклад для пераймання? Ці абавязкова было ўключаць яго ў слоўнік тыражом 49 тысяч асобнікаў — пад рэдакцыяй, "увы", прафесара Ф. М. Янкоўскага?

7.

І ў заканчэнне — тэма "выдаткі славы".

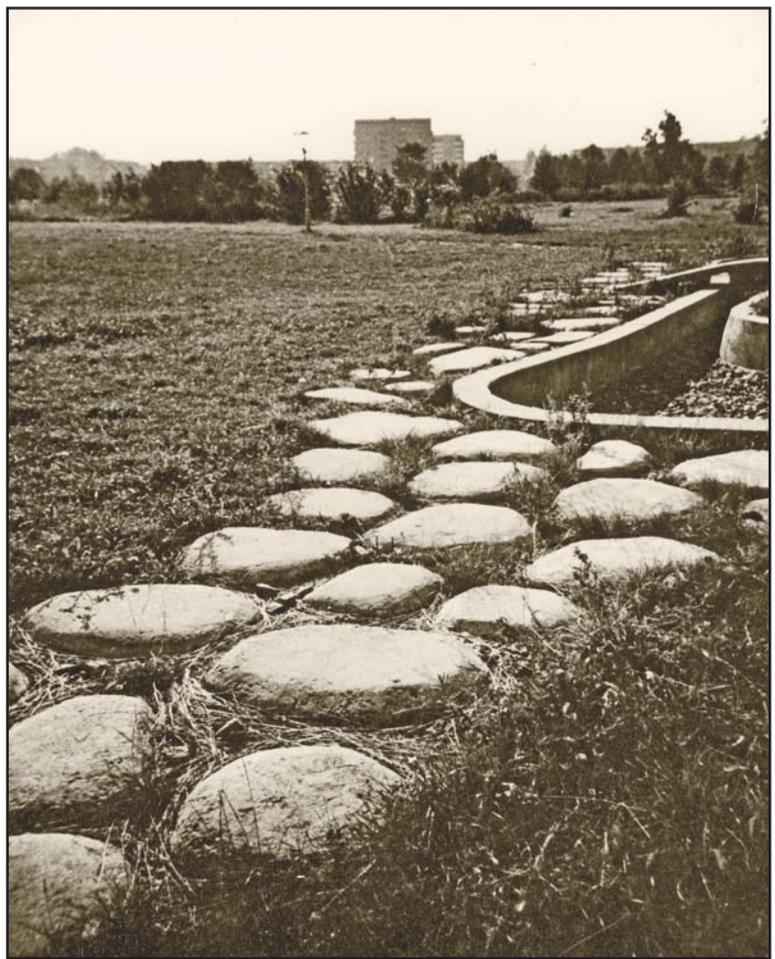
Сяджу неяк у сталічным дзіцячым парку імя Максіма Горкага на лавачцы. І раптам заўважаю, што са мной людзі вітаюцца. Мяне яўна пазнаюць. У мой "бок" кідаюць позіркі. Прычынам на тварах у людзей прызнаны ўсмішкі і нават як бы ўхмылачкі. Вось бабулька з унукам... Вось малады дзеўкі... Пенсіянер з сабачкам, і сабачка таксама са мной вітаецца, весела гаўкнуўшы...

"Ну што ж, — думаю, — вось я і славуты. Чаго чакаў, хацеў, тое нарэшце адбылося. Мяне ведаюць, пазнаюць, вітаюцца... А толку?"

Что слава? — яркая заплатка На бедном рубище певца...

І тут я выпадкова перавёў вочы ўніз, і на ніжняй дошчачцы, акурат пад сабой, працьгтаў выразнае нецэнзурнае слова з трох літараў.

Мінск, 2007 г.

Арт-пацеркі

Споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння народнага артыста Беларусі Юрыя Яфімава. Выхаванец піццарскай дырыжорскай школы, ён звязаў свой лёс і творчасць з Беларуссю. На працягу многіх гадоў і амаль да апошніх дзён жыцця Ю.Яфімаў быў галоўным дырыжорам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі. Апроч таго, што ён актыўна прапагандаваў лепшыя ўзоры сусветнай класікі, супрацоўнічаў з адметнымі айчыннымі і замежнымі салістамі, маэстра заўсёды падтрымліваў творчасць беларускіх кампазітараў, з энтузіязмам выконваў прэм'еры новых партытур. Пад яго кіраўніцтвам быў ажыццёўлены лепшы запіс музыкі балета Я. Глебава "Ціль Уленшпінгел", уасоблены Усесаюзнай фірмай "Мелодія" ў рырытэатры на сённяшні дзень камплект пласцінак.

З поспехам прайшлі ў Мінску гастролі найстарэйшага тэатра Расіі — Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра драмы імя Фёдора Волкава (Яраслаўль). Госці, якія выступалі на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М.Горкага, прадставілі свой так званы "летні варыянт" рэпертуару — шэсць камедыйных спектакляў: "Сірано дэ Бержэрак" паводле Э. Растана, "Дзве смешныя гісторыі пра каханне" паводле А. Чэхава, "Сапернікі" паводле Р. Шэрыдана, "Дзікун" А. Касоны ды інш. Дарэчы, артысты-волкаўцы падтрымліваюць творчыя сувязі з беларускімі калегамі: нашы сталічныя тэатры запрашаліся ў Яраслаўль на традыцыйны фестываль імя Ф. Волкава.

Знаёміцца з песнямі Юрыя Несціярэнкі, сабранымі на яго першым аўтарскім дыску "Святая Вялікіх Дажджоў", лепей за ўсё ў ціхай самотнай атмасферы. Гэтыя някідкія лірыка-рамантычныя кампазіцыі, якія можна параўнаць з бардаўскімі спеведзямі ці сучаснымі беларускімі баладамі, — не для баўлення часу ў вясёлых кампаніях, а, скажам так, для інтымнага слухання. "Дзве слязы" і "Кветка" на тэксты В. Слінко, "Агні гараці" на верш Л. Рублеўскай, "Свой след" на словы Ю. Несціярэнкі... Зрэшты, прыхільнікі прынцыпу "слухай сваё", якія сочаць за рок-пльняно, ведаюць і Ю. Несціярэнку, і гурты "NESTARы BAND", "White night blues" ды іншых музыкаў,

што разам з ім ажыццявілі запіс песеннага альбома, выдадзенага мінскай фірмай "Каўчэг". Ды і з даступнай усім радыёкропкі часам пачуеш "Блюз Белай Ночы"... Даравіты хлопчэ з Бялынічаў (назва роднага мястэчка сугучная для яго з "белай ноччу") калісьці саматугам асвойваў гітару, папаўняў досвед з дапамогай прафесійных кансультантаў, сакрэты аранжыроўкі спасцігаў праз уласную практыку. У адозненне ад самаўпэўненых "калег", якія, не атрымаўшы нават элементарнай музычнай адукацыі, абвіячаюць сябе кампазітарамі, Ю. Несціярэнка адчувае і разумее, што музыка — тая сфера, што вымагае ўсё жыццё грунтоўна вучыцца і ўдасканалывацца. Значыць, аматары "слухаць сваё" могуць спадзявацца на новыя дасягненні Ю. Несціярэнкі — чалавека дэспятлівага і творчага.

С. ВЕТКА

Таких мужчын, як Міхаіл Казінік, рэдка сустрачэш у Віцебску: піша кнігі, геніяльна іграе на скрыпцы, віртуозна — на раялі, ведае пяць замежных моў. Ён жа мастацтвазнаўца, прафесар Драматычнага інстытута ў Стакгольме і Вышэйшай школы бізнесу ў Швецыі, кіраўнік "Тэатра, які мы-сліць" і аўтар перадач на радыё СВС ў Аўстраліі, член Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў і публіцыстаў (МАПП), эксперт, які вядзе Нобелеўскія канцэрты, рэжысёр і паэт. Ён жыве ў Швецыі, але ўсёй душой хварэе за Віцебск і часта прыязджае ў родны горад з рознымі культурнымі праектамі.

Зямны космас музыканта

Некалькі сумесных беларуска-шведскіх праектаў, дзякуючы нашаму земляку, пры падтрымцы Шведскага інстытута культурнага турызму былі ажыццёўлены ў Віцебску ў 2006 — 2007 гадах. Палкі прапаведнік і інтэрпрэта-тар класічнай музыкі, М. Казінік падарыў Віцебску канцэрт-ро-дзюм "Тэорыя адзінага культурна-га поля", які з вялікім поспехам прайшоў у аддзеле літаратуры па мастацтве абласной бібліятэкі імя Леніна, а таксама тры праграмы ў філармоніі: "Легенда і праўда Антоніе Вівальдзі", "Лекавая сіла музыкі", "Музычнае свята". Як эксперт Нобелеўскіх канцэртаў М. Казінік меў магчымасць гаварыць з 31 лаўрэатам Нобелеўскай прэміі — самымі выдатнымі людзьмі планеты. А мне пашанцавала ўзяць інтэрв'ю ў яго.

— Міхаіл Сямёнавіч, вы — артыст, чалавек, які прывівае ў гэце мастацтва, але ж мастацтва будзеца на гульні. Што для вас гульня?

— Гульня — гэта і сэнс, і дэвіз усей светабудовы, альфа і амега мастацтва і культуры. "Культура" з лацінскай мовы перакладаецца як "апрацоўка". Зразумела, што пасаджаную расліну даводзіцца цярыліва даглядаць; пустазелле вырастае само і вельмі плённа. Культурнаму жыццю — дзесяткі тысяч гадоў, "пустазельнаму" — мільярды, таму ўсё наша жыццё — барацьба культуры з бескультурнасцю, гумару — з абьякавасцю. Сістэма, у якой не закладзена пачуццё гумару, рэакцыйная. Нават "Новы Запавет" будзеца на гумары. Прыклад? ... Па пладах іх пазнаеце іх. Ці збіраюць з цярноўніка разынкі альбо з дзядоўніка — інжыр? ... І ніхто да труклявага адзення не прышывае латкі з новай тканіны, таму што зноў прышывае адзірае ад старога і дзірка будзе яшчэ большай... І дзе вы не бачыце ў "Новым Запавец" гумару? Гумар паўсюль!

— Міхаіл Сямёнавіч, у вас ёсць унукі — Эвеліна і Даніель. Вы ў іх імкняцеся развіваць пачуццё гумару?

— Яшчэ як! Мы з Даніэлем ідзем на рыбалку, ён мяне просіць: "Дзядуля, не размаўляй так галосна: рыбу напужаеш. — Наадварот, Данік, сваім гучным голасам я клічу рыбу: "Рыба, плыві сюды!" — Не, дзядуля! Зараз павінен крычаць не ты! — А хто? — Чарыяк!"

— Сапраўды, гумар — індыкатар інтэлекту. Давайце працягнем размову ў гэтым рэчышчы. Можна лічыць, што калі цяжарная жанчына будзе выношваць сваё дзіця пад музыку Моцарта, тады ў нованароджанага хутчэй з'явіцца шанц стаць

лаўрэатам Нобелеўскай прэміі. А кім стаў ваш сын, які выра-пад "татаву" музыку: Грыг, Шапэн, Бетховен, Моцарт, Гайдн...

— Барыс — музыкант, скрыпач, у яго прыроджаная чысціня слыху, але гадоўнае, ён — гарманічная ўраўнаважаная асоба. І ў гэтым вялікая заслуга маёй жонкі.

— Міхаіл Сямёнавіч, а чаму мы жывём у хлусні, і не толькі поддья і крывадушныя, але і самыя лепшыя, самыя высакародныя?

— Чалавек — гэта касмічны дух, змешчаны ў зямное цела. Мэта зямной культуры — уладзіць цела, дарэшты спатолюць яго патрэбы. Мэта касмічнай культуры — стварыць найвялікшы шэдэўр мастацтва і выявіць гадоўнае каштоўнасць зямнога жыцця: чалавек адзінакавы, непаўторны, унікальны. На Зямлі ў нас усіх ёсць шанц: выберам мы духоўнае выпраменьванне космасу ці марныя клопаты дня. Кожнае дзіця нараджаецца геніяльным, але потым бацькі, дзіцячы сад і школа падразаюць яму крылы.

— А чаму ў школе дзеці сумуюць нават на ўроках літаратуры і сусветнай мастацкай культуры?

— Мастацтва нельга выкладаць інфармацыйна! Урок трэба зрабіць паэтычным, артыстычным, эмацыянальным, музычным. Да таго ж, сёння настаўнік праіграе свайму вучню ў тэхнічным плане. Напрыклад, настаўнік геаграфіі кажа: "Хатняе заданне "Эверэст". Старонкі 157 — 159". Вучань прыходзіць дадому, сядзе за камп'ютэр, націскае кнопку і атрымае 100 000 адзінак інфармацыі. З аднаго боку, вельмі добра: пра Эверэст зашмат інфармацыі. А з другога, Інтэрнет — гэта мора зла. Тэма "Інцэст" утрымлівае там каля трох мільярдаў адзінак матэрыя-

лу. Калі вучань начытаецца такіх "адкрыццяў", ён будзе з падарэннем глядзець на любую бабулю. А школа... За 11-12 гадоў навучання кожны дзень па 6-7 гадзін дзіця знаходзіцца з чужымі людзьмі, не заўсёды добрымі псіхалагамі і прафесіяналамі сваёй справы. Гэта страшна.

— Але ж не хаваць сваіх дзяцей, як цудоўныя скарбы, ад грамадства: яны ж павінны вучыцца і паводзінам з рознымі людзьмі, і адстойваць сваё "я", і змагацца супраць негатыву.

— Пакуль не будучы ўраўнаважаны і згарманізаваны адносінны сям'і і школы, пакуль культура не пачне вяршэнстваваць над эканомікай, сучасная сістэма адукацыі не створыць з дзіцяці гарманічную асобу.

— Людзі жывуць і заўважаюць, што добра караецца. Чаму?

— Зло — заўсёды актыўнае дзеянне. Добра — гэта стан. Добра — найвялікшая культура, апрацаванасць душы. Нікчэмныя людзі здагадаваюцца, што, калі яны аб'яднаюцца, дык стануць страшэннай разбуральнай сілай для талентаў і геніяў. Часта зло прымае і формы цудоўнага — ад зайздрасці да вялікай творчасці.

Выпадак з гісторыі музыкі: "Магутная кучка" не дае спакою Мадэсту Мусаргскаму, калі ён піша свае "Карцінкі з выстаўкі". Другі выпадак: Антон Рубінштэйн адкрывае ў Маскве кансерваторыю. Што можа быць лепш для мастацтва? Дык жа не! Многія музыканты ад зайздрасці абзываюць Рубінштэйна: тупінштэйнам, дубінштэйнам...

— Пытанне з нагоды вашай кнігі "Тайны геніяў", якую я прачытала двойчы: ці трэба было, каб Бах, "пяты апостал" Ісуса Хрыста, усё жыццё кідаўся па цэрквах, даказваючы, што ён нядрэнны музыкант, ці патрэбна было Шуману пакутаваць

ад суіцыдальнага сіндрому, ці трэба было, каб Мусаргскі, які зрабіў найвялікшы ўплыў на ўсіх наступных кампазітараў, захварэў на цяжкую форму алкагалізму, ці трэба было, каб Бетховен аглух?

— Мы не ведаем усіх намераў Бога. "Бог вытанчаны, але не зламаны". На прыкладзе Бетховена магу даказаць, што ўсе пакуты чалавеку даюцца нездарма. Бетховен зрабіўся глухі да зямной балбатлівасці, але яму адкрыўся свет іншага маштабу. Чым горш Бетховен чуў, тым больш праніклівай і глыбокай станавілася яго музыка, — генію пакуты неабходныя. Праблемы і складанасці жыцця — моцны каталізатар творчасці.

— Міхаіл Сямёнавіч, я слухала ваш канцэрт у Мінску, у філармоніі, калі была 20-гадовай студэнткай БДУ, сёлета ў Віцебску я была на чатырох ва-шых канцэртах разам са сваёй 20-гадовай дачкой, студэнткай ВДУ. Захапленне пачутым — да дрыжыкаў у пазваночніку! — цяжка перадаць. Вы — магічны, вы апантаны прапаведнік музыкі. І найвялікшую асалоду я атрымала на тым канцэрце, дзе вы гралі Моцарта, Паганіні, Бетховена, Чайкоўскага. Які цяжкі шлях вы абралі: гаварыць пра музыку словам!

— Так, усялякае слова забівае музыку як касмічную госцеўку. Але я гаварыў і буду гаварыць пра музыку. І вось чаму. Аднойчы я купіў 14 білетаў на канцэрт з твораў Бетховена ў выкананні Рыхтэра — для 14 навучэнцаў аднаго з маскоўскіх прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, праўда, з адной умовай: хлопцы падзяляць са мной уражаннямі ад канцэрта. Усе, як адзін, напісалі мне прыблізна аднолькава: "Лухта. Дрэнная музыка. Змарнаваныя дзве гадзіны". І гэта — пра геніяльную музыку ў геніяльным выкананні. Пры новай сустрэчы з тымі самымі падлеткамі я трошкі пайшоў на хітрасць: паспрабаваў спачатку ім спадабацца: расказаваў анекдоты, быццам канфетансэ, чытаў вершы і размаўляў пра жыццё, а потым іграў Бетховена. І яны казалі ў захапленні: "Якая цудоўная музыка, лепшая, чым у таго дзядзькі", — Рыхтэра, значыць. Вось так... Я веру ў глыбокі ўнутраны музычны слых чалавека, я веру ў яго неабмежаваныя магчымасці, я веру, што ў кожным чалавеку можна развіць яго творчыя здольнасці.

— На ваш погляд, якая розніца паміж творчым мужчынам і творчай жанчынай?

— Жанчына — гэта сам космас, звязаны з месяцам, таму жанчына глядзіць унутр сябе. Мужчына — гэта зямля, і таму свае вобразы чэрпае звонку.

— Ваша родная зямля, ваш горад — Віцебск. Чаго жадаеце для яго больш за ўсё?

— Я зрабіў бы ўсё, амаль усё, каб Віцебск не быў папсовым горадам. Папса — як вулгарысткая высыпка, "страшэнная" банальшчына. Раней у Віцебску была неверагодная аўра для твочасці. Амаль каля кожнага дома бабулькі гаманілі, абмяркоўваючы: "Якое хараство — 28-ы Канцэрт Гайдна! — А другое адзьяленне?! Проста ўзрушэнне: Бах, "Пасіёны паводле Матфея"... Таму я жадаю любаму гораду скараціць перад непазбежным: Музыкай і Словам!

Гутарку вяла
Наталля САЛАЎЕВА
Віцебск

У праграме сёлетняга "Славянскага базару ў Віцебску" гэтая выстаўка не значылася, хаця, паводле слоў відавочцаў, мела вялікі поспех у гэтай фестывалю. Экспазіцыя, размешчаная пад адкрытым небам, побач з гарадской ратушай, дзе, як вядома, месціцца Віцебскі абласны краязнаўчы музей, прадставіла прадметы з вядомай калекцыі Сяргея Шылы.

Нашаму чытачу знаёмае імя гэтага мастака, энтузіяста адмысловай формы захавання гістарычнай памяці беларусаў, збіральніка прадметаў побыту Х — XX стст. На стварэнне свайго збору (пошук

Беларуская экзотыка

і рэстаўрацыю многіх соцен розных рэчаў і прылад, "нікому не патрэбнай старызны") С. Шыла патраціў добры дзесятак гадоў. Цяперашні экспанат былі над'емнай часткай штодзённага жыцця нашых продкаў: сярпы, косы, молат, саха, плуг, праснічкі, конная вупраж, ночы, лямпы, бочкі, куфры, лапці, кошкі, сякеры, колы, відэльцы ды лыжкі... Значную частку калекцыі мы маглі бачыць на сталічнай выстаўцы "Кола жыцця". Яе частка — віцебскі дэбют С. Шылы. Праект з філасофскай назвай "Ён і Яна"

некамерцыйны: уваход на выстаўку бясплатны. Праўда, некаторыя экспанаты прадаюцца. Яно і зразумела: у экспазіцыю ўключаныя арыгінальныя дызайнерскія работы самога збіральніка, зробленыя з пачуццём гумару.

Мажліва, што і гэтымі днямі, апынуўшыся ў цэнтры Віцебска, можна патрапіць у дэвалі экзатычнае кола жыцця нашых продкаў, бо унікальную экспазіцыю планавалася "затрымаць" тут да канца лета.

Я. КАРАІМА

Міністр культуры Беларусі Уладзімір Матвейчук аграсаваў удзельнікам і гасцям X Міжнароднага фестывалю народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік" наступнае прывітанне: "На прыгожай Пастаўшчыне набыў магутныя традыцыі гэты цудоўны фестываль. Ужо шмат гадоў ён аб'ядноўвае неабыхавых людзей. Неабыхавых да сваіх каранёў, да сваёй культуры, і, безумоўна, неабыхавых да будучыні нашай краіны. Вядома, што сучаснасць — гэта ўсяго толькі маленькі масточак паміж магутнымі берагамі: Мінным і Будучыняй. Але ад таго, якім будзе гэты масток, залежыць далейшае жыццё наша, нашых дзяцей і нашых унукаў".

Масток між Мінным і Будучыняй

А ля масточка праз рэчку Мядзелку сёлета нібыта наўмысна да фестывалю расцвілі дзівосныя ружовыя і чырвоныя вадзяныя лілеі-лотасы, якія ахвяраваў для Паставаў знакаміты ксёндз Булька з вёскі Мосар. І пастаўскі парк панад рэчкай выглядаў святочна: тут зноў чакала ўдзельнікаў фестывалю вялікая сцэнічная пляцоўка амфітэатра, аздобленая старажытным гербам, які быў нададзены гораду 22 студзеня 1796 года. Герб, нагадаю, уяўляе сабой пірамідальна расцягнутую на блакітным полі французскага шчыта рыбакоўную сетку, паверх якой знаходзіцца тры залатыя рыбіны. І пад гэтай старажытнай выявай, знакавай для горада Паставы, і штолета адбываецца падзея, якая яднае людзей мастацтва, гуртуе гарманістаў і цымбалістаў, аматарскія аб'яднанні і клубы. Больш як паўтысячы непасрэдных удзельнікаў прафесійных і самадзейных калектываў з усіх абласцей Беларусі і замежжа з'язджаюцца сюды. А на такіх сёлетніх фестывальных мерапрыемствах, як "Пастаўскі баль", лазернае шоу, феерверк, канцэрт ансамбля "Песняры", прысутнічала больш як 15 тысяч чалавек!

арганізацыі такога маштабнага мерапрыемства. Дык каму і навошта патрэбны такі клопат? Мне казалі: зямля тут такая! І сапраўды, слаўная сваімі гістарычнымі традыцыямі пастаўская зямля (пра гэта грунтоўна распавёў "ЛіМ" у спецыяльным выпуску газеты, які прысвячаўся Дню беларускага пісьменства, чарговай сталіцай якога летась былі Паставы).

"Добрая справа — атрымаць у спадчыну адметныя заслугі продкаў, аднак яшчэ лепш — пакінуць для наступнага пакалення новыя заслугі", — такія словы былі занесены ў пахвалу Антонію Тызенгаўзу, працятаную на ўрачыстым пасяджэнні ў яго гонар. Сказанае ў дачыненні да колішняга гаспадары Паставаў не страціла свайго сэнсу і ў сённяшнім жыцці горада, які шануе сваю старажытную багаццю гісторыю, захоўвае памяць пра славных продкаў, падтрымлівае даўнія культурныя традыцыі. Гораду увававідкі мяняецца, харашае. Рамантуюцца і аднаўляюцца старыя будынкі, гістарычныя краязіды аздабляюць штрыхі сучаснасці.

Летась падчас IX Міжнароднага фестывалю народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік" было ўрачыста абвешчана пра заснаванне Ганаровай Пастаўскай музычнай капэлы Тызенгаўза. У XVIII стагоддзі вядомая ў Еўропе капэла Антонія Тызенгаўза была музычным калектывам, а цяпер пастаўчане ўшаноўваюць дыпламамі тых, хто працягвае справу Тызенгаўза і зрабіў значны ўнёсак у культуру Пастаўшчыны. Першым

быў ганараваны ўраджэнец гэтых мясцін, які шмат гадоў узначальваў упраўленне ўстановаў культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, зрабіў усё магчымае і немагчымае, каб фестываль атрымаў сталую прапіску ў Паставах. За гэта і прызначаны ганаровым старшынёй фестывалю Тадэвуш Стружэцкі, які ў цяперашні час працуе дарадкам пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча, займаецца пытаннямі культуры.

"Звіняць цымбалы і гармонік" — не проста адметная з'ява культурнага жыцця Пастаўшчыны. Гэта адзін са старэйшых фестывалюў народнага мастацтва ў Беларусі, найбольш папулярны і цікавы ў прафесійным плане і для артыстаў-аматараў, і для кіраўнікоў творчых калектываў, і для даследчыкаў і навукоўцаў. Ён заўжды вылучаўся высокім творчым узроўнем, ён нязменна цікавы і адметны, таму мае шмат прыхільнікаў. Сёлета ў фестывалі бралі ўдзел аматарскія калектывы з Беларусі, Літвы, Лат-

віі, Малдовы, Расіі, Украіны, Эстоніі. У якасці ганаровых гасцей удзельнічалі Нацыянальны акадэмічны народны аркестр Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча, Нацыянальны акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча, Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі.

"Хай палі зелянеюць, і пшаніца хай спее. Хай прыгожыя хлопцы выбіраюць нявест. А ў Пастаўскім раёне пад цымбальнымі звонамі разліваюцца песні, пачынаецца фэст", — з "Пастаўскай прывітальнай", словы і музыку якой напісаў Г. Шышкін.

Тры фестывальныя дні былі перапоўненыя мерапрыемствамі — усе і не прыгадаць. Гэта закладка каменя на месцы будучага помніка народным музыкам, канцэрт Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча, "Пастаўскі баль" з удзелам калектываў — лаўрэатаў папярэдніх фестывалюў, выстава-кірмаш майстроў народных рамёстваў Віцебскай вобласці, імпрэза, прысвечаная 25-годдзю народнага ансамбля народнай песні "Вітанне", прэзентацыя дыска

заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь пастаўскага фальклорнага ансамбля "Паазер'е" і, нарэшце, традыцыйны конкурс калектываў і індывідуальных выканаўцаў на народных інструментах "Хто каго?".

Ля палаца Тызенгаўза прайшло прыгожае тэатралізаванае прадстаўленне "Музыка Беларускіх палацаў і сядзіб". Вельмі арганічна ўспрымаліся класічныя і сучасныя музычныя і танцавальныя творы, якія прадставілі вядомыя ў краіне выканаўцы.

У пастаўскім касцёле было надзвычай шмат не толькі вернікаў, але і гасцей свята ды проста слухачоў, мясцовых жыхароў. Музыка гучала тут асабліва ўрачыста і натхнёна, чаму спрыяла выдатная акустыка старажытнага храма. Святочная літургія праходзіла і ў праваслаўным храме.

"І ўсё ж хто каго?!..." — галоўнае пытанне для тых, хто сачыў за конкурсам выканаўцаў. А такіх цікаўных было, як заўсёды, шмат.

Паводле вынікаў фестывалю традыцыйна і ярка вылучыліся вядомыя сталічны гарманіст Міхаіл Сіняк і майстар па вырабе народных інструментаў Віктар Кульпін з Мінска, народны ансамбль народнай музыкі і песні "Мінскія музыкі", эстонскі вакальны ансамбль "Lauljat": гэта — лаўрэаты фестывалю.

За папулярнасцю народнага мастацтва і актыўны ўдзел у фестывалі былі ганараваныя дыпламамі і граматамі, а таксама каштоўнымі падарункамі і грашовымі прызамі амаль чатыры дзесяткі аматарскіх калектываў і індывідуальных выканаўцаў з розных рэгіёнаў краіны і замежжа.

Дарэчы, з-за межаў Беларусі ў Паставы сёлета прыехалі ўдзельнікі ансамбля "Кірмаш" (г. Масква), ансамбль народнай музыкі "Малта" (Латвія), сельская капэла Анціонскага дома культуры Шырвінцкага раёна (Літва), узорны ансамбль бандурыстаў "Мальві" і народны аматарскі фальклорны ансамбль "Троісты музыкі" (Украіна), а таксама ўжо названы калектывы з Эстоніі.

Нязменны старшыня конкурснага журы прафесар Міхал Казінец адзначаў: "Пастаўскі фестываль выконвае вельмі важную місію — не дае забыцца нам пра нашы карані, пра тое, што дае духоўную сілу беларускаму народу. Дрэва, адарванае ад сваіх каранёў, паваліць самы слабы ветрык, а народ, які забыўся на сваю спадчыну, не зможа вытрымаць усе тыя жыццёвыя буры, якіх так шмат у сучасным свеце. Кожны раз, калі я прыязджаю сюды, то чакаю чагосці новага, незвычайнага, але абавязкова прыемнага, і пакуль што ні разу мае спадзяванні не былі марнымі... Можна быць упэўненым у тым, што так будзе і надалей — на адзінаццатым, дванаццатым, трынаццатым і на кожным з фестывалюў, што будуць адбывацца ў наступныя гады".

Такім чынам, зноў прыехаўшы ў Паставы, я на свае вочы пераканалася, што тры залатыя рыбкі, адлюстраваныя на старажытным пастаўскім гербе, — гэта слаўная гісторыя, высокая культура і таленавітыя працавітыя людзі.

Галіна СУША, старшы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры, член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці

На здымках: фестывальныя імгненні.

Фота аўтара

Чарговы раз сёлета старажытны Мір з хваляваннем і натхненнем сустракаў фестываль мастацтваў, які ладзіўся намаганнямі Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга пры падтрымцы дзяржавы, мясцовых уладаў і беларускай грамадскасці.

Як адзначыў старшыня Карэліцкага райвыканкама Іван Шматко, гэты асветніцкі фест мае сваё адметнае, непаўторнае аблічча. Яго стварае і асабліва гістарычная прастора, і архітэктурны ландшафт, і творчая атмасфера гарадскога пасёлка Мір, у якой спалучылася свая даўніна, таямнічы тутэйшы паданні з сучаснай, абсалютна рэальнай рэстаўрацыйнай практыкай, што жывіць надзею на шчаслівую будучыню гэтай легендарнай зямлі.

Канстанта памяці

мічнымі параўтварэннямі, зменамі чалавечага светапогляду, пэўнай пераацэнкай каштоўнасцей. Вопыт гістарычнага развіцця чалавечтва сведчыць, што менавіта ў такі час культурныя каштоўнасці найбольш безбаронныя перад грамадскімі навацямі, што вядзе да іх перайначання ці нават і фізічнага знішчэння.

Станаўленне справы аховы старажытнасцей прайшло складаны і шматвяковы шлях, на якім выдзяляюцца перыяды ўзнікнення, станаўлення, развіцця, заканадаўчага афармлення, канкрэтнай правапрымяняльнай практыкі.

Першым вядомым прававым актам, скіраваным на ахову культурнага набытку, можна лічыць выданы ў V стагоддзі рымскім імператарам Марыянам эдыкт

такага характару ў нашай краіне можна лічыць пастанову Часовага рабоча-сялянскага ўрада БССР ад 30 студзеня 1919-га "Аб перадачы культурных каштоўнасцей навукі і мастацтва, якія знаходзяцца ў маёнтках і розных установах, Камісарыяту асветы і аб арганізацыі іх уліку, аховы і збору".

Вялікае значэнне мела пастанова Савета Міністраў ССРР ад 14 кастрычніка 1948 года "Аб мерах па паліпшэнні аховы помнікаў культуры", якой было зацверджана Палажэнне аб ахове помнікаў культуры. Паводле гэтага дакумента дзяржаўнай ахове падлягалі помнікі гісторыі, мастацтва, археалогіі і архітэктуры. Гэта першая такога кшталту класіфікацыя аб'ектаў спадчыны ў савецкім заканадаўстве. Пастановай забя-

сведчанні мінуўшчыны ў пазнейшы перыяды.

Пра "Абарончыя кафедральныя саборы Вялікага княства Літоўскага" раскажаў загадчык кафедры культуралогіі Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, доктар мастацтвазнаўства Аляксандр Кушнірэвіч.

Доктар мастацтвазнаўства, прафесар Вольга Дадзімава запрасіла да даследавання ролі мецэнацкай дзейнасці Радзівілаў у развіцці музычнага ландшафту Беларусі. Не сакрэт, што праблема мецэнацкай дзейнасці Радзівілаў неаднаразова прыцягвала ўвагу айчынных даследчыкаў. Гэта цалкам натуральна, паколькі менавіта Радзівілы былі найбольш магутнымі апекунамі айчыннага мастацтва на працягу XVI — XVIII стагоддзяў — эпохі, што сталася для Беларусі, як і ў Еўропе ў цэлым, надзвычай выніковай для розных відаў творчай дзейнасці, паўсюдна разгорнутай пры падтрымцы мецэнатаў.

Найбольш раннія сляды іх музычнага мецэнацтва адносяцца да сярэдзіны XVI стагоддзя. Тады, у эпоху Рэнэсансу, калі ў Радзівілаўскіх сядзібах разгортаецца актыўнае мастацкае жыццё, пачынаецца і інтэнсіўны музычны рух. Па запрашэнні магнатаў у іх маёнткі сцякаюцца многія мясцовыя і замежныя музыканты-выканаўцы і кампазітары. Вядома, напрыклад, што толькі пры двары Мікалая Радзівіла Чорнага працавала каля 100 музыкантаў, сярод якіх вылучаюцца славянскія кам-

чаецца Уршуля Радзівіл, вядомая апякунка мастацтваў і таленавітая аўтарка драматычных твораў, у тым ліку і оперных.

У часы Асветніцтва Радзівілы не адмаўляюцца і ад апякунства над касцельнай музыкай і музыкантамі. Пра гэта сведчаць захаваныя месы кампазітара Шымкевіча, а таксама кніга няяснага манаха бенедыкцінскага ордэна Арнульфа Варанца "Пачаткі музыкі фігуральных і харальных спеваў".

Мецэнацкая і творчая дзейнасць Радзівілаў адыграла значную ролю ў развіцці музычнага мастацтва Беларусі. На працягу XVI—XVIII стагоддзяў пад іх апекай знаходзіліся важнейшыя сферы гэтага мастацтва і культуры — ад кампазітарскай, музычна-адукацыйнай і выканальніцкай да нотадрукарскай. Сведчаннем прычэповой значнасці іх стваральнай дзейнасці стала замаруджванне развіцця ўсіх названых сфер у перыяд адыходу славы гэтага роду ад гэтай дзейнасці. Яе ўзнаўленне ў XX стагоддзі — у новым фармаце, у апцы дзяржаўных улад — стала новым этапам развіцця гістарычных мясцін Беларусі, перш за ўсё Міра і Нясвіжа, якія чаканоць усё новых і новых сапраўдных мецэнатаў.

Слова таксама бралі доктар архітэктуры, прафесар Валеры Марозаў з распадам пра дзейнасць графа М. П. Румянцава; доктар біялагічных навук, прафесар Анатоль Федарук з расказам пра палескія сядзібы Ордаў. А з дакладам пра сядзібы сельскага турызму, навацыі архітэктурнага асяроддзя і зберажэнне традыцыйнай народнай культуры прысутных азнаёміў загадчык кафедры архітэктуры жылых і грамадскіх будынкаў БНТУ Сяргей Сергачоў.

Тамара Габрус, доктар мастацтвазнаўства, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі, паведаміла пра сваё даследаванні помнікаў сакральнага дойлідства Беларусі ў малюнках Напалеона Орды. Шматгранная творчасць нашага славутага суайчынніка прыцягнула ўвагу многіх навукоўцаў да яго асобы, бо бягучы год аб'яўлены ЮНЕСКА годам Напалеона Орды з нагоды яго 200-гадовага юбілею.

У люстэрку часу ён паўстаў у велічы, роўнай "тытанам Адраджэння", як выдатны кампазітар і музычны педагог, мастак і аматар архітэктуры, гісторык і краязнаўца, але галоўнае — як самаахвярны патрыёт сваёй краіны.

Са слоў Тамары Віктараўны, помнік архітэктуры ў філасофскім сэнсе і ў кантэксце наасферы чалавечтва — гэта аб'ектывацыя праз свядомасць суб'екта-творцы запатрабаванніў і магчымасцей сучаснага яму грамадства. У архітэктурнай творчасці паслядоўна ажыццяўляецца працэс пераходу ад рэчаіснасці ў яе сацыяльна-гістарычных характарыстыках праз духоўны свет заказчыка і будаўніка да твора дойлідства, які адразу, можна сказаць, становіцца помнікам гісторыі і культуры, таму што ў матэрыяльнай і мастацкай форме найбольш трывала фіксуе свой час. Свядомая праграма стварэння Н. Ордам архітэктурных краявідаў Айчыны скіроўвалася на фіксацыю гісторыка-культурнай спадчыны Вялікага княства Літоўскага ў яго гістарычных дзяржаўных межах амаль праз 100 гадоў пасля знікнення краіны з карты Еўропы.

У малюнках Орды адбываецца другасная суб'ектывацыя помнікаў дойлідства і стварэнне новых артэфактаў, якія фіксуюць ужо новы час і рамантычны погляд на мінулае. Мы аддалены ад таго часу цэлым стагоддзем, поўным сацыяльных катастроф, войнаў і рэвалюцый, варажого стаўлення да рэлігіі і нацыянальнай культуры, што прывялі да далейшага руйнавання вялікай колькасці помнікаў айчыннага дойлідства. Усё гэта ставіць творцы Напалеона Орды наоўні з трагедыямі Шэкспіра па колькасці трагічных ахвяр і іх трансцэндэнтным пранікненні ў Вечнасць.

(або загад), якім прадугледжваліся меры супраць разбурэння манументальных будынкаў дзеля здабычы будаўнічага матэрыялу.

Ідэі аховы гістарычнай і культурнай спадчыны, блізкія сучасным уяўленням грамадства пра помнікі мінуўшчыны, узніклі ў эпоху Адраджэння разам з цікавасцю да антычнага мастацтва і развіццём зборальніцтва і калекцыяніравання.

Актыўную пазіцыю да аховы помнікаў мінуўшчыны занялі грамадскія арганізацыі Расіі, у склад якой уваходзіла Беларусь. Значная праца праводзілася Пецярбургскай імператарскай археалагічнай камісіяй, створанай у 1850 годзе. Маскоўскім імператарскім археалагічным таварыствам, якое ўзнікла ў 1864-м, Рускім геаграфічным таварыствам і іншымі падобнымі арганізацыямі.

Для Расіі, бадай, адзіным дзейным дакументам, які забараняў разбіраць архітэктурныя аб'екты, узведзеныя да XVIII стагоддзя, быў Будаўнічы статут.

Першыя дэкрэты аб ахове спадчыны былі падпісаны старшынёй СНК У. Леніным у 1918 годзе. Яны па сваёй сутнасці былі неадназначнымі. З аднаго боку, ставілася задача правесці ўлік і арганізаваць ахову твораў мастацтва, архітэктуры. З другога боку, дэкрэты былі скіраваныя на знішчэнне некаторых аб'ектаў, якія як бы сведчылі пра дасягненні старой эпохі, улаўлялі прыгнятальнікаў народа і г.д.

Прыблізна такім жа шляхам ішло фарміраванне заканадаўства і ў Беларусі. Адным з першых актаў

ранялася змяняць, пераробіваць, перамяшчаць, зносіць помнікі, забудоўваць тэрыторыі гістарычна-культурных запаведнікаў.

З першай паловы 50-х гадоў мінулага стагоддзя істотны ўплыў на фарміраванне нацыянальнага заканадаўства аб ахове спадчыны пачалі аказваць міжнародныя дакументы адпаведнага характару. Значную ролю ў гэтым кірунку пачынае адыгрываць ААН па пытаннях адукацыі, навукі і культуры, больш вядомая нам па абрэвіятуры як ЮНЕСКА...

Ігар Мяфодзевіч акцэнтаваў увагу прысутных на тым, што на сённяшні дзень 17 актаў заканадаўства ўтрымліваюць прававыя нормы, якія тым ці іншым чынам датычаць сферы аховы спадчыны.

Комплексны падыход да працоўкі і прымянення нацыянальнага заканадаўства, міжнароднага прававога вопыту дазваляе эфектыўна арганізаваць дзейнасць у сферы зберажэння культурнага набытку. Належнае валоданне прававой інфармацыяй, яе выкарыстанне ў практычнай дзейнасці на ўсіх узроўнях функцыянавання дзяржавы з'яўляецца ўмовай стапуальнага развіцця грамадства. Галоўным прынцыпам у дзейнасці па ахове гісторыка-культурнай спадчыны павінна быць прадухіленне прычынення любых форм шкоды помнікам даўніны, выяўленне і беражлівае захаванне іх мастацкіх, дакументальных, матэрыяльных вартасцей, будаўнічых традыцый, якія былі характэрныя ў перыяд стварэння старасвецкіх аб'ектаў, мелі ўплыў на гэтыя

Помнікі архітэктуры "гучаць" незабыўнымі мелодыямі, чым і прыцягваюць музыкантаў. Але і музыка раскрывае архітэктурную пановому. Гарады, сядзібы, паркі, гарадзішчы і замкі набываюць разам з фестывалю новае жыццё — добраўпарадкаваюцца, пачынаецца працэс рэстаўрацыі.

пазітары Цыпрыян Базылік і Вацлаў з Шамотул. Лічыцца, што менавіта гэтым кампазітарам належаць песні пра Барбару Радзівіл, датаваныя 1558 годам. Прасякнутыя шчырым, высокім пачуццём, гэтыя творы з'яўляюцца адметнымі помнікамі рэнесанснага музычнага мастацтва...

Калі XVI — XVII стагоддзі адзначаны захадамі Радзівілаў у галіне пераважна рэлігійнага музычнага мастацтва, дык XVIII стагоддзе дае інтэнсіўны рост свецкай яго сферы. Першая яго палова адметная стварэннем аркестравых калектываў: у 1730 — 1740-я гады капэлы мелі Міхал Казімір Радзівіл у Нясвіжы і Геранім Фларыян у Слуцку. Другая ж палова стагоддзя — час росквіту славутага оперна-балетнага тэатра Радзівілаў, які стаў адным з самых магутных ва Усходняй Еўропе.

Першыя музычна-тэатральныя спектаклі ў ім ствараліся мясцовымі аматарамі, сярод якіх вылу-

**Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара**

Прыемная вестка ўзрадавала Янку Купалу зімой 1940 года: народны паэт Беларусі быў вылучаны кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР па Лідскай Слабадской выбарчай акрузе № 306. З гэтай нагоды ў раённай газеце "Уперад" 23 лютага з'явілася кароткае пісьмо-тэлеграма на адрас лідчан. У той публікацыі пісьменнік выказаў сардэчную падзяку выбаршчыкам за аказаны яму высокі гонар і паведамліў аб сваёй згодзе балаціравацца па названай акрузе. Далей Іван Дамінікавіч адзначыў, што не мог прыехаць у Ліду, бо знаходзіўся ў Кіславодску, і інфармаваў чытачоў, што прыедзе праз некалькі дзён, аб чым дасць тэлеграму.

Лідскія сцезжкі народнага песняра

Першы месяц вясны 1940-га прынёс жыхарам старажытнага горада незабыўныя сустрэчы з народнымі паэтам. Аб іх у трох нумарах запар паведамляла газета "Уперад". 14 сакавіка яна змясціла інфармацыю аб спатканні Янкі Купалы з выбаршчыкамі ў клубе чыгуначнікаў, якое адбылося напярэднядні. А праз дзень у раёнцы з'явіўся рэпартаж Валянціна Таўлая і Анатоля Іверса аб знамянальнай падзеі. На сход тады прыйшло да 700 рабочых і служачых чыгуначнага вузла. Уступнае слова сказаў пісьменнік Алесь Кучар. З палымнай прававой выступіў затым былы палітвязень Кісель, старшыня прафкама абутковай фабрыкі "Ардаля".

Уразіла прысутных і кандыдата ў дэпутаты выступленне рабочага паравознага дэпо Фрэнкеля, які прамаўляў на польскай мове. Не меншае ўражанне на перадвыбарным сходзе выклікалі словы павагі і любові да Янкі Купалы, выказаныя вучанцай 5 класа няпоўнай сярэдняй школы № 4 Леанілай Раманоўскай і шасцігадовай Нінай Таўлай, сястрой вядомага яшчэ ў даваеннай Польшчы беларускага паэта Валянціна Таўлая, які, дарэчы, у 1939—41 гг. працаваў у газеце "Уперад". Першая вітала Янку Купалу ўласным вершам "Ліўся Нёман, ліўся...", другая са зразумелым для дзіцяці хваляваннем праекламавала ўрываў з аднаго купалаўскага верша. Не абышлася без паэтычнага твора і Ніна Тарас, якая таксама ў той час працавала ў лідскай

раёнцы. Паэтка прачытала свой верш "На Усход ідуць".

Новыя дні дарылі лідчанам новыя сустрэчы з любімым паэтам. Вечарам 14 сакавіка Янка Купала ў ДOME культуры (былы кінатэатр "Эдзісон") спаткаўся з рабочымі і інтэлігенцыяй горада, наступным днём — з сялянамі Лідчыны, а вечарам 15 сакавіка — з моладдзю горада. На апошняй сустрэчы прысутнічалі таксама мясцовыя пісьменнікі і сакратар гаркама камсамола Лазінскі. Прадстаўляў Янку Купалу і тутэйшых творцаў Алесь Кучар, які прыехаў разам з кандыдатам у дэпутаты з Мінска. На гэтым, як і на іншых сходах, зноў былі кранальныя выступленні. Выбаршчыкі выказвалі сваю радасць, што народны паэт вылучаны на пачэсную пасаду працоўным людям іх горада і заклікалі землякоў дружна прагаласаваць за Івана Дамінікавіча. Да іх думкі далучыліся тутэйшыя паэты Граніт (Пётр Івашэвіч), Левін, Іверс, Альбірт, Таўлай, якія прачыталі свае творы.

Акрамя згаданых сходаў, Янка Купала сустракаўся і размаўляў з лідчанамі проста на вуліцах, знаёмчыся з выдатнымі мясцінамі Ліды. І шчыра дзякаваў яе жыхарам за аказаны давер, жадаў ім усяго найлепшага ў жыцці. А яшчэ народны песняр не хаваў сваёй радасці ў сувязі з вылучэннем кандыдатам у дэпутаты. Такія пачуцці паэта зразумелыя, калі ўспомніць рэпрэсіі 30-х гадоў у адносінах да творчай інтэлігенцыі, у час якіх ён цудам застаўся на волі.

Аб гэтым раскажыце мне ў 70-х гадах Алесь Кучар, які быў ў Лідзе разам з іншымі пісьменнікамі ў творчай камандзіроўцы. Тады ж з вуснаў А. Кучара я пачуў аб хваравітым стане Янкі Купалы падчас яго прыезду на сустрэчы з выбаршчыкамі. Дабіраліся яны ў Ліду цягніком праз Негарэлае, Баранавічы... Іван Дамінікавіч пакутаваў ад прастуды, доўга не мог заснуць, а ў час сну, ахоплены трызненнем, вымаўляў на польскай мове малітву. Нездароўе жадала гасця заўважыць ў тыя сакавіцкія дні і многія гараджане. Тады ж абутнікі "Ардаля" падарылі Купалу галёшы, каб засцерагчы яго ногі ад прамакання.

Шмат гадоў мінула з тых незабыўных дзён 1940 года. Даўно няма люблага народу паэта. Але ён жыве з намі і будзе жыць у сэрцах новых пакаленняў беларусаў і іншых народаў. А лідчане па праве ганарыцца, што Янка Купала выбіраўся дэпутатам беларускага парламента ад нашага горада. Як і тым, што цэнтральная раённая бібліятэка носіць імя бессмяротнага песняра. Ёсць у Лідзе і вуліца Янкі Купалы. Праўда, яе хіба з нацяжкай можна назваць звукам, бо ўключнае яна толькі Дом культуры і пару даваенных драўляных хат. Тое ж можна сказаць і пра вуліцы Якуба Коласа і Цёткі. Мне, многім краязнаўцам і проста гараджанам такое становішча здаецца недапрочным. Аб чым я гаварыў не раз былым кіраўнікам горада і яны абяцалі падумаць над гэтым пытаннем. Застаецца спадзявацца, што кіраўнікі аб'яднанага з горадам раёна знойдуць рашэнне, каб годна ўшанаваць класікаў беларускай літаратуры. Тым больш, што ў Лідзе нараджаюцца новыя вуліцы і цэлыя кварталы.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

У Навагрудак, да Міцкевіча

У фондах Дома-музея Адама Міцкевіча захоўваецца цікавы дакумент — пісьмо вядомага беларускага пісьменніка Міхасы Лынькова аб наведванні ім разам з Янкам Купалам нашага Дома-музея ў 1940 годзе. У той год у Савецкім Саюзе шырока адзначалася памятная дата — 85 гадоў з дня смерці Адама Міцкевіча. Янка Купала быў выбраны членам юбілейнай Беларускай і Усесаюзнай камісіі па падрыхтоўцы мерапрыемстваў. Вядома ж, адбылася яго паездка на Навагрудчыну, да родных мясцін А. Міцкевіча. У сваім пісьме, напісаным 18 сакавіка 1972 года, Міхась Лынькоў успамінае, што дабрацца да Навагрудка было цяжка, "дарога была надзвычай дрэнная. Шмат аб'ездаў. Даждзкі расквасілі зямлю, машына, трапляючы ў глінянае месца, зверскі буксавала". Не раз прыйшлося ім яе падштурхоўваць, а пры рэзкім рыўку "мы падалі, што называецца, з усіх чатырох у лужыну". Ужо ў Навагрудку доўга чысцілі і сушылі адзенне. Нягледзячы на ўсе гэтыя не досыць прыемныя прыгоды, — працягвае М. Лынькоў, — Янка Купала не страціў добрага настрою, быў бадзёры, жыццятрадна і весела заяўляў, што для такога геналянага паэта, як Адам Міцкевіч, можна перанесці яшчэ больш цяжкія прыгоды і што цяпер не знойдзецца на свеце ніводнага чалавека, які пасмеў бы сказаць, што мы не любім Адама Міцкевіча..."

У Навагрудку пісьменнікі правялі нараду з кіруючымі работнікамі раёна. Як адзначае М. Лынькоў, Янка Купала "які не дужа любіў якіх б там ні было адміністрацыйна-арганізатарскія функцыі, усё ж шчыра захапіўся абавязкамі члена камісіі, даваў багата парадаў, прапаноў і розных практычных указанняў". У гэты ж дзень, а менавіта, 4 лістапада 1940 года, Янка Купала і Міхась Лынькоў наведалі музей А. Міцкевіча і пакінулі запіс у "Кнізе водгукі". (Сама даваенная "кніга", на жаль, не захавалася, але тэкст запісу быў праз некаторы час апублікаваны ў газеце "Літаратура і мастацтва"). Вось ён: "Прыемнае ўражанне зрабіла на нас усё, што мы бачылі ў музеі вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча, слаўнага сына зямлі навагрудскай. Што зроблена — добра. Але багата і багата яшчэ трэба зрабіць, каб дастойна ўшанаваць памяць вялікага паэта, зрабіць гэты месца цэнтрам навуковага вывучэння і даследавання ўсіх крыніц і вытокаў паэзіі слаўнага і вялікага сына

польскага народа. Шчыра ўспружаны ў тым, што толькі цяпер, на вольнай навагрудскай зямлі, справа музея набудзе сапраўдны размах, і кожны чытач Міцкевіча — паляк, беларус, рускі, яўрэй будучы мець магчымасць у самым недалёкім будучым пазнаёміцца ў музеі з багатымі і разнастайнымі матэрыяламі аб жыцці і творчай дзейнасці любімага паэта".

Тут варта заўважыць, што музей Адама Міцкевіча к таму часу працаваў толькі ўсяго два гады, і прапановы нашых пісьменнікаў былі, несумненна, карыснымі для музейных супрацоўнікаў, як, зрэшты, і для нас сёння.

Адзначу, што творчасць Адама Міцкевіча была для Янкі Купалы вельмі блізкай. Ужо ў пачатку сваёй творчасці Янка Купала выступіў як перакладчык твораў А. Міцкевіча. Заўважце, свой першы верш "Мужык" Янка Купала апублікаваў у маі 1905 г., а ўжо праз два месяцы з'явіўся беларускі пераклад балады "Тры Будзельсы". Потым былі іншыя пераклады, было творчае перайманне некаторых вобразаў, тэм і іншае. І гэта невыпадкова. Два паэты — паэты-рамантыкі, абадва жылі на адной зямлі і шырока выкарыстоўвалі ў сваёй творчасці традыцыйныя фальклорна-міфалагічныя вобразы беларускага народа. Абадва, перажываючы за лёс Бацькаўшчыны, ўзняліся да статусу прарока.

Выступаючы ў тым жа 1940 годзе на юбілейным пасяджэнні ў Маскве, Янка Купала адзначыў, што "нямала бліскучых старонак у паэзіі Адама Міцкевіча напісана пад самым непасрэдным уплывам беларускай народнай творчасці" а "творы А. Міцкевіча — вечна жывыя і вечна свежыя", як, безумоўна, і творы Янкі Купалы.

М. ГАЙБА
дырэктар Дома-музея
Адама Міцкевіча
ў г. Навагрудку

P. S. З 28 чэрвеня па 22 ліпеня ў ДOME-музеі Адама Міцкевіча ў Навагрудку працавала выстаўка "Паэзія купалаўскіх мясцін", прадастаўленая Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы (г. Мінск). Раздзелы выстаўкі распаўсюдзілі пра 4 філіялы музея: Вязьніка, Яхімоўшчына, Акопы, Ляўкі — адпаведна з біяграфіяй Янкі Купалы.

М. Г.

Коласаў малодшы брат

да 110-й гадавіны з дня нараджэння

Хлопчык ад нараджэння быў вельмі хваравіты. Вось што ён успамінае ў сваіх пісьмах, спасылаючыся на расказы сваёй маці: "Я, мусіць, быў хворы невядома на што, можа, прастыў ці што іншае. Ляжаў увесь пакрыты балачкамі, як той Лазар біблейны. Калі старэйшыя хто хацеў узяць на рукі, дык мама казала: "Ой, лепш вы яго не чапайце, няхай ляжыць, калі не плача і не крычыць, усё роўна з яго нічога не будзе".

Але ж ён выжыў! А ўлічваючы той факт, што першым апекуном яго быў усімі любімы дзядзька Антось, які аддаў малодшаму пляменніку ўсю пяшчоту і шчодрасць сваёй душы, то выхаванне ў Міхасы для тых часоў атрымаўся някепскае. У пяць гадоў ужо мог чытаць.

Закончыў, як і старэйшы брат Кастусь, Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю ў 1917 годзе. У гэты час у юнака праявіліся літаратурныя здольнасці. Пад псеўданімам Антось Галіна друкаваўся ў газетах "Вольная Беларусь", "Беларусь", "Звон"... У фельетонах і апаўданах асэнсоўваў ролю інтэлігенцыі ў справе нацыянальнага адраджэння, абароны беларускай мовы, пісаў пра жыццё сялян. Максім Гарэцкі адзначаў, што ён "вельмі спадзейны малады белетрыст і паважаны публіцыст".

Дванаццаты ў сям'і Міхала і Ганны Міцкевічаў. Названы імем бацькі. Нарадзіўся 25 ліпеня 1897 года ў леснічоўцы Альбуць. Гадваўся ў Цёмных Лядах, у Мікалаеўшчыне і ў Смольні. Разам з Юзікам жывіў у старэйшага брата Кастуса ў Пінкавічах, а пасля ў Верхмені.

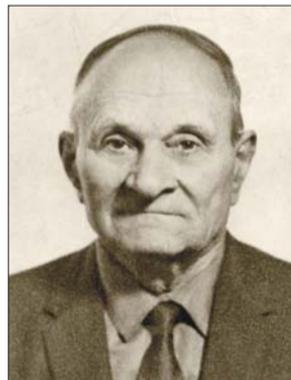
Сям'я ў Міхасы Міхайлавіча не было, але дзядзек ён вельмі любіў. Вось яго некаторыя развагі наконт выхавання: "У маёй думцы нежак уклалася, што лепш няхай бы ў маткі рука адсохла на нейкі час, калі яна намерылася ўдарыць дзіця. Ад гэтага пачынаецца калецтва дзіцячай натуры, будзеца пачатак зла. Душа дзіцяці, як чыстая дошка, на якой можна пісаць. А пісары першыя — бацькі. Што яны напішучы? Дзіця бярэ прыклад першым чынам з іх. Вядома, нельга дазваляць дзіцяці рабіць тое, што яму шкодна, але дасягаць гэта трэба без боек".

А вось як пачынаецца адно яго апаўдана: "Ляцеў бусел цераз мора, нёс трох буслянцяў. Цяжка было ляцець. Задумаўся бусел ды пачаў пытаць у кожнага: "Ці будзеш ты мяне насіць, як я буду стары?" Двое казалі: "Буду!" І іх бусел паскідаў у мора. А трэцяе закры-

чала: "Я не буду цябе насіць, як ты будзеш стары, бо ў мяне будучы свае дзеці, іх трэба будзе насіць!" І перанёс бусел апошняе бусляна на другі бераг мора. Бо яно сказала праўду". Такія разважанні пісьменніка аб адносінах да старэйшых. Гэту прытчу я калісьці чуў і ад свайго дзядзькі, мацінага брата.

Калі радзіма Міцкевічаў уваходзіла ў склад Польшчы, Міхась не пажадаў працаваць настаўнікам, бо трэба было вучыць дзіцяці па-польску, а ён быў супраць паланізацыі беларусаў. Таму збудоваў сабе ў Смольні хату (непадалёку ад той, дзе жыла маці з Юзікам і іншымі дзецьмі) і заняўся сельскай гаспадаркай.

Не спыняў Коласаў брат і асветніцкай дзейнасці. Па яго праекце былі заснаваны гурткі "Таварыства прасветы", быў арганізаваны самадзейны драматычны калек-

тыў, які паставіў п'есы "Паўлінка", "Пінская шляхта", творы Ф. Аляхновіча. Ён дапамагаў у рэжысуры, выступаў як актёр, выконваючы галоўныя ролі.

Пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР у верасні 1939 года Міхась Міцкевіч працаваў настаўнікам і дырэктарам Мікалаеўшчынскай школы. Падчас нямецка-фашысцкай акупацыі — інспектарам школ на Стаўбцоўшчыне. Каб пазбегнуць рэпрэсіі, ён у 1944 годзе эміграваў — спачатку ў Чэхаславакію, дзе працаваў цесляр, а потым у Заходнюю Германію. Жыў у лагерах для перамешчаных асоб, працаваў інспектарам беларускіх школ, якія дзейнічалі ў лагерах. У 1950 годзе пераехаў у Нью-Йорк, дзе працаваў настаўнікам беларускай школы, а пазней вяртаўніком цвінтара.

Ён быў намеснікам старшын Галоўнай управы Беларуска-Амерыканскага адзіночання, старшыней выдавецкага фонду "Беларусь", рэдактарам газеты "Беларусь" і часопіса "Голас царквы", апекуном Сабора Святога Кірылы Тураўскага ў Нью-Йорку. Падрыхтаваў беларускі царкоўны календар, пераклаў на беларускую мову Напрастоўнае і Паспалітае Евангелле.

Жыў Міхась Міцкевіч апошнія гады разам з сям'ёй пляменніка Алеся Міцкевіча (сына сястры Міхаліны). 25 кастрычніка 1991 года яго не стала. Пахаваны на беларускіх могілках у Іст-Брунсуіку (усходняй частцы Нью-Йорка). 47 гадоў прабытаваў на роднай зямлі, столькі ж — на чужыне.

Іван КУРБЕКА

Шчыры голас Бацькаўшчыны

Маё знаёмства з Адамам Мальдзісам адбылося негдзе ў красавіку 1957 года, калі я яшчэ вучыўся ў 9-м класе Ракаўскай школы. Асабліва не памятаю, пра што канкрэтна мы тады гутарылі. Відаць, пра тое, куды маюся паступаць пасля заканчэння школы. А думаў я тады падацца на фізмат. І тут Мальдзіс кажа мне: "У цябе ж літаратурныя здольнасці. Паступай у БДУ на філалагічны факультэт!" Так, дарэчы, праз год я і зрабіў, абрадаваўшы Адама Восіпавіча.

Ведаю, А. Мальдзіс паўплываў не толькі на мой лёс. Многія філолагі абавязаны яму. І не толькі ў выбары прафесіі, але і ў падтрымцы пры ўладкаванні на працу, пры абароне дысертацый, пры публікацыі кніжак і навуковых артыкулаў... Дзякуючы Адаму Восіпавічу адбылося маё знаёмства, а пасля — і доўгае шчырае сяброўства з Уладзімірам Караткевічам. Гэта ён вясной 1966 года прывёў у мой халасцяцкі аспіранцкі пакой па вуліцы Кастрычніцкай маладога, вясёлага, статнага Уладзіміра. І хто яго ведае, каб не той выпадак, ці прысутнічаў бы праз год Караткевіч у Мінску на абароне маёй кандыдацкай дысертацыі пра паэтыку Максіма Танка, абароне, якую ён замалываў "у постацях і сцэнах"? Ці завітаў бы ён затым у Ракаў на наша з Таццянай Кабржыцкай "вяселле веку" (выслоўе А. Мальдзіса з яго кнігі "Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча"), каб, апрача ўсяго, паказаць упершыню сябрам сваю абранніцу Валянціну? Ці сталі б мы потым сябраваць сем'ямі, сустракаючыся за гасціннымі сталамі то ў нас, то ў Караткевічаў, то ў Мальдзісаў?..

Але вярнуся да таго памятнага 1957 года. Дваццатыя дні чэрвеня. Прынеслі тэлефонаграму (тады ў Ракаве тэлефон быў толькі ў сельсавеце ды школе). Аказваецца, з рэдакцыі званіў "сам" Адам Мальдзіс. У Вязынцы наладжваецца святкаванне юбілею Янкі Купалы. Жонка паэта Уладзіслава Францаўна вельмі просіць, каб на юбілейнай вечарыне, якая павінна транслявацца па абласным радыё, з верхам пра паэта абавязкова выступіў нехта з мясцовых паэтаў. Адам Мальдзіс гэтую місію ўсклаў на мяне...

Не буду і казаць, што з той хвіліны каровам настала воля вольная — у маёй галаве пачалі раіцца радкі верша. Да вечарыны ж заставаўся ўсяго нейкі тыдзень!.. Жаданне прыняць удзел у юбілейнай вечарыне, на ўласныя вочы пабачыць саму жонку Янкі Купалы Уладзіслава Францаўну, урэшце, не падвесці Адама Мальдзіса было такім вялікім, што перамог і дарожныя цяжкасці, і страх заблудзіцца ў Мінску, у якім я быў ці не першы раз, і натуральнае маё хваляванне — упершыню ж выступаў перад такой аўдыторыяй...

Вечар умела вяла цёця Уладзя. Яна прадставіла ганаровых гасцей, якія сядзелі ў прэзідыуме, беларускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў. Прысутнічаў на тым вечары і Адам Мальдзіс. Ён увесь час падабдзёрваў мяне, неапера-

нага вясковага школьніка, які — памятаецца — ад страху гатоў быў нават уцячы з залы. Нарэшце цёця Уладзя назвала маё прозвішча, і я, страшэнна хвалюючыся, але ўсё ж гучна і выразна (так вучыў Мальдзіс!), выйшаў на сцэну і паचाў чытаць свой верш:

Праца Адама Мальдзіса на пасадзе дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Францішка Скарыны — асобная старонка ягонай біяграфіі. Мяркую, калі б ён змог ажыццявіць сваю першапачатковую задуму, сёння мы мелі б выдатны, вядомы ва ўсім свеце беларускі навукова-асветны цэнтр, своеасаблівую Беларускую Майціцу, з музейнымі і архіўнымі фондамі, з філіямі ў буйнейшых беларускіх гарадах і некаторых замежных сталіцах. І быў бы сапраўды "голос чужыны наш далёка"...

*Земляком сваім
я ганаруся,
Ён уліў у песню
сэрца жар.
Наш Купала славу
Беларусі
Словам срэбразвонным
памнажаў.*

Цёця Уладзя мяне са сцэны не адпусціла, абняла, пацалавала, пасадзіла ў прэзідыуме побач з сабой. Я куточкам вачэй заўважыў, як у зале Адам Мальдзіс разам з усімі гораца пляскаў у ладкі і радасна ўсміхаўся.

Увогуле, Адам Мальдзіс, як я неаднойчы пераконваўся, умее кантактаваць з калегамі. Умее схіляцца на свой бок, далучаць да свайго ладу думання людзей самых розных этычных, эстэтычных, навуковых, нават палітычных арыентацый. Менавіта таму яму звычайна камфортна жылося і жывецца ў розных калектывах. І не толькі на Бацькаўшчыне, але і за мяжой. Гэта ж ён, бадай, першы з савецкіх літаратуразнаўцаў "дапаў" да багацейшых беларузнаўчых сховішчаў у Англіі і Амерыцы, не гаворачы ўжо пра архіўныя і бібліятэчныя сховішчы ў Варшаве, Кракаве, Львове, Кіеве, Вільносе, Маскве, Ленінградзе... Яму (і каля яго) добра працавалася і ў рэдакцыі радашковіцкага "Сцягу Ільіча", і ў адзеле дарэвалюцыйнай беларускай літаратуры Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, з якім ён супрацоў-

нічаў і якім потым кіраваў на працягу дзесяці гадоў, і ў Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Францішка Скарыны, які ён арганізаваў у 1991 годзе і які да апошняга часу ўтрымліваў сілай свайго навуковага і чалавечага аўтарытэту...

Дарэчы, пайсці ў цэнтр да яго намеснікам Адам Восіпавіч "спакусіў" і мяне. Адзіную ўмову я толькі тады паставіў: па-ранейшаму застацца на выкладчыцкай працы ў БДУ хоць бы на палову стаўкі ці пагадзіна. Адам Восіпавіч пагадзіўся...

Праца Адама Мальдзіса на пасадзе дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Францішка Скарыны — асобная старонка ягонай біяграфіі. Мяркую, калі б ён змог ажыццявіць сваю першапачатковую задуму, сёння мы мелі б выдатны, вядомы ва ўсім свеце беларускі навукова-асветны цэнтр, своеасаблівую Беларускую Майціцу, з музейнымі і архіўнымі фондамі, з філіямі ў буйнейшых беларускіх гарадах і некаторых замежных сталіцах. І быў бы сапраўды "голос чужыны наш далёка"...

Цэнтр, несумненна, трымаўся найперш на "кульце асобы" (у станоўчым сэнсе!) Адама Мальдзіса. Сыход яго адтулі прывёў і да паступовай ліквідацыі гэтай так патрэбнай для сённяшняй Беларусі самастойнай навукова-асветнай установы...

Як намеснік дырэктара цэнтра я веў пераважна будзённую, "шэрую" арганізуючую працу, у той час як Адам Восіпавіч вырашаў справы ў розных арганізацыях, міністэрствах, выязджаў у замежныя камандзіроўкі, прысутнічаў на высокіх нарадах, сімпозіумах... Тады ж пры цэнтры ўзнікла і Міжнародная асацыяцыя беларусістаў (МІАБ), якую, вядома ж, таксама ўзначаліў Адам Мальдзіс. На базе цэнтра па ініцыятыве прэзідэнта МІАБ пачалі рэгулярна праводзіцца міжнародныя навуковыя форумы беларусістаў, пасля якіх абавязкова выдаваліся пад рэдакцыяй Адама Мальдзіса грунтоўныя навуковыя зборнікі "Альбарутэніка-Беларусістыка" (іх выйшла звыш двух дзесяткаў). Будучы некалькі гадоў попчеч з Адамам Восіпавічам і пры кіраўніцтве цэнтрам, і пры арганізацыі навуковых кангрэсаў "МІАБ, я як ніхто бачыў, як "выкладваўся" працаголік Мальдзіс, не шкадуючы ні сіл, ні часу, ні здароўя.

Апрача кіраўніцтва такой саліднай грамадскай арганізацыяй, як МІАБ (нядаўна ён перадаў гэту пасаду свайму маладзейшаму калегу дацэн-

ту БДУ Сяргею Запрудскаму), Адам Мальдзіс, я ведаю, заўсёды меў (і мае) звыш дзесятка іншых грамадскіх нагрук. Ён уваходзіць у склад розных вучоных і навуковых саветаў, рэдакцый, камітэтаў, суполак... Вядома ж, доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік Міжнароднай Акадэміі навук Еўразіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа ўсюды запатрабаваны. Сёння многія маладыя навукоўцы і пісьменнікі не надта любяць займацца грамадскай працай. І прыклад Адама Мальдзіса тут — надзвычай паказальны. Калі б не ён, рэчышча беларускай культуры і мовы было б значна вузейшым і мяльчэйшым. Безумоўна, сваю выдатную ролю ў пашырэнні і паглыбленні гэтага рэчышча адыгралі і адыгрываюць яго дзесяткі цікавых, зўрыстычных кніг, сотні навуковых і публіцыстычных артыкулаў. Дасюль помняцца яго палымныя выступленні ў друку ў абарону беларускай мовы, арыгінальных помнікаў гісторыі і архітэктуры, тапанімічных назваў... Але ці меншае значэнне маюць яго намаганні на тым ці іншым навуковым савеце, ягоны "голос" у нейкай камісіі пры вырашэнні пэўнага лёсавызначальнага пытання, шматлікія вусныя выступленні на розных адказных нарадах і форумах, подпісы пад зваротамі ў розныя дзяржаўныя інстанцыі?! Ужо сам удзел (або не ўдзел) Адама Мальдзіса ў пэўных мерапрыемствах грамадскага кшталту многае значыць...

Пры гэтым я заўсёды здзіўляўся і здзіўляюся: як гэта Адам Восіпавіч любую, нават самую цяжкую і сур'ёзную, справу ўмее рабіць лёгка, часам з усмешкай, з жартам. Гумар, як мне здаецца, дапамагае яму ў працы і ўвогуле ў жыцці, не такім і лёгкім, як каму можа падацца.

Усе яго кнігі нават гэтай тэматыкі чытаюцца на адным дыханні, не залежваюцца на паліцах кнігарняў і бібліятэк, выклікаюць шматлікія захопленыя водгукі ў друку. Эсэістычнасцю (у добрым сэнсе) прасякнуты нават мальдзісаўскія раздзелы ў акадэмічнай "Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры".

Жыццё ж Адама Мальдзіса, наколькі я ведаю, складаецца не адно з карпення над кнігамі і рукапісамі адраніцы да позняга вечара, з глытання архіўнага пылу, калі ён, "злым становячыся, нелюдзімым" (словы Алега Лойкі пра сябе, такога ж працаголіка), не хоча нікога, нават уласных сямейнікаў, ні чуць, ні бачыць. Умее ён і адпачыць, разняволіцца. Легендарнымі сталі яго краязнаўчыя экскурсіі па Ракаве і яго ваколіцах, дзе, апрача ўсяго іншага, было "вяселле веку", дзе "Валодзя Караткевіч на танцах сваёй Валі абцас зламаў", з дэгустацыяй мясцовага трунку на бровары, дзе ў свой час працаваў бацькі Янкі Купалы ("Ці вар-

ты сённяшні бровар таго, каб на яго сцяне мемарыяльную дошку ўстанавіць?"). А якім вясёлым, дасціпным бачыў я Адама Восіпавіча на розных сяброўскіх вечарынах, дзе яго — вечнай памяці! — жонка Марыя зачароўвала ўсіх народнымі беларускімі і польскімі песнямі! Памятаю, як аднойчы сабраліся мы ў Караткевічаў. Адам Мальдзіс толькі што вярнуўся са сваёй паездкі ў Лондан. За сталом пачаў раздаваць розныя экзатычныя сувеніры. Для маёй Таццяны Вячаславаўны дастаў з сумкі прыгожую бутэлекчу з "вельмі дэфіцытным чарнілам для аўтаручак", адкаркаваў яе і нечакана "па неасцярожнасці" выліў чарніла на... новую светлую сценку. Можна толькі ўявіць тую нямую сцэну за сталом, што нагадала гогалеўскую з "Рэвізора". А праз хвіліну — выбух рогату: тое "чарніла" стала ўвачавідкі знікаць...

І ўсё ж пры ўсім пры тым бачу я Мальдзіса найперш засяроджанам, заклапочанам. І не ў застольнай бяседзе, а ў сапраўды тытанічнай застольнай працы. Часам, чытаючы некаторыя нарысы, эсэ Адама Мальдзіса, кнігі "Астравеччына, край дарогі...", "Восень пасярод вясны", "З літаратуразнаўчых вандраванняў", "Жыццё і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча" ды іншыя, са скрухай думаеш: "Які пісьменнік загінуў у Мальдзісе-вучоным!" Аднак тут жа сцісяеш сябе: "Затое мы маем неардынарнага вучонага, працы якога хочацца чытаць і перачытваць!"

Сапраўды, тое, што даследуе Мальдзіс, пра што ён піша — на першы погляд, не зусім цікавае нават для спецыяліста-літаратуразнаўца, не тое што для радавога чытача. Гэта — беларуска-польскія і беларуска-літоўскія літаратурныя сувязі, гісторыя беларускай літаратуры XIX, XVIII і нават XVII стагоддзяў. Аднак усе яго кнігі нават гэтай тэматыкі чытаюцца на адным дыханні, не залежваюцца на паліцах кнігарняў і бібліятэк, выклікаюць шматлікія захопленыя водгукі ў друку. Эсэістычнасцю (у добрым сэнсе) прасякнуты нават мальдзісаўскія раздзелы ў акадэмічнай "Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры" (выйшла на беларускай і рускай мовах, за ўдзел у яе стварэнні Адам Восіпавіч у 1980 годзе стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа). З імем Адама Мальдзіса ў значнай ступені звязана ліквідацыя своеасаблівай "белай плямы" на літаратурнай карце Беларусі XVIII ст., успрыманне беларусаў як адзінай поліканфесійнай і полікультурнай еўрапейскай нацыі, куды арганічна ўваходзіць культура не толькі беларускамоўная, але і польскамоўная, не толькі сялянская, але і шляхецкая. Ці не ў першую чаргу дзякуючы Адаму Мальдзісу шырока ўвайшоў у ўжытак нашага літаратуразнаўства жанр літаратурна-краязнаўчага нарыса. А колькі невядомых раней імёнаў, твораў (і не толькі літаратурных) увёў ён у пантэон нашай культуры! Адзін музычны так званы "Полацкі сшытак" чаго варты!..

Неяк сустрэў на мінскай вуліцы Адама Восіпавіча. Спяшаўся ў рэдакцыю газеты "Голас Радзімы", з якой ён цяпер супрацоўнічае, друкуецца ледзь не ў кожным нумары. І прыйшла ў галаву аналогія: дык гэта ж і ён сам голас Радзімы! Магутны, гучны, шчыры голас Бацькаўшчыны!

Час ад часу я пішу апавяданні, аповесці і дасылаю іх у часопісы ці ў выдавецтвы. Як правіла, цяпер адказаў не атрымліваю, таму прыкладна раз у два ці тры гады еду ў Мінск, каб даведацца пра лёс напісанага.

На працягу ўсіх эпох у літаратуры існавала тэндэнцыя праўдзіва адлюстроўваць жыццё, рэчаіснасць. Абсалютная большасць літаратараў прытрымлівалася рэалістычнага метаду — метаду максімальна поўнага адлюстравання жыцця ва ўсіх формах і праявах. Аднак для сапраўднага рэалізму патрабуецца мужнасць, рашэнне ісці, не зважаючы ні на што, да канца. Але ці ўсе хочучы, каб жыццё паказвалі такім, як яно ёсць?

Звычайная дзедаўшчына

школ раёна, нават з тых, хто атрымаў узнагароды, — памылак не заўважыў.

Яшчэ адзін падобны казус атрымаўся некалі і з другой вядомай асобай — на гэты раз з беларускай паэтэсай Цёткай. Яе імем названа школа ў гарадскім пасёлку Астрына. У час выбарчай кампаніі ў газеце "Гродзенская праўда" апублікавалі спіс выбарчай камісіі, у якую ўвайшлі настаўнікі СШ імя Цёткі. Аднак газета дала іншую назву школы — "імя К. Цёткін". І гэта — у абласной газеце.

У выпадку з К. Цёткін газета абсцэліла пра памылку. У астатніх — не.

Калі стаць на пазіцыю А. Федарэнка, дык навошта вывучаць гісторыю?

Няхай пераглядаецца подзвіг герояў "Маладой гварды", Зоі Касмадзям'янскай, А. Матросова.

У ліку няўгодных часта называюць і падлетка Паўліка Марозава. Чаму б не пераасэнсаваць яго ўчынак? Хлопчык жа сябе не можа абараніць. У яго ўчынку сутыкнуліся дзве сілы: ісціна, праўда, служэнне грамадству — з аднаго боку, з другога — сваяцтва, кумаўства, сям'я, пазіцыя "свая кашуля бліжэй да цела". І звычайна тыя, хто накідаецца з папрокамі на Марозава, забываюць, што гэта не Павел, а Паўлік, непаўналетні, падлетак, неразумнае дзіця. І дзіця ж забіваюць. Нават цяпер за крымінальныя злачынствы непаўналетніх не асуджаюць, а калі асуджаюць, то абавязкова ўлічваюць узрост. У чым жа вінаваты Паўлік? У тым, што яго такім выхавала школа?

Я ні ў якім разе не апраўдваю ўчынак. Спрабую зразумець. Раскажу пра выпадак са мной. Было гэта ў пяцідзясятых гадах, летам. Калгаснікі, здаралася, не ішлі на працу ў рэлігійныя святы. Кіраўнікі гаспадаркі ў адказ на гэта прымалі шэраг мер. Адна з іх — "выгружалі" сена, канфіскоўвалі ці спалвалі корм,

назапашаны на ўзмежах, на ўзбочынах дарог, на лясных палянах. Адночы з'явілася чутка — будуць "выгружаць" сена. Мяне, тады чатырохкласніка, паслалі на Каласкаўшчыну, балота, дзе па калена ў вадзе людзі нарыхтоўвалі сена, каб скасаць пра навіну. Я пабег. У лесе, не даб'ягаючы да балота, пачуў галасы людзей, яны мацнелі, набліжались. Хутчэй за ўсё, інфармацыя пра "выгрузку" ўжо дайшла да вяскоўцаў. Спалохаўшыся натоўпу, схаваліся за дрэвам. Калі гнеўныя, агрэсіўныя вяскоўцы параўняліся з маёй схованкай, быццам падбухтораны Д'яблам, крыкнуў: "Лаві іх!"

— Я зараз заўляю цябе, смаркач! — пачулася ў адказ.

Сам таго не жадаючы, я аказаўся паслядоўнікам Паўліка. Як я цяпер разумею, у выніку тагачаснага выхавання. Пра гэты ўчынак я маўчаў больш за пяцьдзясят гадоў, нікому не расказваў. Для літаратара гаварыць, пісаць пра такія ўчынкі, здарэнні лічу неабходным. Літаратура — тая сфера, дзе ўладарыць толькі шчырасць, праўда ва ўсім. Калі няма шчырасці, праўды, чытач кнігу адкладвае.

Ці трэба гаварыць, што некаторым пісьменнікам няма пра што сказаць чытачу, яны далёкія ад жыцця, аднак, працуючы ў часопісах, выдаюць кнігу за кнігай. Але такія кнігі амаль не чытаюць. І таму наступае дэвальвацыя друкаванага мастацкага слова.

Рэдактар аднаго часопіса сказала, што тэма падзей 1994 года, увогуле, перабудова, пераход да рынковых адносін ужо састарэла. У аповесці "Уікенд" я паказаў спробу незаконнага першапачатковага наакуплення. Хто ж апублікаваў твор на такую тэму? Я не сустракаў такіх твораў.

Я хацеў нагадаць таму супрацоўніку, што Р. Чухрая, рэжысёра фільма "Балада аб салдаце" выключылі з партыі за гэты фільм. А тэма карціны вельмі простая: "Як салдату да-

лі водпуск, і як гэты салдат выкарыстаў яго". Гледачу вядома — большую частку адпачынку салдат аддаў людзям.

А Федарэнка сказаў бы, што ўчынак салдата Скварцова не практычны — аддаваць сваё незнаёмым. Фільм жа стаў ці не самай любімай кінастужкай, прысвечанай подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

На працягу ўсіх эпох у літаратуры існавала тэндэнцыя праўдзіва адлюстроўваць жыццё, рэчаіснасць. Абсалютная большасць літаратараў прытрымлівалася рэалістычнага метаду — метаду максімальна поўнага адлюстравання жыцця ва ўсіх формах і праявах.

Аднак для сапраўднага рэалізму патрабуецца мужнасць, рашэнне ісці, не зважаючы ні на што, да канца. Але ці ўсе хочучы, каб жыццё паказвалі такім, як яно ёсць? Не. Быць праўдзівым небяспечна.

Аднак літаратура проста абавязана быць праўдзівай, у іншым выпадку яна не літаратура.

Самае цікавае, што рэдактары калісьці былі ў ролі правінцыйных аўтараў, самі абівалі парогі рэдакцый. Цяпер, перабраўшыся ў сталіцу, паступаюць так, як некалі паступалі з імі. Так, гэта звычайная дзедаўшчына.

Думку аб дзедаўшчыне пацвярджае і Валерый Гапееў у лімаўскім артыкуле, змешчаным у нумары за 16 сакавіка 2007 года: "Эліта занятая сабой. Ёй няма калі глядзець на тое дробязнае, што пад нагамі капошыцца. Я не крыўдую. А ведаецца чаму? Таму што думаю: вось пройдзе гадоў пятнаццаць — дваццаць, стану знакамітым пісьменнікам, буду вольны, як Вы, на старонках газеты разважаць аб шляхах літаратара і літаратуры...".

Валеру Гапееву, як і Міколу Купрэву, ад усяго, аб чым расказана ў артыкуле, было балуча. Я цяпер да такіх адносін сталічных рэдактараў (не галоўных, яны не чытаюць рукапісаў, што дасылаюць у рэ-

дакцыі, чытаюць толькі прапушчанае простымі рэдактарамі аддзелаў) стаўлюся абіякава.

Звяртаюся яшчэ раз да артыкула В. Гапеева: "Вось закончыў вялікую аповесць. Ляжыць рукапіс. Куды несці? Ісці з працягнутай рукою па прадрымальніках, выдаць 100 асобнікаў, каб паставіць сябе на паліцу і цешыцца?"

Літаратары нашага раёна, землякі Цёткі, выдаюць кнігі і за свае сродкі, і за грошы спонсараў. Рычард Бялячыц так выдаў кнігу паэзіі. Зборнік Гвідона Ждановіча надрукавалі аж у Санкт-Пецярбургу, выдаў кнігу і Уладзімір Кандрыка. Гэта сведчыць пра тое, што рэалізаваць свае творчыя здольнасці правінцыйныя паэты за кошт дзяржавы не могуць.

Неяк раённая бібліятэка імя Цёткі адзначала свой юбілей. Я пісаў артыкул пра гэтую падзею. У бібліятэцы мне паказалі спіс кніг, што дасылалі ў бібліятэку на працягу 50 гадоў. Дык вось, у 1946 годзе бібліятэка атрымала больш за тысячу назваў кніг. З кожным годам колькасць паступленняў расла. Цяпер жа толькі дзясці назваў кніг паступаюць. Меней іх выпускаюць і ў выдавецтвах. Як казалі ў "Мастацкай літаратуры", планавалі 200 назваў на год, засталася толькі 40.

Мае кнігі не выходзілі ў выдавецтвах роўна 30 гадоў. Першая выйшла ў 1977 годзе. Двойчы, у Юнацтве і ў "Мастацкай літаратуры" ставілі ў план, але не выдалі.

Бацька мой, Рыгор Антонавіч, дзядзька Міша, брат Валянцін не вярнуліся з вайны. Паколькі на радзіме няма ні могілак іх, ні помнікаў ім, падумалася: трэба прысвяціць іх памяці кніжку. Пачаў шукаць спонсараў. Куды ж звярнуцца, як не ў свой родны калгас, зараз — кааператыву "Азёры" Гродзенскага раёна? Паехаў. Старшыня адразу не адмовіў, сказаў: цяпер рынак, не выдаюць — значыць, кніга не запатрабавана. Я пакінуў старшыню нават не кніжку, а раней выдадзеную брашуру, на 50 старонак, папрасіў прачытаць. Ён мне даў сваю візітоўку, сказаў праз тыдзень пазваніць. Па тэлефоне Аляксандр Мікалаевіч сказаў: кніга спадабалася, будзем дапамагаць, увогуле, вырашым праблему. Я званіў дзясці разоў, рашыў паехаць зноў. Трапіў па дарозе ў аварыю, у выніку пералом двух пазванкоў. З бальніцы напісаў ліст у Азёры, потым другі. У адказ на званок старшыня прапанаваў прыехаць, напісаць заяву, але як ехаць з траўмай пазваночніка? Напісаў заяву на адрас праўлення; адказаў, як і на іншыя лісты, не атрымаў. Ці трэба гаварыць, што болей звяртацца да спонсараў няма ахвоты.

...Вечарам, калі вярнуўся з Мінска, уключыў тэлевізар. Па канале СТБ інфармацыя: у Віцебскай вобласці знайшлі два пакеты з мёртвымі немаўлятамі. Адно жанчыну-забойцу адшукалі, другую шукаюць. "Практычныя" маці знайшлі выйсце з праблемы. На іншым канале — сюжэт пра тое, як трэнер-бацька нізавошта збівае дачку-спартсменку. Яшчэ адна праблема, якая ўзнікае па сутнасці ўсё з таго: супрацьстаяння людскасці і нялюдскасці.

Я ў дзяцінстве рос без бацькі, сам абараняўся, даходзіла і да хуліганства. Але ў рукі трапілі добрыя кнігі, паўплывалі на маё выхаванне, і я ўдзячны аўтарам многіх кніг за праўду.

Тэндэнцыямі рэалістычнага адлюстравання жыцця я кіруюся і ў сваіх творах, аднак, як паказвае практыка, рэалізм не заўсёды паважаюць.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анато́ль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Леанід ГАЛУБОВІЧ
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Валерый ПІНЧУК
(адказны сакратар)
Мікола СТАНКЕВІЧ
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына ШАУЛЯКОВА

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пра перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
на пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3464
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
8.08.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 4241

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 486005

Янка СІПАКОЎ. нарадзіўся ў вёсцы Зубрэвічы Аршанскага раёна ў 1936 годзе. З шасці гадоў застаўся сіратаю — бацькоў закатавалі фашысты за сувязь з партызанамі. Скончыў мясцовую сярэдняю школу. Працаваў паштальёнам і літсупрацоўнікам Шклоўскай раённай газеты. У 1960 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі філфака БДУ. Працаваў у часопісах "Вожык", "Маладоць", у "БелСЭ". Выдаў шмат кніжак паэзіі і прозы, сярод якіх "Сонечны дождж", "Лірычны вырай", "Крыло цішыні", "Жанчына сярод мужчын", "З вясны ў лета", "Вочы ў вочы", "Усе мы з хат", "Сярод людзей", "Журба ў стылі рэтра", "Зялёны лісток на планеце Зямля"... Пераклаў на беларускую мову "Лісце травы" У. Уйтмена і "Санеты смутку" Ф. Прэшарна, а таксама іншых паэтаў, сабраных у кніжку "На волю птушку выпускаю". Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1976, за зборнік "Веча славянскіх балад"). Заслужаны дзеяч культуры.

І вось — новая кніжка **"НАТАЛЕННЕ СМАГІ"**, (Мінск, выдавецтва "Чатыры чвэрці", 2007, 225 стар., 500 экз.).

"Чым ёсць час? Калі ніхто не пытаецца ў мяне пра гэта, я ведаю, чым ёсць час. Калі пытаюцца — тады не ведаю".
Святлы АЎГУСЦІН

"Твой час у табе самім", — піша ў сваёй апошняй па часе выдання, кніжцы Янка Сіпакоў, дзіўным чынам адказваючы на, здавалася б, безадказнае пытанне Святога Аўгусціна.

Іван Данілавіч заўжды, будучы як бы на другім плане сучаснай жывой класікі (Гілевіч, Барадулін, Бураўкін, Вярцінскі), умудраўся ўсё-ткі адваёўваць там уласны мастацкі плацдарм і адкідаваць свой творчы прахалодны цен над разамлымі чытацкімі галоўкамі... Пра яго рэдка пішуць, і ў адрозненне ад вышэй згаданых, імя яго згадваецца толькі ў пэўных ці абавязковых выпадках. Але, заўважу, усё неабходнае для літаратурнай вядомасці ён мае, нішто вартае яго таленту не абыхло яго. І сам ён, так рэдка бачны нам, не асабліва заўважны, інтэлігентна-асцярожны, самабытны ў сваёй адоранасці, раптам, на суперак усяму, усяго патрэбнага дамагаецца сваімі сіламі. Памятаю, на самым пачатку 1997 года сустрэў ён мяне на сонечна-зімовай сталічнай вуліцы і нязмушана спытаўся: а што, Леанід, вы мяркуеце, што Янка Сіпакоў пакуль яшчэ не дацягвае да вашай рубрыкі "Ты"? Я працаваў тады ў часопісе "Крыніца", у якім мы рабілі творчыя партрэты адметных і неардынарных беларускіх пісьменнікаў і паэтаў (гуртарка з творцам, яго новыя творы і каля дзесятка артыкулаў і эсэ крытыка і калег пра яго творчасць). Вядома, Сіпакова я меў на ўвазе і "трымаў на чарзе", але як бы не настойлівае пытанне Івана Данілавіча змусіла мяне прыспешыць з'яўленне яго "постаці" ў часопісе.

Альбо, надумаў ён выдаць кніжку ў серыі "Беларуская кнігазбор" "Зялёны лісток на планеце Зямля" — і выдаў, не звачаючы ні на якія перашкоды. Ёсць у яго запісах такі мудры афарызм: "Што такое настойлівае? Шпільня выкапаць калодзеж!" Гэта адносна яго характару і натуры, на якія наклаўся ранні вопыт сіроцтва і самастойнасці. **Важкае** жыццё ў літаратуры лёгкай крывёю нікому не даецца.

Шчыра кажучы, абрыдла ўжо, разлічанае на замежнае вока, мэтачковае выпендрыванне, выкаблучванне, самавылучванне, бясконцы абсурд і анекдатычнасць у нашым цяперашнім літаратурным працэсе. Гэта ад нязначнай мастацкай адоранасці. Ад няпэўнасці чалавека ў няпэўным часе. У рэшце рэшт, ад няпоўнасці магчымай творчай асобы. Хіба можа хто з сённяшніх "раскручаных" літаратараў заявіць, як Андрэй Платонаў: "Без мяне свет няпоўны". Ды не, ён і без іх пад завязку. А калі хто і насмеліцца "дазавяціцца", дык адразу ўсё праз край пралівацца пачынае...

Пра сапраўдны талент творцы можна гаварыць ужо нават "па першасных прызнаках" — па назовах яго асобных твораў і кніг. У Я. Сіпакова амаль усе яны сімвалічна-афарыстычныя, метафараўчаны, не надзённыя, не выпадковыя — заглябленыя ў час і да часу ўзвышаныя. Прыклады? Ды колькі заўгодна, яны і сёння ў многім на вуснах і ў памяці: "Сонечны дождж", "Усе мы з хат", "Крыло цішыні", "У поўдзень да вады", "Журба ў стылі рэтра",

"Сад людзей"... Асабіста я ведаю Янку Сіпакова, як творцу, у двух знакавых іпастанях і двух часавых вымярэннях. У старым часе — як паэта, па кнізе "Веча славянскіх балад" ("працёмкім зборнікам" назваў яго В. Жуковіч) і ў новым — як празаіка, па кнізе прыгчытаў "Тыя, што ідуць"...

Збор славянскіх балад — іх веча — ужо тады (1973) прадчуваўся паэтам як нешта перада-развітальнае, хоць пагроза славянскага разрыву яшчэ нікога не наспярожвала, небяспека ідэалагічна загаворвалася і прысыпалася... Прачытаўшы гэты запіс з новай кніжкі (цытую ўрывацтва) яшчэ раз упэўніваешся ў падсвядомых прадбачаннях Я. Сіпакова: "Стружкія вечары паэзіі ў Македоніі. Пазнаёміцца з двума паэтамі — Ізетам Сарайлічам, "блакітнавокім мусульманінам, славянскім паэтам з Босніі і Герцагавіны" і "пышначубым прыгожым сербам Радаванам Караджычам, праваслаўным па веравызнанні... Аказваецца, яны заклітаў ворагі..." "Сварачца дзяржавы, улады і палітыкі — гэта адно, а вось калі не дружаць паэты — гэта ўжо бяда, бяда вялікая".

Прыгчы Я. Сіпакова, як празаічны перабудовачны пратэст паэта: вы — наперад, да сусветнага касмапалітычнага глабалізму, я — назад, да нацыянальнага паганскага ізададстатковасці і гармоніі... Візуальна пра перабудову: "Новенькі — аж зіхачыць! — мерсэдэс". І брудны, калматы, нечасаны, злачымачны сабакча, якога вельмі даўно, мусіць, выкінулі з дому. Пагбег да машыны, абнохаў кола, падняў нагу і адзначыўся — маё! Ніхто не падыгозь, не чапай — маё!"

І вось гэты шэпт душы: "Вечер, як чалавек, як сябра, быў са мною: ён круціўся каля мяне, чапаў мае валасы, хапаў за крысо. Забываў наперад і заглядаў у вочы — нібыта пытаўся пра нешта".

Першы свой зборнічак "Сонечны дождж" паэт-пачатковец Сіпакоў выдаў пад імем Івана, а вось наступны — праз пяць гадоў — "Лірычны вырай" — падпісаў Янкам. Эвалюцыя самасвядомасці навідавоку. Што спрыяла? Цяжка сказаць. Можна грамадская атмасфера хрушчоўскай "адлігі". А можа, унутры прарастаў той **нацыянальны духоўны арыстакратызм**, пра які паэзія нашыя адносна яго творчасці У. Конан. Бо ж падумаеце, каб так любіць, як жывую родную істоту, сваю закінутую адзінока-самотную хату ў Беларусі, яму трэба было аб'ехаць, аблюбаваць ледзь не паўсвету. Дзе толькі ні пабываў: На Таймыры, на востраве Дыксан, у нянецкім чуме на мысе Насок, за Палярным кругам у Ігарцы, Дудзінцы, у Нарыльску, у рэчцы Харалах лавіў чырвананярага харыуса, дзівіўся ў Туркменіі на коней-ахалтэжынаў і вярблюдаў, піў іх кіслае малако — чал, пабываў у старажытнай Нісе — сталіцы Парфянскага царства, назіраў як рухаюцца барханы і ходзяць пяскі ў пустыні ў Каракумах, бачыў саксаул — дрэва без ценю, любаваўся снежнымі кветкамі гульбарфы, купаўся на востраве Пуцяціна ў возеры лотасаў, пагружаўся ў падводнай лодцы на дно акіяна, шышкаваў у тайзе, быў у Кіжах у гаі карлікавых бяроз, на высакагорным возеры Севан, стаў на Мтацміндзе, дзе даведаўся, што "мама" па-грузінску значыць

"тата", быў у Кіева-Пячорскай лаўры, бачыў гару Шчакавіцу, дзе па легендзе пахаваны кіеўскі князь Алег, быў у Эстоніі на востраве Саарэмаа, заходзіў у звычайную латышскую хату Яна Райніса, быў на двух акіянах — Ціхім і Паўночна Ледавітым, а таксама на Карскім, Баранцавым, Каспійскім, Чорным, Балтыйскім і Японскім морах, бачыў Саяны, Памір, Арагат, Урал, Капетдаг, Карадаг...

Дайшоў, як кажучы, да самых **вяршынь**, каб урэшце прызнацца, што хоць уласнай "вёскі ўжо няма — стаіць, разбураецца адна толькі хата. Але я люблю Табачнікі якраз за цішыню і спакой — там агнацьвае душа. Выйдзеш з хаты — і паг табою зямля ў красках, над табою — неба, навокал алешнікі, кусты, і ты адзін між імі — куды хочаш ідзі, што хочаш рабі. І яшчэ чыстая, нічым не засмечаная прастора — для ўслухвання ў сябе і роздуму". Якое светлае, цвярозае і мудрае чытанне — падобныя вершы ў прозе Янкі Сіпакова. Шмат хто з нашых крытыкаў настойвае, што адметнасць яго, як паэта і пісьменніка, палягае найперш у пошуках новых форм для мастацкага ўвасаблення... Доля праўды тут ёсць, але нельга скідаваць і такую акалічнасць як **натуральнасць таленту**. Гэта значыць, не сам Я. Сіпакоў мусова шукае формы, а яны з'яўляюцца яму самі па сабе, бо так ён па прыродзе сваёй дыхае, мысліць і выказваецца — менавіта ў такіх, а не іншых формах. Ды і гэтыя вось мініяцюры яго, у параўнанні, скажам, з мініяцюрамі Янкі Брыля (цытата-досведнымі, пэўным чынам асветнымі, патрыярхальна-мудрымі) па-мастацку душэўныя, адухоўленыя, ахопленыя таемствам жыцця і спрабай яго разгадка... Нездарма запісвае ён такія свае подумкі: "У сапраўднага пісьменніка павінен быць цікавы не толькі кожны твор, але і кожны сказ у гэтым творы. І нават, каб кожнае слова было ў ім свежым, арыгінальным, як кажучы, "росным", гэта таксама, як чуецца, не было б залішнім"; "Усё жыццё чалавек запісвае думкі на сваёй душы. Тое, што я расказаў тут, запісана на маёй душы".

Дзесяць гадоў таму вядомы крытык М. Тычына зрабіў, на мой погляд, важную выснову адносна ўсёй творчасці Я. Сіпакова. Ён пісаў, што "...душэўнае сіроцтва, якое заўважлі некалі Андрэй Платонаў і Кузьма Чорны, трагічная самота чалавека ў більым цэласным, а цяпер жахліва раздробленым свеце, бадай, і ёсць стрыжнем усёй літаратурнай творчасці Янкі Сіпакова. Агучыняючы акно ў мінулае, пісьменнік рыхтуе нас да жыцця ў будучыні, сноп зыркага святла якога ўжо б'е нам у вочы, сляпячы нас, прымушаючы прымружыць вейкі. "Вочы ў вочы" — так называецца колішні зборнік выбранай паэзіі Янкі Сіпакова. Можна, у гэтым позірку, калі нельга ні на хвіліну адвесці вачэй ад вачэй, і тоіцца мужная сутнасць сіпакоўскай Музы".

Вось хіба толькі адсутнасць самакрытычнасці, як падалося мне, адзіны негатыўны штырх творцы. Аднак, калі ў шараговых літаратараў — гэта пазнака недаведчанасці, непрафесіяналізму і сьбелобства, то ў талентаў — адчуванне сваёй творчай значнасці і асабовасці. Не самаўпэўненасці, а самадастаковасці. У Я. Сіпакова якраз гэтае. Думаю, што і ва ўрэзцы да нізкі яго вершаў ў **анталагі беларускай паэзіі ХХ стагоддзя "Краса і сіла"** М. Скобла нябудум прыгожа сказаўшы, што "Сіпакоў

думаў цэлымі кнігамі, выцерабіўшы ў беларускай літаратуры сваё аметнае ляда", здаецца мне, міжволі, у другой палове гэтай фразы, стварыў няпэўную метафару адносна творчасці аўтара, бо якраз Сіпакоў ляда ў нашай літаратуры не выпярэбляваў, яго выпярэбілі іншыя, а ён прышоў ужо карчаваць і ўзорваць яго пад урадліваю ніву, каб урэшце стаць паўнапраўным сейбітам, ідучы са сваёй слоўнай сцяўнёй упоравень з Караткевічам, Барадуліным, Стральцовым...

Вядома, як у кожнай адметнай кніжцы і ў гэтай сям-там сустракаюцца мініяцюры неабавязковыя і ўвогуле сумніўныя (зрэшты, яны як фон жыцця — сярмяжная проза сярэдніх выбітных паэзіі для склейкі тэксту). Да прыкладу: "Позняя восень перад самай зімою. Дня, лічы, зусім няма — проста шэрая раница пераходзіць у шэры вечар". Альбо: "Сярод мноства розных пагзелаў людзі, мне здаецца, пагзеляюцца яшчэ на гэце, ці не самыя галоўныя катэгорыі: на тых, хто крадзе грошы, і на тых, у каго іх крадуць". Шчыра кажучы, аніякага мастацкага ды і жыццёвага адкрыцця ў гэтых запісах я не бачу. Ёсць і сумніўныя выказванні, тыпу: "Пачаць пісаць вершы — усё роўна, што пачаць курыць: не кінеш". Асалютна непараўнальныя рэчы. А пасля, як жа тады быць са мной, які пакінуў і першае і другое? Гэткі ж сумнеў у мяне выклікаў і наступны запіс: "Чамусьці наўна веруцца, што чалавек застаецца толькі дзякуючы літаратуры: у чалавечыта адна надзея на выжыванне — літаратура". Калі б яно было напраўду так, Іван Данілавіч, то за чалавека асабліва перажываць не давалася б. Тады б, грэшная справай, нават я да вершаў вярнуўся. З затоеным спадзевам на чалавечае выратаванне. Але пакуль устрымаюся. Бо жыццё нашаму ніхто і нішто не пагражае, апроч нас саміх. Але гэта так, да слова, каб не крывіліся калегі ад перабору ўхвалы.

Бо хіба можна адважыцца пісаць штосьці пасрэднае, чытаючы такія вашыя словы: "Рэжу ляпёнкі. Я іх называю ляпёнкамі: ля пня — значыць, ляпёнкі. Які прыгожы бывае пень, калі знойдзеш яго нечэпным! Пня, па сутнасці, зусім не відаць — ён увесь схаваны пад вяснушчатымі кружочкамі, шапачкамі, што, наслояваючыся адна на адну, хаваюць усю непрывабнасць струхлелага дрэва". Альбо гэтыя: "Характар.

— Ён жа быў такі псіхованы, дзядзька Касцянін. А бондар, бондар! Бывала бочку ўжо саўсім складзець. А тады нешта яму не спанаравіцца. Усё — Раз! Раз! — памааець, разбурыць, раскідае. Пасля пойдзіць на вуліцу, на лавачцы трохі пасядзіць, супакоіцца, а тады зноў вяртаецца да разламанай бочкі і новыя клёпкі струтаць пачынаець..."

Як напісаў аўтар у адной са сваіх мініяцюр, ён хацеў бы, каб пра усё, што ім створана ў розных жанрах прозы і паэзіі, нехта сказаў аднойчы, як пра адну цэласную кнігу жыцця. Пачаўшы тут гаворку пра Я. Сіпакова, якраз гэта я і меў на мэце. Бо ў таленавітых творцаў іначай і не бывае. І ніхто пра сваё выпакутаванае жыццё не напіша лепш за самога аўтара. Янка Сіпакоў напісаў пра гэта як найлепш, падразумеваючы, вядома, і ўласнае слова:

— Захоца жыць — прарасце, — сказаў нехта, кідаючы на няўробленую зямлю зернетка".
Я ў гэтым перакананы.

ЛеГАЛ